

NARMADA

POKUTSEYAM.

P. L. Narasimha Rao,

శ్రీ

నర్తదాపురుకుత్స్నీయము.

[అయిదంకముల నాటకము.]

ఇది 305

ప్రచురించిన చాణక్యము; సామంగిగృహపరిశ్రమ
మొదలగు నాటకములు కలిపించిన,

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారిచే

నిర్వహించబడి,

తయారైనది

శ్రీ సోదామిని ముద్రాక్షరశాలయము ముద్రించిబడి

ప్రచురించబడియె.

1909

కాపీరైటు] మూడవకూర్పు 1000 ప్రతులు. [విజయవాడ]

వెల 0—12—0

పీఠిక.

ఇది నా ప్రథమనాటకము. పట్టక్రవర్తులలో నొకఁడని ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన పురుకుత్తునిగూర్చి శ్రవ్యప్రపంధము లేదనియెంచి దీనిని వ్రాసితిని. ఆ స 1900 సం॥ యేప్రియల్ 27 తేదీని మొదలుపెట్టి ఆస 1900 సం॥ మొయి 26 తేదీని దీనిని ముగించితిని.

ఆంధ్రభాగవతమునఁ బురుకుత్తుడక్రవర్తినిగూర్చి రెండుపంక్తుల కంటె హెచ్చుగ వ్రాయఁబడి యుండకపోవుటఁబట్టి కొంతకథను గల్పించవలసివచ్చెను. పంక్తులు గుణమునుగ్రహించి దోషముల నాకుదయతోఁ దెలియఁజేసిచో సవరించుకొందును.

కొన్ని సంవత్సరములక్రిందట నే గ్రంథప్రతులన్నియు విక్రయమై పోవుటఁబట్టి మహారాజరాజశ్రీ శ్రీపీఠకాపుర సంస్థానాధిపతులగు శ్రీశ్రీ రాజారావువేంకటకూరమహిపతిసూర్యరావుబహద్దరువారుదయాపూర్వకముగ నొసర్చిన ద్రవ్యసాహాయ్యముచే దీనిని ఓరిగి ముద్రింపించితిని. తోకోపకారధురీణులగు వీరికిఁ బరమేశ్వరుఁడు సర్వసాఖ్యముల నితోధికముగనిచ్చి రక్షించుగాక. ఈనడుమును వీరియాస్థానమున జరిగిన వీణాగాననౌదమున నేనొసర్చినపద్యము నిచ్చటఁ బొందుపఱచితిని.

సీ, స్వజనులనేరీతిఁ బరిపాలనమొనర్తు

వాశ్రితునెవ్వనినాచరింతు,

వాదాయముననెంత యర్థాళికిచ్చెద

వెడలుచేసినభృత్యునెదగఁగింతు,

వవనిపాలురనేదియార్జించినాడవు

కవితగానంబు నేకరణివిందు,

వెల్లుగాపుడుసౌఖ్యమిఁజేంపఁగానుంటి

వాత్మసంస్తుతులకేమందువయ్య,

గీ. సరిగ ధని సగమ పనినిసరిగగరిమ
 మరి మరిగ పాపనినిగని సరిసరియను
 వీణ కాని 'మా, వెన్న-నీ' వీణవరుస
 మీదొ 'నీ, వెన్న- 'మా, సూర్యమేదినిక.

పితాపరము.]
 9-11-00.]

పానుగంటి లక్ష్మీరామశాస్త్రి.

ఈనాటకమున వచ్చువాత్రులు.

—॥॥॥॥॥॥॥—

పురుషులు.

పురుకుత్తుడు—కథానాయకుడు.

విదూరుకుడు.

చిత్రకేతుడు—గంధర్వుడు.

అంశుమంతుడు—ఉరగలోక రాజుయొక్క ప్రధాని.

విశ్వబ్రహ్మ—ముని

నారదుడు—ముని

ఇంద్రుడు.

చంద్రుడు.

బృహస్పతి.

సూర్యుడు.

దేవతలు.

మందారుడు—ఉరగలోక రాజు.

సూత్రధారుడు—అంతరనాటకములోనివాడు.

స్త్రీలు.

కథి—అంతరనాటకములోనిది.

శిధి—ఇంద్రునిభార్య.

సుమతి—పురుకుత్తునిదేవి.

కల్యాణి—సుమతియొక్క చేటి.

స్నేహ—కథానాయకురాలు.

సనయా—స్నేహయొక్క చేటిక.

(శ్రీ)

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

నాం ది

ఉ. అందఁగ రాని నీమలకు ♦ నందఁగఁజేసి ఘటించరాని గీ
తిం దనరారు కార్యముల ♦ తిత్వైతంబుగ సంఘటించిర
క్తిందెర్పైని బొమ్మలటు ♦ తేతెయిత్కలనాడఁజేసి స్వ
చ్ఛందముగాగ నీనతి ♦ సాకెను లోకవిధుం నలంచెన్.

సూ—(ప్రవేశించి) పారిపార్శ్వకా!

పారి—(ప్రవేశించి) పిలువనక్కఱలేదు. కానినృత్తికై మరకేగ్గులుపాబ
డిన తెలు తెయిత్కలు మనకు నిన్మత్తియందుగూడఁ గప్ప
వాయేమి?

సూ—(నవ్విచు) ఇప్పుడాడఁజోవు నర్మదాపురుకుత్సీయనాటకమెవరుర
చియించిరో యెలుగుదువా?

పారి—ఎలుగుదును పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు.

సూ—ఔను ఇదియూతని ప్రథమనాటకము ఆతఁడమతమునబుట్టెనో
యెలుగుదువా?

పారి—ద్వైతమతమునగాదా

సూ—ముక్తిదశానందస్థిమునఁ దన్మతసాంప్రదాయము కొంచెముహె
చ్చుతగుగ నీవనినట్టిదేకద!

(నేపథ్యమున) ఓహూ!

పారి—మతసాంప్రదాయములు పూర్ణముగఁ దెలియకముందే మీరుచే
సిన సిద్ధాంతమునకు వెనుకనుండి యెవ్వఁడో మహానుభావుఁడా
మోడమా?

(నేపథ్యమున) ఎవ్వఁడో మహానుభావుఁడీనమయమందే యూర్ధ్వ
లోకమునుండి యిచ్చటికి విచ్చేసిస్ట్లుతోచుచున్నది.

నూ—నాటకమారంభమైనది పాతాళ వాసియగు సంశుమంతుఁడు స్వర్గ
వాసియగు చిత్రకేతునిగూర్చి యిట్లుపలుకుచున్నాఁడు. మనము
లోనికిఁ బోవుదము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇదిప్రస్తావన.

శ్రీ.

నర్తదాపురుకుత్స్సీయము.

ప్రథమాంకము.

రంగము—విశ్వామిత్రాశ్రమపరిసరారణ్యభూమి.

[ఉర్ధ్వలోకమునుండి చిత్రకేతుడును, నురగలోకమునుండి యంశుమంతుడును నేక కాలమున చేరినొకనైపురకుం బ్రవేశించుచున్నారు.]

అంశు—ఓహో! ఎవ్వఁడో మహానుభావు యనుచున్నట్లు ఉర్ధ్వలోకమునుండి యుచ్చికి విచ్చేసినట్లు తోచుచున్నది.

గీ. ఉరగదేవలోకంబుల † నుండి యొకట

దిగితి మిచ్చు వేర్వేలు † దిక్కులుందు

ప్రాగ్గిరి శశి, ప్రతీచి † ధాన్యగుండు

బూనినూసంభ్య నొకసారి † పాలుచునటుల.

అతనిమీపించి యెవ్వరో తెలిసికొనెదను.

(సమీపించి) నమస్కారము మహానుభావా!

చిత్ర—మహానీయా! అనేకనమస్కారములు.

గీ. ఎవరు మీరని యడుగంగ † నితనిజిహ్వా

సంభ్రమము నొద మరను త † త్సాధ్రమంబు

బాపలేదయ్యె గల్లెంబు † బలిమిచే స

వారుబట్టిన దాటున † శ్వంబుకరణి.

అంశు—నే నురగలోక వాసుడను, అంశుమంతుం డనువాడను, భూలోకమందలిచిత్రములను జూడ వచ్చినాడను. తా మెవ్వరో నెల విచ్చెదరా?

చిత్ర—నే నింద్రలోకమున నుండువాడను. ఇంద్రునియానతిపైని తఱుచుభూలోకమునకు వచ్చి యిచ్చటివిశేషము లాతనికి విన్నవించుచుండును. చిత్రకేతుఁ డని నన్నుఁ బిలుతురు.

అంశు—ఆహా! చిత్రదర్శనార్థమై వచ్చిననాకు చిత్రకేతుదర్శనమే ప్రథమమం దయ్యెగదా! ఇత ముండు చిత్రమున కేమికొదవ?

అయ్యా! మనయాకస్మికసఖ్య మత్యంతసౌఖ్య ప్రద మగుగాక.

చిత్ర—మిత్రమా! చింతనాపూర్వమైన సుఖముకంటె ఆకస్మికసుఖమే వేరుమనుగు లధికమునుమా!

అంశు—సాదేహ మేమి మిత్రమా! ఇంద్రునకు డేమమేకదా.

చిత్ర—నయస్యా! నీల యట్లడుగుచుంటివి!

గీ. మూడులోకంబు లేలునం ♦ పూర్ణభోగి
కేల యక్షేమములు గొల్గ ♦ బేలసఖుడ!
సుఖకు నాకరమైనట్టి ♦ విధున కేల
చల్లదనమున కొకలోటు ♦ సాధించు?

అంశు—మిత్రమా! అది సరి కాదు. బ్రిలోకరాజ్యభారనిర్వహణశీలుడని చెప్పితివికి దా.

గీ. కార్యసూర్యులుఁ డగువాఁడు ♦ గాసిఁ జెందుఁ
గార్విభారింబు లేకున్ను ♦ గిడు నుఖించు
దలను బరువున్న వాఁడు బా ♦ ధను దపించు
లేనిమానిసి నిదురను ♦ మేను మోచు.

నూరాజుగారు వేఱొక కార్యభారంబునఁ జింతాక్రాంతులైయున్నారు.

చిత్ర—అట్టికార్య మేదైయుండు నని నే నడిగిన మన్నింతురుగాక.

అంశు—అయ్యా! మఱి యేమియు విశేషము లేదు.

గీ. పసిమిమిసమిసకలక్రాంత ♦ వయ ససాగు
సుతకు సర్వద కనుకూల ♦ పతిని గూర్చు
వంతచే నున్నవా డాడు ♦ బడుచు గాంచు
వారి కందఱి కది తల ♦ వ్రాత కాదె?

చిత్ర—కర్ణములకు భూషణములుగ మినర్మదాసౌందర్యకథన మెన్ని
మాటలలో వినియున్నాను.

ఆ. వె. అట్టిదాని నీయ ♦ నగు జక్రవర్తికి
పరున కీయరాదు ♦ సురల కొంగు
కంబుజాక్షునకునె ♦ యచ్చసాలగ్రామ
మాల భక్తుఁ డిచ్చు ♦ మాష్టిగాంగ.

అంశు—ఓ హూమిత్రమా! చక్రవర్తి యని బాగుగ జ్ఞాపకముచేసితివి!
ఈమహీకాంతను తనభుజపీఠిని లాలించునతఁ డిప్పుడు పురుకుత్సుఁ
డెకదా! అతఁడుమహాభాగ్యసంపన్నుఁడును, విశేష శేముషీననా
ధుండును, సర్వలక్షణసంపూర్ణుఁడును, కాంతాజననవీనకుసుమసా
యకుండు నని శ్రవణానందకరముగ విన్నవాడనే కాని నేత్రసా
ఫల్యముగఁ జూచియుండలేదు. మిత్రమా! మీ రెప్పుడైననాత
నిఁ జూచితిరా?

చిత్ర—చూచుటయే కాదు. చూచి యపరిమితానందమునుగూడఁబొం
దితిని. కొన్నిదినములక్రిందట నొకనాఁడు,

గీ. వేటనొకఁ డిరు చేతుల ♦ నీటెగవను
బట్టి కరిరాజసంఘంబు ♦ భంగపఱిచె
బొలభానుండు దనకిర ♦ ణాశిచేత
సంధికారంబు సమయించు ♦ నట్లుగాంగ.

(అంతరంగః బెద్దకలకలము)

గీ. భవ్యశేజస్కు నీచక్ర శివః గాంచి
యాటవికజంతువులు చేప్త శిలాగి సొలసె
పక్షిరాజేంద్రుని నీయించి శివగ లవని
వ్రాచ్చి నిశ్చేష్టతను బొందు శివములన్ని.

అంశు—ఓహూ! ఏమి నాయదృష్టము! మిత్రమా! ఆనుహాచక్రవర్తి
వేటమార్గమున నియ్యెడకే వచ్చినట్లు తోచుచున్నది.

గీ. ఆతనిని నేను దర్శింప శివత్పడంగ
నాకడ కతుడె వచ్చుచుం శివగఃబోలు
ఫలము గ్రహియింప జూతాగ శివగ మెక్క
నుండఁ దటుకునఁ జేబు శివమరీతి.

చిత్ర—మిత్రమా! అట్లు చూచుము! అట్టి యపూర్వదర్శనమువలన య
భార్గముగ సఫలుడ నైతికదా.

గీ. వెడదయురమున గిరజాలు శివేల సూక్ష్మ
మధ్యఃపై వచ్చు నల్లదె! శివదసఖుడు
వెంటరా, నక్కపోతుతా శివటనంటి
రాగ విహరించుకేసరి శివపొక్కి.

అంశు—ఈమహారాజు నే నన్నెచుచు జూచియుండకపోయిన నీ నిమిష
మందీతని దూరమున నుడి చూచినంతమాత్రముననే చెప్ప న
లవికానయ సురాగిమును, బాధుక్రమము నీతనియందు నా కే
మో యకారణముగఁ గలుగుచున్నది.

చిత్ర—సఖుడా! అట్టివికార మండఱకుచు సహజమేనుమా!

గీ. పుణ్యసంబంధములు రాక శివమునుపె వాని
భావిఫలములు కించిత్తు శివధవించు

వర్షరహిత మైనను మృగ • శీర్షయుక్తి.

వసుధ కినుమంత యుషశాంతి • వచ్చు గాదె.

కాపున విశ్రమా! నీయీమనస్సిహినిబుట్టి చూడగ మీనర్పదకీ
తఁడు పతి కాగలఁ డని తోచుచున్నదినుమా!

అంశు—నీయూహ యారాజరాజుగూడ స్థిరపటుపవలెనుగదా. మిత్ర
మా! తిరిస్కరించిచే బ్రచ్చన్నుల మై లుక్కడనే యుండి వీరసం
భాషణము విందము.

చిత్ర—అట్లే.

(అంతట రాజుచు విదూషకుఁడుచు బ్రవేశించుచున్నారు)

విదూ—విస్తోలో నడ్డిచిన భక్ష్యములను దినలేక గ్రుడ్లు విటకరించు
కొని యటునటు జూచువానివలె సొమ్మసిలి భీతిచే నిశ్చేష్టతను
బొంది సాదాక్రాంతము వైనవేటజాతువులను జంపలేకపో
యితివి!

పురు—(నవ్వుచు) ఆహా! విషవర్యా! శూరధర్మము నెఱవారుగ వె
ల్లడించితివి! గర్వాత్ములకు గాక సవినయులకు శిక్షయేలకి

అంశు—ఈచక్రవర్తి మృచుమధురగంభీరభాషణములు నామనస్సనకు
సంతమువలె నాన్లదమును గలుగఁజేయుచున్నవి.

విదూ—అటులైన విశ్రమా! అందఱును బైరాగులైన నూరఁబూల
దండ లమ్ముకొనువానికావడిమోత యెంతసార్థకమో నీధను
ర్భారమును నాకట్టిమోతయు సంతసార్థకమేకదా?

అంశు—మిత్రమా! ఇంతపివ్యసుగళవిగ్రహమును నేను చూచియుండ
ను. ఇతఁ డల్లుడుకాగలమహాభాగ్య మురగలోకాధిపతి కెన్నఁ
డగునోకదా.

పురు—మిత్రమా! ఇంతకుముందు మనము సంపదించినయరణ్యభాగ
మునంట నీయరణ్యభాగము విలక్షణముగ నున్నది.

సీ. ఫలభారమునఁ జెట్లు ♦ వంగెను షక్వత,
 త్వజ్ఞానమునను వి ♦ ద్వాంసులట్లు
 కొండనెత్తమ్ముల ♦ నుండి నీరము బారు,
 సరసులకరుణార ♦ సమ్మభంగి
 సఖిగీతయుతతరు ♦ లలరుల రాల్పున,
 లరుటంజలులు సూత్ర ♦ ధరులవలెను
 వివిధపక్షులకల ♦ రవము లేకంబయి,
 భాసిల్లు బలుమేజు ♦ వాణివలెను

గీ. పచ్చికబయళ్లు, కొలఁ ♦ కులు, భర్మలతలు,
 జాజిమం కెనలపొదిలు ♦ సరసవర్తు
 లగతి ధాసిల్లు పసపహా ♦ లక్ష్మీమెడను
 మంజుతమపంచరిత్నాల ♦ మాలలీల.

ఓహూ! మిత్రమా! నీమనస్సున కీవనశోభ యెక్క-కున్నదికా-
 బోలు నేమి?

గీ. సరసుమది కెక్కు వరవస్తు ♦ సారశోభ
 మూఘమది కెక్కునే? గాజు ♦ బుడ్డిలోనఁ
 బ్రతిఫలించెడుదీపిక ♦ వట్టిబొమ్మ
 రాతిలోపల నేరీతిఁ ♦ బ్రతిఫలించు?

విదూ—నాతో మాట లాడకుము. నాకు విరహబాధ భరింపశక్యము
 గాకుండ నున్నది.

పురు—రసహీనుడ వని యాక్షేపించితి ననియా! విరహభారవశుడ
 నైతి నని చెప్పుచు రసజ్ఞతను కొనితెచ్చుకొనుచున్నావు?

గీ. వస్తుసుగుణగ్రహణశక్తి ♦ భవముతోడఁ
 బుట్టవలె గాక కొనితెచ్చి ♦ పెట్టఁ గలమె?

సహజమాధుర్యకవితాప్ర ◆ శస్త్రధార

సలవరచుకొన్న సేరీతి ◆ నందవచ్చు?

అయినను మిత్రమా! నీవిరహబాధకు కారణమేమొ చెప్పుము.

విదూ—ఈయూకాశమే కారణము.

పురు—తెలివి తేటలందు నీకు కన్పిస్తోదరు లైనయీపక్షులు నిన్ను విడిచి యాకసమున నెగురుచుండ వానిని జూచుటచేతనా నీ కీవిరహబాధ తటస్థమైనది?

విదూ—అట్లుకాదు. గాఢాధికారబాధురం బైనయీమనస్సునందలి రహస్యము పిల్లికన్నులవాఁడు గ్రహించవలె గాని నీవలన నేమగును?

పురు—ఆరహస్య మేదియో శీఘ్రముగఁ జెప్పుము.

విదూ—ఆకాశముఁ జూచినంతమాత్రమున విరహ మొదులకు కలిగిన దసఁగా నూది మోపనెడములేకుండ మసూచిమచ్చలచే నిండిన నాస్రియురాలిమోము సీచుక్కలచేనిండినయూకాశము నాకు జ్ఞాపకము చేయుచున్నది.

పురు—(నవ్వుచు) ఆహా! ఏమి నీయదృష్టము!

విదూ—ఇంకను వినుము. ఆకాశమునందుఁ బ్రకాశించెడుసీచంద్రుఁడు నాస్రియురాలిమోమునందలి యొంటికంటిని స్పృశింపఁజేయుచు న్నాఁడు.

పురు—నక్షత్రాగమమును, చంద్రుని నెంతబాగుగ వర్ణించితివి! చాలు. అదిగో! చూడు మాదిక్కున కొండకాలువయొక్కతూపుగట్టున పుష్పించియున్న యశోకవృక్షముక్రీడిండునుగాఁబోలు నేదియో యొకమృగము సీచు ద్రాపుచున్నట్లు గన్పట్టచున్నది. బాగుగఁ బరిశీలించుము.

విదూ—చిత్తము (ఆదిక్కునఁ జూచుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—గీ. పరధనుఃపాణి యగుచు ర • పలతురాయి
దాల్చి సఖుతోడ నీరాజు • పొల్చుచుండె
వీణ భృంగితోఁ గూడుపి • నాకపాణి
యైనచంద్రార్ధశేఖరు • ననుపు మెఱసి.

అంశు—ఆ. అట్టిశంకరునకు • నధాంగలక్ష్మీగ
దుర్గ యయినరీతి • ధీతదూరుఁ
డితని కురగరాజు • సుత దేవి యగునట్లు
హితులు మును లనుగ్ర • హింతుగాక!

చిత్ర—హేమమధూమవాసన కొట్టుచున్నది సహిపారణ్యభాగము
మున్యాశ్రమ మైయుండరుకదా!

అంశు—అయినఁ బ్రమాద మేమి?

విదూ—నీవుచెప్పిన పుష్పించినయశోకవృక్ష మిప్పటికి నాకంటఁ బడినది.

పురు—ఇకను బాగుగఁ బరిశీలించుము.

విదూ—మిత్రమా! జుతు వని బ్రతుకతివిగదా! సున్నమునుఁ బూయు
టచేతఁ దెల్లఁబడినకుండపై మసిబొల్లరు బెట్టి యాయశోకవృక్ష
మునకు దృష్ట్యోపము తగ్గులకుండ నెవ్వరో దానిమొరట నుం
చినదృష్టిపడతనుమా!

చిత్ర—నికంట దృష్టిపడత మతెవరు?

పురు—గీ. పచ్చనిశరీరమున జిగ్గు • మచ్చ లొలయఁ
గంధరము సాచి తనముందు • కాలుకున్వి
చెరల వెనుకకు నిక్కించి • చెలఁగి నీరుఁ
ద్రావుచున్నది చింహునై • తపరవచ్చు.

అయినను మిత్రమా! దానిపార్శ్వభాగముమాత్రము కొంచెము
కవఁబడుచున్నది. నీవుకూడ బాగహారతతోఁ గనిపెట్టుము.

విదూ—ఇక కనిపెట్ట నవసరములేదు. అదిగో! ప్రేరియొక్కనాలుక వలె బారెడుతోడ కూడ నాపించుచున్నది.

పురు—తల మిక్కిలి చిన్నదిగను, తోడ మిక్కిలి పొట్టిదిగను, కనబడుచున్నది. చిటుతపులి కాదని తోచుచున్నది.

విదూ—ఆలాగున నూహింప వీలులేదు. బుద్ధిహీనమైనచిటుతపులికి తల చిన్నదిగనే యుండును. శూరుఁ డెవ్వఁడైన తోడ నటికి యూడవచ్చును. ఈరముపేట బుద్ధినికడ యూడనవలె శూన్యమగు, మీఁదిమిక్కిలి లజ్జాకరము నైనదికావున మిత్రమా! శీఘ్రముగా బాణమును సంధించి టంగున రాలితో గొబ్బపుచ్చె నూడగొట్టుకొని దానితలఁ గొట్టుము.

పురు—ఇదిగో! బాణము సంధించితిని. (కొంచెము సే పూరకుండి) మిత్రమా! ఎచుచేతనోకాని మనస్సు మిక్కిలి కలత నొందినదినుమా! గీ. తోచ కొకపరి దిగుడు డొం ♦ దుచును మఱియొ

కపుడు కులికలఁబడును ధై ♦ ర్యులు దక్కి

ధైర్య మూతగ నెకసారి ♦ ధాటిలేదుఁ

బైకి నుక్కిగుండమునఁ బడు ♦ నానిఁ బోలె,

విదూ—నే నిష్కంఠ బాగుగఁ బంజీరించితని. చిటుతపులియే గాని వే తొండుగాను. తలక్కినుండును డేరి చెట్టును పాడుచేసినట్లు లేనిపోనినాడేహములు మనస్సును గాడుచేయును.

పురు—మిత్రమా! నాయెడమక న్నదురుచున్నది. మిక్కిడుతల స్థపడు నోకదా.

విదూ—శకునములు, స్వప్నములు మనోదౌర్బల్యముగలవారిని బాధించవలసినవికదా.

పురు—నిష్పచముగా నారును చిటుతపులివలెనే కనబడుచున్నది. ఇదిగో బాణమును పదలెదను.

(అని కొంత సేపూగకుండి)

గీ. వేట వేడుక బాణము ♦ నెడల మీట
 నుడ వెనుకకు మది లాగు ♦ చుండునయ్య!
 గాలి పైకిప్పుకొననున్న ♦ గాలిపిడుగ
 లాగి లిగిబట్టినూత్రము ♦ లాగు సఖుడ!

విదూ—సంభించినబాణ ముండునహరించుట యిశ్వోకునశమువారి
 మర్యాద కాదునుచుం!

పురు—(కోపముతో) ఏమీ! ఇదిగో బాణమును పడలినాడను. (బా
 ణమును విడుచుచున్నాడు)
 (అంత యెరిలో) హరహరా! విశ్వవిత్తమహర్షి వానిపుణ్యశ్ర
 మమదలిగివచ్చి నెవరో చూడదా! ఈచాస్త్ర మహర్షినిన్నచో
 నెరికోపింపినా!

(అంత యెరిలో)

గీ. ఎరుడపురి! నీవు నృమ్యమైన ♦ యూర్మగమును
 శైలచాగుగహటికి లోక ♦ బలించినావు
 కులుకుచును ముచ్చ లొలికెను ♦ చిలుకతలను
 పెన్దెనొడ్డితివెట్లను ♦ శిష్టశిష్ట.

పురు—(నోవలెనై టేపు గొకొని ఇందుముచే వడకుచున్నారు)

విదూ—)

చిత్ర—ఇది విశ్వవిత్తమహర్షిమము. ఆత తస్వగము విశ్వవిత్తమని
 దని కోపించుచున్నది. అవుగో! ఆతఁ డిట్లవచ్చుచున్నాడు.

గీ. కినుల నిప్పులురాల భీ ♦ కరపుకేక
 తిడుచు ధుమధుమలాహు ♦ ముహుచుమోము
 నూపువారిగి న వె నన్ను ♦ లలిని మెలుపు
 గిట్టెతో గూడునుసంధునా ♦ మునముమమ్మి.

అంశు—వర్షాకాలప్రమేధుము నువ్వన్నీ నే గుఱియుచున్నదా.

చిత్ర—విడుగునుగూడఁ బడవై చుట కలదు. ఇతడు సహజరాజసును.

గీ. జన్మరాజసు లచ్చ ప్ర ధి శస్త్రగత్వ
మెన్ని తపములఁ జేసిన ధి నెనయు లెటులు?
మధుప్రసాదిరువదియొక్క— ధి మాటు ధావ
నలను జేసిన పేరిగి ధి జలనుబోలి.

(తెలుగో)

గీ. గాఢనాదమృగమునకు ధి కలితశక్తి
కన్ను గూనిమనమున ధి నెన్న కెవల
కుసుమసుమార మగుదీని ధి వనయాడ చె
నతఁ డిహలోకగతుఁ డగు ధి నగుచుగాత!

పురు—నిపశినా!

చిత్ర—హరిహరి!

అంశు—హరిహరా!

విదూ—కటకాంశు!

అంశులునొక్క సారి
యనుచున్నారు.

పురు—గీ. చిటుతప్రలి యని దుప్పిని ధి జెడినాడ

మునిమృగింబయ్యె నది; యేడి ధి భూమిప్రత

బసినకొయ్యను జుట్టిన ధి పామటంచు

బ్రతుని నిర్భాగ్యతనుట్టి ధి వైచితి నది

లింగమునఁ బెట్టెపూలనా ధి లికయ యయ్యె.

ఓహూగాఢనాదన! క్షమించ లేకపోయితివికదా!

చిత్ర—అహ! మహారాజా! ముని మృగమయ్యెనని చెప్పినమాటలు

యావృచ్ఛికముగఁ బలుకఁబడిన నైన నట్టిమహాచక్రగ్నియెడల ని

ర్హాక్షిణ్యమును గనఁబఱచినయీతనియెడల యధార్థములగుచు

న్నవినుమా!

(అంతట విశ్వామిత్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

విశ్వా—గీ. సహజనిర్దోష మది ముని ♦ సంగతిని మ
 టింతనిర్దోష మద్దాని ♦ హంత! గూర్చి
 తొర! స్ఫటికము మఱి డేవ ♦ తార్చనంపు
 పెట్టెలోనిది యగులంగ ♦ గొట్టెనటులు.

చీ! నీమోముచూడరాను. (అని వెనుకకు భోవ యత్నించుచు
 న్నాడు.

పురు—(అంతలో పురుషుడు డతనిపాదములమీదఁ బడుచున్నాడు)
 మహానుభావా! క్షమింపుము.

విశ్వా—లెమ్ము లెమ్ము.

విదూ—(చానుతిత్వ దండముతోనని, యన్నట్టి లోమునకులలిలకా!
 ఈచక్రవర్తిని క్షమించవలయును.

విశ్వా—(తనలో) ఏమేమో! పురుషుడైనా యితఁడు?

పురు—గీ. ఆశ్రమాత్కృత యొక్కటి ♦ యవల దుప్పి
 పులిగ నెరుట మఱియొడు ♦ మునులు మిమ్ము
 జూడ న్నితాదోషము ♦ స్వీకరమై?
 బాలతరశిరాకను మంచ ♦ భాయుచటులు.

విశ్వా—(తనలో) విశ్వామిత్రుడైనాకును శక్రవర్తియైనాపురుకు
 త్సునకును సమానప్రమాదములే తటస్థించినవికదా.

గీ. మునులమృగము నెరుగక , పులియటంచు
 తీవ్రనారాచహలి వీడు ♦ ద్రెళ్ల నేసె
 జక్రవర్తిగ నెఱుగక ♦ జహు డుంచు
 కీప్రశాపాశుగమున మొ ♦ ల్లితిని యితని.

(ప్రకాశముగా) రాజా! భయపడకుము.

అంశు—శీఘ్రకోపికి పశ్చాత్తాపపారభ మెన్నడు నున్నదే కదా.

పురు—ఓమహర్షి చంద్రమా!

గీ. చక్రవర్తిని ముచలయా ♦ శ్రమములూహ
 గీడుబారయకయుండ ర ♦ స్థించుభార
 మీతలనె యున్నచో మేర ♦ నెజిగిమీఱఁ
 గలనె? తనసామ్యు తాను దొం ♦ గిలుట యెటులు?
 అయినను, ఓమహర్షిద్రుమా!

గీ. ఏను రాజను; మీరు మ ♦ హానుభావు
 లరు; ప్రమాదము నాది; యా ♦ వంతలోటు
 మీకు; కొండంత శాపము ♦ నా కిడితిరి;
 శత్రుఁ డొకవంక గిరిశు ♦ నలుపుకరతి.

విదూ—మహర్షి చంద్రమా! మాంధాతయొక్క పుట్టు నెతని కటాక్షిం
 ప్రము.

విశ్వా—(తనలో) నాకు విక్కిలిప్రేమాస్పనుఁ డైనమాంధాతకు కొ
 డుకన్దకూడ జ్ఞానము యుటచే మంత వింతగ నున్నది.

విదూ—(తనలో) లింగముమ్రుంగినపూజానివలె నీమని మాట్లాడఁ
 డేమి?

విశ్వా—భయపడకుము వత్స! ఊహింజిము.

పురు—భయపడకు మని నెలవిచ్చిరి గాన మనవిజేసెదను.

గీ. నీదుకోనగ్నిఁ గలిగిన ♦ నాముడుపు
 చిచ్చు లిదిగి నీలోనకిఁ ♦ బెచ్చకొనుము
 ధాత్రిబాధించుమిత్తొత్థి ♦ తగ్రహణి
 తిరిగి మిత్తొనిఁ జేసెన ♦ కరణి గాఁగ.

విశ్వా—నీవు నదలినబాణమును నీవు వెనుక కాకనింపలేనట్లు నేనును
 నాశాపమును మఱిలింపలేను. కాన నధోలోకగతి స్వల్పకాల
 మైననుదప్పదు.

పురు—తప్పదా! మునికులసార్యభౌమా!

గీ. బ్రహ్మస్వప్నిచునిశ్వాకు ♦ హాశజూగు
సులూగోమె గతి యింత ♦ వలకు సీపు
భభిర! తన్వ్యతి కేకపు ♦ బ్రహ్మనిగుట
నాక ధోళోకగతినిచ్చి ♦ నాపుగానె.

అంశు—సెగాను! రాజా! బాగుగ నెన్నిపొడిచిలివి.

చిత్ర—నెన్నిపొడిచిన బాగుగ నే యుండును.

విదూ—మహర్షి శ్రీరా! శాపమునకు గడుచైనను నెలవిండు.

పురు—మిత్రమం! గడువుతో బనిచేమి?

గీ. ద్యుమతి కులజుడనగు నాక ♦ ధోగతి రాక
ఘటికగా నేమి వేయొడ్లు ♦ గాంగ నేమి
యతి వృభిచరించువాడైన ♦ నాతల నెత
కాల మొదటితో నను ♦ గడుపు లేల?

విశ్వా—(తనలో) (మైషద్యముయొక్క కడుటి రెండుపాదములు లిగి
చదివి) అనుసీతనిమాట లాతని బాణముకంటెను నాశాపముకం
టెను నీళ్లభరములై మేనకానంగమమును నాకు జ్ఞాపకము చే
యుచు మర్మములు నాటపొడుచుచున్నవి గదా.

అంశు—అహా! రాజేందా! శాపమిచ్చినమునిసింహ మెదురుగ నుండ
గ గడువునుగుఱించి నీ వడుగక పోవుటయేగాక సీప్రియసఖుడ
డిగిన నొత్తనిర్లక్ష్యముగ గడు వవసరము లేదని చెప్పిలివి!

చిత్ర—

గీ. నుగతి లేదని యెఱుంగునీ ♦ నుస్థిరునకు
సాహసముగాక మతి యేమి ♦ సఖుడ! మాన
మంతముచు బొందుశౌరవ ♦ వంతున కిల
బ్రాణమన్న దృఢప్రాయ ♦ మానుగానె!

విశ్వా—(సాలోచనముగా) అధోలోకగతి స్వల్పకాలమైనది దప్పదు.
తరువాత సూర్యలోకమునకుఁ బోయి యక్కడ నిద్రాదిదేవత
ల దర్శించి తిరిగి భూలోకమునకు నచ్చి ప్రాణాధిక యగునీదేవి
వలన సూర్యసమానుఁ డగువుత్తునిఁ గాంచి నుభూతువు.

విదూ—(తనలో) ఏమి యీద్రావిడ ప్రాణాయామము!

విశ్వా—గీ. నీ వధోగతి సుందరం బున్బొ నిద్రాదుఁ
జూడ మైకేగుటకుఁ జాల బున్బొ నిచ్చు
వెనుకకుఁ కొంత పగువెల్లి బున్బొ వెడలునరుఁడు
పెట్టిగతుఁడు ముందరుఁ బెట్టివెల్లి.

విదూ—అయ్యో! ఈతఁ డెంతఁ జెప్పించెన హేతువును జెప్పినాఁడు! ముందు
గుట్టు మిక్కిలియోగము తలనొప్పుటకుగాను నీకా శ్లిష్టము విరు
గఁగొట్టి నని చెప్పివెల్లుచున్నది.

విశ్వా—రాణా! తననైన విక మేము పోవలెను.

పురు—(నమస్కరించి)

గీ. ఎవఁ డాధోలోక సేధవి బున్బొ వదిలెము
వాడె మీ పావములమీఁదలం బశివవాఁడు
సున్ను యోగోన్మోహలన బున్బొ పూను
నిద్రాదుఁ డలసురాచార్యున బున్బొ కెరగివెల్లి.

విశ్వా—నీకు భద్రమగుంగాక (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

విదూ—మహారాణా! ఒక్కసాదేహము గలిగినది ఒక్కభూలోకభా
రమే మీమీద నుండగా ముల్లోకముల భారముకలయ్యుద్రుని
తోఁ బోయికొంటిదేమి! అధోలోకమునకుఁ బోవుభార మొక
టియుఁ దరువాత సూర్యలోకమునకుఁ బోవుభార మొకటియుఁ
గలియుటచేత నటు లుటి నని నే ననుకొంటిని. సాలెపురుగుపై
కెగిరఁబోయి కాలాంత జారి గోడమీఁదనుంచి బల్లి క్రిందపడి

నల్లు నీ నీవనమృగమును జంపునాశచే నధోలోకమునకు పాలు
గావలసివచ్చెనుగదా.

పురు—చీ! యిత్రమా! ఇహ్మృకులసంభవలకు సంధించినబాణము
పసంహరించుట మర్యాదకా,,దని హృదయమునాట నీ వను
మాటచేత సందిగ్ధమనస్కుడ నయ్యును బాణమును వదిలిని.
కాని నేను బుద్ధిపూర్వకముగా విడిచియుండునా!

విదూ—చాలుచాలు! మహారాజా! తన మాషధములచే బ్రతికిన ద
సప్తయోజకత్వ మునియుఁ జచ్చిన రోగియొక్కని ర్యాగ్యత యని
యొక బలుకునై ద్యువివలె కార్య మచుకూలించిన తన సప్తయోజ
కత్వమును చెడిపోయిన నరకరులయప్తయోజకత్వ మనియు న
హాజముగ రాజు గీగలి యనుట నీతలనే పుట్టెనా! ఇట్టిచీవా
ట్లి దినుమని బ్రహ్మ నాతలనే న్రాసెనా?

పురు—(విదూషకునిచేతఁ బట్టుకొని) నీవు నానఖుడవు కాని, నేవ
కుడ ప్రకాశింపమా!

విదూ—అహఃహ! (ఆని నవ్వుచున్నాఁడు)

పురు—(నవ్వుచు) అయినను కోపదీపితుఁడైనయామునిసింహు నిట
కాకర్ణించుటకు నీకేప్రతిమతారణమవు.

ఆ. నీమమాట విను ♦ నేఁ జేయుచనిచేత

నాకు శాప మయ్యె ♦ నీకు లేదు

వఱకు గూసెనంచు ♦ వాపోవుకరి మృగ

నాగుబాఁక బడును ♦ నక్క కేమి?

విదూ—అహ! యిత్రమా! నాకు మునివలన శాపము లేదని విచారిం
చుచుంటివా! కొంపఁ గాల్చుటకు కొఱకచ్చున్చిప్పైన నేమి, పిడక
న్చిప్పైన నేమి. తిల్లు తినుటకు నీవలననైన నేమి, మునివలనన్దా న
నేమి. నీవలన నిప్పుడే యాయవశిష్టముగూడఁ దీజినదికదా.

అంశు—మిత్రమా! రాజస్వభావమును బరిశీలించితివికదా!

ఆ. తానుశాపత పుంః ♦ దైతను చిన్నిపూ
దేనెపలుకుగమిని ♦ దేర్పు సఖుని
పొంతవాని కమృత ♦ పూరాభరణ మిచ్చు
గానుగండుఁ జెఱకు ♦ కఱ్ఱకరణి.

పురు—సీకు శాపము లేకపోయినదని నావిచారము కాదునుమా!

ఆ. గొప్పకష్ట మెంతో ♦ గొప్పవానికిఁగాని
బడుగులకును సఃభ ♦ వంబు గాదు
పిడుగు గోపురమునఁ ♦ బడుగాని బాలల
పిచుకగూటబడునె ♦ పేర్చిసఖుఁడ!

అంతయె నాయభిప్రాయము. నీ వన్యధా తలఁచితివి.

అంశు—మిత్రమా! నా కొక్కయూలోచనతోఁచుచున్నది. “శంఖము
నఁ బోసినఁగాని తీర్థము గా,,దనురీతిని నీచెవినిఁ బజినఁగాని తా
ది పూజ్యమైనదిగాదునుమా.

చిత్ర—ఏదియో చెప్పుము.

అంశు—ఏదనఁగా రాజేంద్రో మాటలాడనున్నాను. అదిముందువిం
దము.

పురు—గీ. విమలమును బ్రభావంతంబు ♦ విగతదోష
మైననాచిత్తమందున ♦ వీనముగను
కలుషదుఃఖ మింపట్లను ♦ గలిగెఁగాదె
పద్మహితునకు రాహుసం ♦ స్పర్శమట్లు.

విదూ—పులుగువ్రాలినగృహమును శీఘ్రముగ విడిచిపెట్టవలసినరీతిని
విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చిపోయినయీతావును శీఘ్రముగ విడిచిపె
ట్టఁదగును.

పురు—మిత్రమా! ఇంతకంటె నేమియాపద రాఁగలదు?

అంశు—మిత్రమా! నేచెప్పబోవున దేదనగా నిప్పుజే నురగలోకమున
 కీరాజును గొనిపోయి నర్మదోద్యానవనముడు చలువరాతిన్న
 పై నితనిబరుండఁబెట్టెదను. నర్మదాపురుకుత్సు లనోన్మనోహర
 ణమున మోహవిష్టులై దగడతు లగుదురు గాక.

చిత్ర—తథాస్తు. అటులైన విశ్వామిత్రునిశాప విస్తృతజే ఫలింపనున్న
 ది కాబోలును. మోహనవిద్య సింహ సేన్చినయెడలఁ బ్రత్యక్షావ
 మున నీరాజునకును విదూషకునకును నిష్ఠుఁ గల్పించి రాజును
 మాత్రము తీసికొనిపోము.

విదూ—ఈశాపము దెక్కువపటుత్వము కనబడుదు. మిత్రమా! విశే
 షదూషకారణమనియును దోచుట లేదు.

పురు—ఎందుచేత?

విదూ—ఊర్జిత సౌందర్యవతి యగుభార్యతోఁ జననాలము నుఖ మను
 భవించి యావిశ్య తేజఁ డగుకుమారునిఁ గాంచెనని యామ
 హాన్ని పలికెనుగదా. ఇనివలకు నుత్పలకు గలుగఁడయ్యె నను
 చిత్రచేఁ దపించుచున్ననీ కీశాపము పరమే యయినచో సంత
 సించుటకు బదులు సంతపించుచుంటి పేల?

పురు—ఓయి నెట్టివాఁడా!

గీ. నాకిథోలోకగతి యుండ ధ నాయలేల?

పుస్త్రు లేల? ధనం బేల? ధానియేల?

సద్భిల్లో బజి మునిఁగెఁడు ధ సతనిచ్చుట

కెంపు లేల? వజ్రములు మా ధ క్తికము లేల?

విదూ—రాజా! విచారింపకుము! అదృష్టదేవత గయ్యాభిషేక్లామువ
 లె నెకప్పు డొకచెంప గట్టిగ ముద్దు పెట్టికొనును. మఱియొ
 కప్పుడు చెంప విరుగఁ గొట్టును. ముద్దనకుఁ జెంప నిచ్చి దెబ్బ
 కుఁ జెంప నీయకుండఁగలమా! ఈయకపోయిన నెన్నిపైవైన

గొట్టక మానడు. లేమ్ము రాజాపోవుదము. (అని రాజును లే వడియించున్నాడు.)

చిత్ర—మోహనవిద్యను బ్రయోగించితివా?

అంశు—ఇదిగో ప్రయోగించితిని.

చిత్ర—(ఁచెముదూరము నడచి) మిత్రమా! నాకుఁ గన్నులు దిరుగుచున్నవి. ఒక్క-తృటికాల మిచటఁ గూర్చుండెదను.

విదూ—చుండిది (అని యిద్దఱును గూర్చున్నారు.)

పురు—

గీ. దశసరిగఁదోచుతెప్ప ల ధీశులను మాటె

దల మిగుల బరువగు చుగ ధముల దూలె!

నదుకు లేనట్టియాహలు ధ మదినిఁ గ్రమ్మె

నిదురవచ్చెను నని తోచు ధ నేస్తకాడ.

విదూ—సహవాసదోషముచేతఁ గాబోలును, నాకు సళ్లేయున్నది.

పురు—అట్లులేనఁ గొంతసేపు విశ్రమింతుము.

విదూ—అవశ్యమట్లే. నీవు గురుకపెట్టెదువు కాన దూరముగఁ జరుగుదుము. (అని యిద్దఱును నిద్దరపోవుచున్నారు.)

చిత్ర—(నాఁని సమీపించి) ఉచ్చనఁబడినకొండ్రముచ్చవలె నీత్రాహ్లాదుఁ డెట్లుమునుచుకొని పరుండెనో చూడుము.

అంశు—ఓరాజా! క్షమింపుము.

అ. హంసతూలతల్ప ధ మందు నిద్రించు ని

మొరకునేల నిద్ర ధ బుచ్చినాడఁ

బూలపాన్పుపైనఁ ధ బూబోడితో నిన్నుఁ

జేర్చి వేగ లోటు ధ దీర్చుకొందు.

మిత్రమా! ఇక రాజు నెత్తికొని యురగలోకమునకుఁ బోవ నెలవిచ్చెదవా? (అని రాజు నెత్తికొనుచున్నాడు.)

చిత్ర—ఆ. భూభరంబుమోయు ♦ పురుకుత్సుసీతని

నొక్కచేత నెత్తి ♦ యుంటి వీపు

భూమిమోయుశేషుఁ ♦ బాలుసారఁ గరకంక

ణముగఁ జేయుభూత ♦ నాధుకరణి.

ఇప్పుడు నీబౌహుబంధమందుఁ జిక్కినయీమహారాజు నర్మదా
బౌహుబంధమందు ముందు స్థిరముగఁ జిక్కుఁగాఁక.

ఆ. స్నేహబంధమునకు ♦ నేనీపు వేణ్వేలు

తుడల మైతి మీపు ♦ బొదలుబప్పు

ఘోడఁ గ్రిగిద కేగఁ ♦ దోడనేపైఁబోదు

నేచి నీరుదోడు ♦ నేతమువలె.

విప్రవర్యా! లెమ్ములెమ్ము (అనియిద్దఱును నిష్క్రమించుచు
న్నారు.)

విదూ.—(లేచి)ఓహూ! యెవ్వరో పిలుచుచున్నట్లున్నవారు (కన్నులు
నులుపుకొనుచు) రాజా! ఇలాకి పోవుదము లెమ్ము. (కన్నులు
తెరచి) ఏమీ! రాజు లేడయ్యెను! అయ్యో! యేమై
పోయెనోకదా! నేనే యిదివఱకు సజీవుడనై యుండఁగ రాజు
న కేమిభయము కలిగియుండును? వేటతోఁగూడ వచ్చినభటు
లందఱును రాజును లేపి తీసికొనిపోయి యుండుదురు కాబో
లును. రాజు నను మఱచి యేగియుండవచ్చును. అయ్యో! ఈ
యరణ్యగోదన మెందులను? ఇంటికిఁ బోయి సావకాశముగ నే
డ్చిన మంచిది. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

ప్రథమాంకముసంపూర్ణము.

(శ్రీ)

నర్మదా పురుకుత్సీయము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—ఉర్రగలోకము నర్మదోద్యానవనము.

[నర్మదయును చేటిక నవమాలికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

(ఒకమూల చలువరాతిన్నెత్తై పురుకుత్సుఁడు నిద్రించుచున్నాడు.)

(నర్మదయు నవమాలికయుఁ బూలచెట్లకు నీరుఁబోయుచున్నారు.)

నవ—నర్మదా! ఈపూలచెట్లు మిక్కిలి యదృష్టమును చేసికొనినవి
సుమా!

నర్మ—ఎందుచేత?

నవ—మహారాజ పుత్రుకడైన నీవలన నేవఁ గొనుటచేత.

నర్మ—పూలచెట్లు చక్రవర్తిచేతనైనను నేవఁగొనఁదగినవే కదా!

నవ—పుష్పవతి యగుకొమ్మపు నీవుమాత్రము నేవ నొదులకపేక్షించ
గూడదు!

నర్మ—నీవు నేవఁజేయుచు నుంటివేకదా!

నవ—నానీవకేమిలెమ్ము; నీకుఁ బతిచేయవలసిన నేవమాట జెప్పితిని.

నర్మ—(నవ్వుచు) స్వచ్ఛమై లావణ్యవంతమై యెంటరియై యున్నయీ
బొండుమల్లియపూవు నీకంటికి శోభగ నున్నదా? లేక ముం
డ్లపాద పైఁ బ్రాణనయించంపకలత శోభావంతముగ నున్నదా?

నవ—ఆహాహా! నర్మదా! విశేషకళానంతుడై నీహృదయమును సం
పూర్ణముగ రమింపఁజేయఁదగినవాఁడు లభించనియెడల వివా
హాద్యైవమునే మాని యాబాండుమధ్యలెవరె నుంటిగను, స్వ
చ్ఛముగను గాఁము గడపుచుండుదా!

నర్మ—కావేని? కలువ, చుట్టఁబడినట్లై నిరీక్షిండుట యుచితమే
కదా!

నవ—నిరంధ్రిగానిమృతద్రవమునలనవచ్చిన గాని పంక్తిలలోనుండైన—

నర్మ—శుక్రకాంతిచే గలుప దివసించువా?

నవ—(నర్మకు) ఉదగలోకరాజన్య లంకయు నేకాద్యుచే యయిరా!

నర్మ—సఖి! వారినికూడించు ససుకొంటవా?

నవ—ఆత్మస్తతి చేసుకొనుచుంటివా?

నర్మ—నేను బంగారమువంటిదాన నైనను మణినే యుచేయించును.

తృణమువంటిదాన నైనను మణినే యుపేయించును. భగవంతుఁ
డు నాకనులూ దుంచినయట్టిచునేయోపత్తియొక్కప్పుభావమును
వెల్లించుచుంటినే కాని పేటుకాదునుమా!

నవ—భూలోకమున పుండురాజేంద్రుని నెవరినైన పంపించువా?

నర్మ—చూచి చెప్పవలసినదికదా!

నవ—భగవంతుఁడనుగ్రహించినయెడల శీఘ్రముగా జూతుమేము!

నర్మ—ఆదృష్టి నే యుంటచేత నిద్రబోవుచుండగఁ జూతుమేము!

నవ—ఆహాహా! (అనినవ్వుచు) కలలోనా? నర్మదా! ఈదినము నీమో
ముకవిలక్షణకాంతిచే శోభించుచున్నదినుమా!

నర్మ—నీకన్నులు మారియుండవచ్చును.

నవ—అట్లులైనచో దృష్టిభేద మన్ని వస్తులయందుఁగూడఁ బరిణమించ
వలసినదికదా—ఒక్కనీమోమునందుమాత్రమే యపూర్వశోభ
భాసించుచున్నదినుమా!

నర్మ—ఎల్లు!

నవ—కంటిని ప్రమాదవశముచే నులుముకొనిన వేలితోఁ జెక్కు నం
టుటచేటఁగఁబాలును! చాప్యులై నట్లు కాకుకఁచుక్కఁము, చె
మటచేఁ గాఁచుటలును! కొంచెము జారి యిరుపాయునైనబొట్టును
సంపింగపులగుత్తులయొద్ద నుంచుటచేఁ బసపు రాదిన్లు కన
బడుచున్న నీమోమును, జాతిసూర్యబాదరిన్లఁ దూరుటచే నాల
ల నీతలపై రాల్చిన కునుమములునుజూడ నీమో మింతంతనరా
నికాంటిచేఁ బ్రకాశించుటయేకాక శీఘ్రముగ నీస వివాహ మ
గుననకూడ నూచిండు చున్నది.

నర్మ—(నవ్వుచు) ఓసికెట్టిదానా అభిమానమువలన స్త్రీపితలు నీకు
కనఁబడుచున్నవి.

నవ—సఖీ, నర్మదా! ఈవింత కేసు యటు చూడుము. దిరావతముపై
రత్ననిచితముగనంచె లి కట్టినట్లు లచలువరాలిన్నెపై నేదియో
కన్పించుచున్నది చూడు.

నర్మ—నవమాలికా! అవుచునుమా! అది యేదియో చూచి పేగ ర
మ్ము.

నవ—సఖీ! ఇన్ద్రమును పోవుదము.

నర్మ—నా కెడమోడ మిక్కిలి యదురుటచే నడువఁ గొంకుచున్నా
ను. నీవేపొమ్ము.

నవ—(అక్కఱికి పోయి యాశ్చర్యముగఁ జూచుచున్నది.)

నర్మ—(తనలో) మహాసుందరపురుషుఁడును, అమూల్యమనిగణ ఖచిత
భూషణుఁడును, మహారాజలక్షణలక్షీతుఁడు నగు నెకమహాను
భావుఁడు నిన్నరాత్రి నాకు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి వక్షఁకె
డు నాకరమును దనకరమునఁ బట్టి „ఈమణికొఱకేనుమా
యీలోకమునకు వచ్చితి,, నని చెప్పి తంబురతీగ నొకకొన

మీట ధ్వనియుఁ గంపమును తీగయంతయు వ్యాపించునటుల
యొడలాపాదమస్తకము ఝల్లుఝల్లుమన నల్లనకన్నులు విచ్చి
తిని. శుభస్వప్న మైనవెంటనే రానియ్యఁగూడనిదియెడల తనయం
తఁ దానె మాయ మాయెను. హృదయమా! అట్టినుహపురు
షు నెన్నఁడై నఁజూచి—

నవ—(సంభ్రముతో వచ్చి) సఖీ! నర్మదా! నర్మదా! సఖీ!

నర్మ—ఏమీ! అంతసంభ్రముమునకుఁ గారణ మేమి!

నవ—ఎండదగిలిన మృగరాజము చలువకొఱకు చెట్టెడనున్న పాలరా
తిపలక్కపైఁ బరుగుడి నిదురబోవునట్లైవరో కిరీటాంగదభూషణుఁ
డగు నెకమహాజేజ్ఞశాలి యాచంద్రకాంతశిలావేదికపైఁ బరుం
డి నిదురించుచున్నాఁడు.

నర్మ—చాలు !చాలు! సఖీ! నీమాటలను నేను నమ్మను.

నవ—సఖీ! పరిహాసముగాదు. యథార్థమే చెప్పుచుంటినిమాత్రపుగానిరమ్ము.

నర్మ—(తనలో) దీనినైఖరి చూడఁగ యథార్థము చెప్పుచున్నట్లు తోఁ
చుచున్నది. అసత్యవార్తను గురించి సాక్ష్యమిచ్చెడునప్రామాణి
కుల పరస్పరాసందర్భవాక్యములివలెఁ గాక దీనినోట వెడలు
మాటలను కనులసంభ్రమము, చెక్కులవిలక్షణకాంతియు సంద
ర్భముగ స్థిరపఱుచుచున్నవి. కావున,

నవ—సఖీ! యెదులకీయాలోచన? పోయియుండినయెడల నీసరికిఁ జూ
చి తిరిగి వచ్చియుండుము.

నర్మ—అటులైన పోదము రమ్ము (ఇద్దఱును రాజనైద్దకుఁడోయి ని
లువఁబడి యాశ్చర్యముతోఁజూడసాగిరి)

[అంశుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

అంశు—ఆమహారాజుపైఁ బ్రవేశ పెట్టినమోహనవిద్య నుపసంహరించు
ట మఱచియే వెళ్లితిని. ఈసరికి నర్మద యాతనిని చూచినవో

లేదోకదా! (అటునిటు పరిశీలించి) ఆహా మంచినమయమునకు వచ్చితిని. తిరస్కరిణిచే నిచట ప్రచ్ఛన్నుడనై యీచిత్రమును జూచెదను.

గీ. పరమలావణ్యయుతగాత్ర ♦ వల్లియురగ
రాజపుత్రిక యీమహా ♦ రాజదాపుఁ
జేరినది యల్లదేనూన ♦ వారభార
సారమాలతి సురపొన్ను ♦ జేరులీల.

నవ—సఖి! నాపలుకులు బూటకము లంటివే.

నర్మ—(నవమాలికయొక్క నోరు మూసి) నిమ్మళముగమాటలాడుము (నిట్టూర్పువిడిచి) ఇప్పుడైనను నాకన్నులను నేను నమ్మలేకున్న దానను.

నవ—(నవ్వుచు) నీచేతితో స్పృశించిన యథార్థమని నమ్ముదు వేమో.

నర్మ—(తనలో) నిన్నను స్వప్నావస్థయందుఁ జూచినపురుషుడు వీని వలెనున్నాఁడు. ఇదినాకు తిరిగి స్వప్నావస్థయేమో! (పకాశము గా) నవమాలికా! నేను నిదురబోవుచుంటినా! మేల్కొంచియే యుంటినా?

అంశు—ఆహా! మదనవికార మారంభమైనది.

నవ—“నిదురబోవుచుంటినా మేల్కొంచియుంటినా,, అనినన్నడుగుచుంటివా! అడిగినవా రెవరో యదియైన నెఱుగుదువా!

నర్మ—(కోపముతో) ఏమి, అంతపరిహాసము.

నవ—నిదురబోవుచున్న రాజును జూచినమాత్రముననే వానితోనై కృత్య మగుటచేత నీవును వానివలెనే నిదురబోవుచున్నట్లు బ్రమసితివా!

నర్మ—నీవు నన్ను కలత పెట్టుచుంటివినుమా.

నవ—ఈమహారాజు నిన్ను కలత పెట్టుచుండ నన్న నెద వేల?

సర్వ—(తనలో) హృదయమా! నిదురబోవువాని చూచినంత మాత్ర
ముననే నీవంత యుబ్బుచుంటివే, ఆమహాపురుషుడు మేల్కొ
చి యాదరించుచాడేనని నే నెట్టలుచున్నాఁడే! (ప్రకాశ
ముగా) సఖీ! మనలోకము చలి ప్రసంగముకంటె భిన్నబాహ్యురూ
పాతిశయములుకలయీపురుషుడెవ్వఁడు యుడవచ్చును?

నవ—నీదిశ్శాబ్దమును వికసించుచు నచ్చివచ్చునొకత్వము.

సర్వ—సఖీ! ఆమహాదేవీ! మనముగి యెవరి? ఈపురుషునిజూచి నేను
మోహమెట్టి నగు నపు డక్కఱు నగుచున్నావుకదా!

నవ—(నవ్వుచు) ఆవిషయము నాచినుమానుచు లేను.

సర్వ—సఖీ! ఈతని నిక్కడి కెవరు తీరకొని పచ్చిహరి!

నవ—నీచుద్యుష్టచేత,

అంశు—గీ. నీన్న చచ్చిచచ్చెలిలి ♦ నీన్న చేత్రు
నిపురురు మిను వెలచుని ♦ నీ సుఖము
రామెనగువిద్యచే భవ్యు ♦ వైవశ్య
వరుని గని నంతన బామ ♦ గుర్రుని గతి.

సర్వ—(తనలో) రాజు! నాభూయనివిలుచుభాగ్యము నాకెప్పుడునోకదా
(ప్రకాశముగ) సఖీ! వీరచూముచ్చిబోయినట్లు న్నదనుమా.

నవ—నిన్ను జూచువఱు కాలగమననే యుండును.

అంశు—ఆహా! శాపముచేరి గలహృదయ భవము నిదురబోవుచున్న
వీని మోమునం దామె యెరుల గనిపెట్టెనో. ఆహా! మోహ
ముయొక్కసామర్థ్య మింత తనరాదుగదా.

ఆ. అతడుభుక్తుడయ్యె ♦ ను చచ్చె గనిపెట్టె

నానిపైని రాగ ♦ వశతచేత

నెనర రాగమునకు ♦ నెడలెల్ల గన్నులే

నేయియంబుముల ♦ వేల్పులీల.

సర్ప—సఖీ! మోమునందలియావిన్న గాటుగూడ నెంతోశృంగారముగ నున్నది.

అంశు—ఇది స్వభావ మీ.

ఆ. విభానిలోటొత్తైన ♦ వేయి శృంగారంబు
లగుట నిజము సునిలి ♦ యాకలలకును
బలక లోనయియున్న ♦ బలుగాజకణితతోఁ
జూచుబెన్ద రత్న ♦ శోభ గనచె.

సవ—సఖీ! నీవు పీనిపాదసాన్నిశ్యమందుఁ గూర్చుండుము. గాఢముగ నిద్రబోవుచున్నాఁడు.

సర్ప—నీవుఁ గూర్చుండినవో నేనుగూడఁ గూర్చుండెదను.

సవ—[నవ్వుచు]అలాగా? సరే (అని యిద్దఱు వాని పాదములయొద్దఁ గూర్చుండిరి.)

సర్ప—[తనలో] ఈమహారాజనరసను గూర్చుండి పరమానంద మిష్టాదొందుచుండినకదా. అతఁడు మేల్కొంచినవెనుక నన్నంగీకరించునో తిరిస్కరించునో?

సవ—సఖీ! నీ వెమి యూలోచించుచున్నావు?

సర్ప—నీవేమోనాయుచున్నట్లున్నది యేమి?

సవ—మఱేమియు లేదు. నిన్నేవ్విధముచుంటిని. నీవలన నేర్పినవిద్యయేకదా.

సర్ప—నీ నేల వాఁయుచుంటివి?

సవ—విశేషమేమియు లేదు. సఖీ! సర్పదా! ఈమహారాజీచంద్రకాంతవేదికపైఁ బరుండ శేషశయనుఁ డగుశ్రీమహావిష్ణుపునలఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు. మన మిద్దఱము—

సర్ప—(కోపముతో) ఛీ! యేమనఁబోవుచుంటివి?

సవ—(అక్కడనుండి లేచి యావలకు వచ్చి) నేను భూదేవివలె నుంటి.

ననినే ననిపోవుదు ననికదానీకింతయహంకారముకలిగినది. వరుఁ
డు నీకింకను లభ్యుఁడు కాకయుండెను; నేననఁదలఁచినమాట
నీవుపూర్ణముగ వినకయేపోయితివి. ఎందులకే నీ కింతయనూ
య! కానిమ్ము. కైలాసగతుఁ డగుశంకరుని యధాంగలక్ష్మీ
యగుదుర్గామహాదేవివలె నీ వుంటివన్న నీకు సంతోషమేనా?

అంశు—శబాస్ నవమాలికా?

సర్వ—(దిగుచు) చీ! సఖి? న న్నెత్తిపొడుపుమాట లాడెదవా?

అంశు—

ఆ. అతివలందు బురుషు ♦ లందు హేతువు లేక

యే యనూయఁ జెంది ♦ యెప్పు డులుకు

నాఁడువారిచిత్త ♦ మలరారు గాలియే

లేక కడలురావి ♦ యాకుభంగి.

తడవైన దింక రాజుపైఁ బ్రవేశపెట్టినమోహనవిద్య నుపసంహ
రించెదను.

నవ—[రాజును సమీపించి తాను వ్రాసినచిత్రపటమును రాజుప్రక్క
ను పెట్టుచున్నది.]

సర్వ—నాపటము నారాజుప్రక్క నెందుల కుంచితవి?

నవ—నీరాజుకనుకనే యుంచితిని. ప్రక్క నెందుల కుంచితి నని యా
క్షేపించుచుంటివా? పోనిమ్ము. భావిప్రభావసూచనగాఁ బైన
నే పెట్టెదనులెమ్ము.

[అని నిమగ్నముగాఁ దీసి యతనివక్షముమీఁదఁ బెట్టుచున్నది.]

సర్వ—చీ! ఏమిపని జేసితివి! [అనిరాజునెద్దకు పోయి యాపటము
నాతనివక్షమునుండి లాగుకొనఁబోవునెఱవమున నతని బాగుగ
స్పృశించుచున్నది. చిత్రఫలక మచ్చటనే పారవేయుచున్నది.]

[అంతలో రాజు మేల్కొంచుచున్నాడు.]

[అంతట సర్వదానపమాలికలు శీఘ్రముగఁ బరుగెత్తి పూలచెట్లవెనుక దాగిరి.]

శవ—ఎంతగడుసుదానవు. రాజను స్పృశించుటకుఁ జిత్రఫలకము దీసికొనువంక దొరకినదా?

సర్వ—(తర్జనితో బెదరించుచున్నది)

పురు—[లేచి కన్నులు మూసికొని] ఓ హఠాగాఢినందనా!

ఆ. వెనుక నిద్రలేచు ♦ వెంటనే శివశివా,,
యంచు దలఁతు నిప్పు ♦ డుమ్మ గాధి
నందన,, యని చిత్త ♦ మందు ముందుగ నుండు
బెట్టువానికంటె ♦ దిట్టువాడె.

అంశు—ఆ. పరమభాగ్యకలిత ♦ పురుషుల కిలలోనఁ
దిట్టు దీవనగుట ♦ వట్టిమాట
కాదు చేతఁ బరగు ♦ వేది కలెడువాని
కవని మట్టి బంగ ♦ రై నరీతి.

సీస మహాదృష్టవంతుడవు రాజా!

పురు—(కన్నులువిచ్చి) ఏమీ యిచ్చనఖండగుడాడ లేడయ్యెనేమయ్యెనోకదా? (అటునిటు కలయఁ జూచి) ఈస్థల మాతయునుకొత్త గనున్నదే! నే నిదిముం దెన్నడును జూచి యుండను. విశ్వామిత్రుని యాశ్రమమున మొదట నిద్రించితిని. ఇచ్చట మేల్కొంచితిని. ఇది యాయాశ్రమము గాదనుట స్పష్టము.

సీ. పెంపుడువఱుల ♦ ప్రియవాక్యములె కాని,
కొంటెశిష్యులవేద ♦ ఘోష మిల్ల ?

లలితదోహదవాస ♦ నలు గుభులకొను గాని,
హఠామాగ్నిపరిమళ ♦ మేమి లేదు

పడఁతులు కొప్పన ♦ ముడుచుపువ్వులె గాని,
 పుజ కుత్తిచుములె ♦ పూలు కొలఁది
 ఓడొడొగ్యతమకుటి ♦ రిములగిములె గాని,
 గూఁస మూఁధ్యమ్ ♦ గుహలు లేవు.

గీ. గాన యున్మాత్రమగి బిది ♦ కాదనిజము
 ననననారంభమహావన ♦ వివశ్యతైవ
 స్త్రీలయుద్యానవన మిది ♦ సోనియుఁ గాదె
 హైటకొంగేదొ కామము ♦ శాటి యేనా!

నవ—మహానుభావా! బాగుగఁ గనిపెట్టిరి.

నర్మ—నభి! ఆపురుషుఁ డితనిభ్రమమనుచుండ నేమిచెప్పుమా! ఇప్ప
 టివఱి కామహానుభావునిచర్య యగ్రాహ్యమై యున్నది.
 (తనలో) హృదయమా! హైన్యము వలచుచుము.

పురు—ఇది యామహానుభావునిశ్రమమే కానియెడల నే నిట్లు డెక్కడ
 నుంటివి? ఆహా! యీకను నివరబోవుచున్న నేమో (కిన్నులఁ
 దుడుచుకొని) ఏమీ ప్రత్యక్షముగా జూగిదనస్థలోనే యుంటి
 నికదా.

గీ. కనులు గాంచెను, గర్జముల్ ♦ వినెడు నిచటి
 కలితపట్నదళకంఠ ♦ కలరవముల,
 మంచి దిదియుంచు గాదంచు ♦ మనము నిన్న
 యీచు, నిదురంచు నే నెటు ♦ లెంచువాఁడ.

ఒకవేళ—

గీ. గాటమగుకలఁ గని మేలు ♦ గాంచునరుఁడు
 న్యక్షపస్త్రపులనె చూచు ♦ సరసి నుడు
 వనమునను బాముఁ గని యిటి ♦ నెనయుపిరికి
 యేద్రప్రాణన పాముగా ♦ నెంచునీతి.

అట్టియవస్థలో నుండినేమో—అది—మీ యైశ్వర్యముల కీర్తియుగా
నట్టినుగ్రహము శివనామస్మరణచే నివారణ కావలసినదే కదా.

గీ. భూతగణనాథ! భూధరు ♦ ప్ర స్థితా

నాథ! లాలిలిగణనాథ! ♦ భూతలి

నాథ! నానైశ్వర్యస్థా ♦ భూత బిరు

నాథ! లోకనాథ! య ♦ నాథనాథ.

(అని కన్నులు దెరుచి నిలువడి జూచుచున్నాడు.)

అంశు—అహా! మహారాజా! సకలతత్వప్రసాదము నేను కలుగజేసి
తినిగదా.

పురు—ఏమీ ఇదిను వెరుకెచితేనే యున్నదే! అచిన్వయవిషయమైన
దృశ్యము కాదు. మికి అచిన్వయమునా? ఇది భూలోక మే
కాదేమో!

గీ. ఉన్న సుఖముగా చూడె ♦ నురగిభూతలై

తులరపిబలుల మోక్షయ్యె ♦ గులకరాస్య

గూడ మంచుకొమ్మల ♦ చోడ సుఖ

భూమి నిది కాదు కాదు ♦ బుద్ధిబోధము.

అంశు—అపుడు చక్రపాణి!

గీ. బూటకంతైనయూహలు ♦ బోగ విడిచి

తుదిరు నిజమును గ్రహించుచి ♦ పాదలి తొక

లడవిలో బాధిద్యమ ♦ సరిసి యరిసి

మలల నెట్టులొ నిలు జేరు ♦ మనుజుక కి.

నవ—ఈమహానుభావునిమాటలవలన నితడు భూలోకవానియై యేకా
రణముననో నిచ్చుకొని నిచ్చిన్బు తెలియుచున్నది.

నర్మ—ఓమహాపురుషా! ఇది యుగలోక మని గ్రహించినట్లుగనె
నిన్ను పొందుకొంతయున్ను నేయున్నవని కూడగ్రహింతువుకాక.

పురు—చీ! మూఢా! పురుకుత్సా! ఇదిభూలోకము గాదని భ్రమించుచుంటి వేమిరా!

ఆ. నాదుబాహుపీఠి ♦ నేదయ లాలించు
భూమి నేను వేటు ♦ బొండ్ల నగునె?
నేను బ్రలికియుండ; ♦ సూనంబుఁ జెడకుండ
దానిపరిమళంబు ♦ దలగున్నెల్ల?

అంశు—ఓహూ! మహారాజా!

ఆ. తప్పితప్పి తుదకు ♦ నెప్పు గాంచగఁజోయి
తిరిగి మోసపోయి ♦ తివి తరంగ
మొకటి వచ్చి తీర ♦ మొందింప వేతొంట
వనధిఁ ద్రోయఁబడిన ♦ మనుజుకరఁగి.

నవ—సఖీ! ఇతఁడు భూమినిఁబాలించుపురుకుత్సరాజేంద్రుఁ డని వింటిమి. నీ వదృష్టవంతురాలవు.

నర్మ—(తనలో) హృదయమా! శాంతి నెంచుము.

పురు—అయ్యో! ఇది భూలోక మని తోచకున్నది ఇంక మఱి యేమై యుండునో కదా! నేను పురుకుత్సుండనేకదా?

(తలపంకించి కిరీటమును జేతఁ బట్టుకొని)

ఆ. మహితతేజుఁడైన ♦ మాంధాత మాతండ్రి
బెట్టుదీని నేనె ♦ పెట్టఁ దగుదు
హరునిచేఁ ద్రిశూల ♦ మలకుమారస్వామి
పట్టఁగాని యెవఁడు ♦ పట్టఁగలఁడు?
ఆహా! ఏమియుఁ దోచకున్నది చిత్తమా!

ఆ. కానియూహ లెన్నె ♦ కావించి నిజమును
దెలియలేక సామ్య ♦ సిలితి వీవు
గదినిమూయఁబడిన ♦ కలకంఠ మిటునటు
నెగిరి యెడ్చి సీర ♦ సింఛుగతిని.

ఓహూ! విశ్వామిత్రా! నీకథోగలియగునంటివిదేనా?

అంశు—సత్యము, సత్యము, ఇదే.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! విశ్వామిత్రునివలన నథోగలిపా లగు మని
శాప మియ్యబడితివా! శాపమున్న సరే! మఱి యేదోపము
న్న సరే! నిన్నే నేను వరింతును.

పురు—గీ. ఇంతకంటె నథోగలి ♦ యేది గల్గు
నేడనుంటిను? యెవడను? ♦ యేదిస్థితియొ?
యెఱుంగ కీరీతిఁగేకల ♦ నిడుచునుంటి
సంధియెత్తినజ్వరితుని ♦ చందమునను.

ఆహా! పరమేశ్వరుడా! ఎఱ్ఱియవన తటస్థిపఁజేసితివి! కానిమ్ము;
పురుకుత్తుఁ డ్దౌర్భాగ్యపడువాడా! ఈధనువు చేతనుండఁ బురుకు
త్తు నెదురాఁడువా రెవరు! (అని లేచుచున్నాఁడు.)

అంశు—ఓయివెట్టిరాజా! నీధనువు నిన్ను గాచు ననుకొంటివా?

ఆ. తుంటివింటఁ దూఁపు ♦ నంటించి చలముతో
నిన్ను ప్రేయఁ గొతుఁ ♦ డున్నవాఁడు
ధనువు వదిలి యదిగొ ♦ తరళాక్షీకన్యైమ
వింకిసాపుఁ గాంచి ♦ విజయి వగుము.

పురు—ఎచ్చటికిఁబోదును! ఇచ్చటస్థితిగతులు తెలియుట కేమియు నా
ధారము లేదయ్యెను.

ఆ. నేను పలుకుమాట ♦ నేనె యాక్షణ్ణింప
వలయుగాని వినెడు ♦ వాఁడు లేఁడు
తనప్రతిధ్వనులను ♦ తానె వినుచును గుహ
బొబ్బరించుసింహ ♦ పోతమట్ల.

నర్మ—(తనలో) వినెడువారే కాక విని నీయిష్టానుసారమే ప్రత్యుత్త
ర మిచ్చువారునుగూడ నిక్కడ నున్నారు. ఇటు రమ్ము.

పురు—(అటునిటు నడచి) ఏమిది? భూర్జపత్రమా! (సంభ్రమముతో దీసికొని)

గీ. మణులనైనను కాలితోఁ ♦ జెనకువాడ
దీని సంభ్రమంబునఁ దీసి ♦ తిని విశేష
మలజడినిబొందు నాయున్ని ♦ తెలియ నేట
మునుఁగువాఁడు తృణంబైనఁ ♦ గొనినకరణి.

(చిత్రఫలకమువంక దేరిపార చూచుచున్నాఁడు)

నవ—సఖి! నీవిగ్రహమును భుజపత్రమందు చూచుచున్నాఁడు. ఇంక నీవు గెలిచితివి.

నర్మ—సఖి! నిజముగా నాచక్రవర్తి నాకు లభించకుండినయెడల నేను జీవించెదనా?

పురు—(పటమును జూచి మందహాసమును జేయుచున్నాఁడు.)

నవ—నర్మదా! నీరూపమును జూచి రాజు మందహాసము జేయుచున్నాఁడు.

నర్మ—అయ్యో! సౌందర్యవతిని కానని నన్వచున్నాఁడేమో! నీవు యథార్థరూపమునే లిఖించితివా! లేక యసందర్భముల నేనైన వ్రాసితివా?

నవ—సఖి! రా జేమో మాట లాడఁబోవు చున్నాఁడు.

నర్మ—అయ్యో, ఏమనునోకదా!

పురు—(పటమువంకఁ జూచి) అహా!

గీ. కన్ను లుండినఫల మది ♦ గాంచినాడ
నోరు నెవ్వంగ న్తుతి నేయ ♦ నోచినాడ
పులక లెత్తంగఁ గౌగిటఁ ♦ బొదుపువాడ
ప్రతిమ! నాచింతఁ జూపఁ ♦ వచ్చినావు.

నవ—సఖి వింటివా! ఇంక నీయవశిష్ట మేకదా.

నర్మ—ప్రతిమకు నీవు నానైజసౌందర్యముకంటె నెక్కువ గలిగించ లేదుకదా.

నవ—ఎక్కువ గలిగించుట కవకాశ మేది?

పురు—ఓహూ! ఈకాంత నా కెట్లు లభించునో! దీని నెనయకుండిన యెడల నే నెట్లు బ్రతుకువాడ.

గీ. పద్మపత్తాక్షి, వికసిత ♦ పద్మవదన
దీనిఁ గూడక నే నుంటి ♦ నేని నాదు
జీవనము నిందసియమై ♦ పోవుఁ గాదె
పద్మలత లేనికొలనిజీ ♦ వనముభంగి.

నవ—గంభీరమైనగర్జలతోఁ గూడినమేఘమునుండి జారినస్వచ్ఛోదకబిం దుపులను వానకోయిల గ్రోలునట్లు వీని రసవంతంబు లగుగభీర వాక్యములను జెపులారఁ గ్రోలి నీచిత్తతాప మార్పుకొనుము.

నర్మ—నాకొఱ కామహారా జింత పఠితాపపడుచున్నాఁ డని నేను వ్య సనము నొందు చుంటిని.

లంశు—రాజా! మునివాక్యఘాతము విశేషమా? కుసుమకోదండ నిర్ఘాతసాయక ఘాతము విశేషమా!

పురు—గీ. తిట్టె ముని యంచు గిజగిజ ♦ కొట్టుకొనఁగ
చట్టె పైఁబెట్టినను పూవు ♦ టమ్ము బెట్టి
కొట్టె నుమసాయకుఁడు దయ ♦ కట్టిపెట్టి
కలుగుకంటిని ప్రేలితోఁ ♦ గలఁచినట్లు.

ఆ. కాంతచింత నాకు ♦ గడువిశేషం బైన
కారణమున వెనుక ♦ గల్గుచింత
వేగ నడఁగిపోయెఁ ♦ బెద్దదీపము చిన్న
దీపమునకుఁ గ్రింద ♦ దాపినట్లు.

ఓహూ! చిత్తమా!

ఆ. ప్రతిమఁ జూడ నిట్లు ♦ లలిసంభ్రమము బొందు
 నీవు కాంతఁ జూడ ♦ నిలువఁగలవె?
 కలను ధనపుప్రాతుఁ ♦ గాంచి పొంగెడుపేద
 దృష్టనిధినిఁ బొందు ♦ రీతిగాఁగ.

ఏమైనను సరే. దానిని పెదకి చూచెదను [అటునిటు నడచి]

గీ. నుమములార! శ్రీచందన ♦ ద్రుమములార!
 వల్లులార! సారంగీమ ♦ తల్లులార!
 ప్రసవహాస, చందనగంధి, ♦ రమ్యగాత్ర
 వల్లి, గజ యానఁ, జూపుడీ ♦ పరమదయను.

ఓహూ! ఈయరణ్యమును జూడ సత్యస్ఫుతరామణీయకఖని
 యైయున్నది. ఇంత యపూర్వలావణ్య సైనయుద్యానవనమును
 మున్నెన్నఁడును కనియు వినియు నెఱుంగను. ఇది యధార్థమ
 యివనవనము గాక మాయావన మని తోచెడిని.

గీ. మాయచేఁ బుట్టవస్తువు ♦ మహితశోభ
 సత్యమావస్తువున కేల ♦ సాధవింతు?
 జత్తకల్పితసౌఖ్యవి ♦ శేషమహిమ
 యిలను బ్రత్యక్షసుఖమున ♦ కేలయుండు?

అహా! అహా! అహాహా!

గీ. చుట్ట జాజిమొక్క లగమి ♦ శోభఁజెంద
 నడుమసఖిశోడ సయ్యదె ♦ వెలుగుచుండె
 నెలత పరివేషయుతరోహి ♦ ణీసమీప
 గతశరత్కాలవిధుకలా ♦ కలికవలెను.

గీ. వనితహంబు లావణ్య ♦ నైభవమును
 గన్ను లున్నందు కిప్పుడే ♦ గాంచకుండఁ

బారిని నాకన్నులును రెండు ♦ మూయసాగె

జలివెలుగురాక చేబద్ధ ♦ ములనుబోలె.

అయ్యో! నాప్రారభ మేమో! ఈనెలతకూడ మాయాకల్పిత
యని తోచుచున్నది. అట్లే కానిచో నిట్టి సౌందర్య మలభ్య
ముగదా! [సర్వదవంక కొంచెము సంకుచితాస్యై చూచు
చున్నాడు]

సర్వ—అయ్యో! సఖ! ఇత నాయాశ ప్యర్థ మయినది నుమా! రా
జేమో కోపద్బుధినిఁ జూచుచున్నాడు.

పురు—ఇక్కడికి నే నెట్లువచ్చితి నో తెలియకున్నది. ఇది యేలోకమో
తెలియ కున్నది. నే నెవ్వడనో కూడ ననుమానింపవలసినట్లే
యున్నది. ఈవనమెవరిదో యగమ్యగోచరమైయున్నది. అకాంత
మతెవ్వరో యేమి తెలియఁగలను? అహ! ఇది యంతయు వి
శ్వామిత్రునిమాయ కదా! అయ్యో! గాఢనందనునియంద్రజాల
మునఁ బడి చెడితినికదా! అహ! గాఢనందనా!

గీ. చిఱుతపులినిఁ బెట్టి ♦ చేయి జారగనిచ్చి

దుప్పిఁ జేసి కొంప ♦ ద్రోచినాఁపు

వనము మాఱి స్త్రీల ♦ నునిచి నోరును జార

నిచ్చి యేమి చేయ ♦ నెంచినాఁవై!

అంశు—ఓయివెట్టిచక్రవర్తి! ఈభ్రమ నిన్నింకను విడువకున్నదా!
ఓహూ! కామదేవా!

ఆ. ఇంక వెట్టిభ్రమల ♦ గొంకెమీతని

పారి నిఁకొక్కగట్టి ♦ పోటుఁ బొడుము

నుడుపుచుండి తప్పు ♦ పొడిదెబ్బలను లక్ష్య

పెట్టనట్టిశిష్యు ♦ మొట్టమొదట.

నర్మ—అయ్యో సఖ! ఇక నుపేక్షింప నాజీవనాపేక్ష సీకు లేదును
మా! ఆమహారాజు నిచ్చటి కెట్లు తీసికొనివచ్చెదవ్రా!

నవ—అవశ్య మిప్పుడే, తోడ్కొని వత్తును. (అని రాజువద్దకు వచ్చి
నిలిచినమస్కరింపుచున్నది.)

పురు—కళ్యాణమస్తు! ఎవరవునీవు?

నవ—నే నురగలోకమహారాజు పుత్రికయగునర్మదయొక్కసఖని.

పురు—ఇదియురగలోకమా! ఈవనము మాయావనము కాదుగదా!
మీకాంత మాయాకాంత కాదా! నీవును మాయాస్వరూపమ
వు కావా!

నవ—ఇది యథార్థమయినయురగలోకము, మేము యథార్థమయిన
గాంతలము. మానర్మద యచ్చట నున్నది. కానఁ దా మచ్చటి
కి దయచేసి మాచెలికి మీదర్శనలాభమును గలిగించి యాక
న్యారత్నముచే సెసంగఁబడు—

పురు—(నవ్వుచు) కన్యకారత్న మేకద. అటులైన మాయాకన్యకయైన
ను, నీయాహ్వానమునకు సమ్మతించితిని.

అ. ఊర్వి మాయ యంచు ♦ నూరకుంటిమె నీదు

కాంత మాయయైన ♦ చింత లేదు

మాయలోనిమాయ ♦ మఱి సౌఖ్య మగునాట

కంబులోని నాట ♦ కంబుకరణి.

అంశు—ఆహా! ఏమి ఈమదనవేదాంతము.

నర్మ—(తనలో) ఓయద్వస్త దేవతా! నన్ను శీఘ్రముగఁ గటాక్షింపుము.

పురు—మీచెలి యొద్ద కిదుగోవచ్చుచుంటిని. దారి చూపుము. ఓకాం
తానీపేరేమి.

నవ—ఁజూయా! నన్ను నవమాలిక యనిపిలుతురు.

పురు—నవమాలికా! ఇక నా కీచిత్రఫలకముతోఁ బని యేమి!

ఆ. పడఁతిఁ జూడనపుడు ♦ పనికివచ్చెనుగాని

పడఁతిఁ జూడ దీని ♦ పని యిఁ కేల?

కత్తి కంతసూత్ర ♦ కాలాబుననె కాని

కలయనున్న వేళఁ ♦ గత్తి యేల?

(అని చిత్రమును బారనై చుచున్నాఁడు)

అంశు—భో! రాజా! వివాహము కాకమునుపే గర్భాధానమును నూ
చించుచున్నావు!

నర్మ—చిత్తమా! ఉప్పొంగుచుంటివిగదా! (నవమాలికాపురుకుత్ఫులు న
ర్మదానవమాలికను బోలుచు)

నవ—సామప్రకాండపై చంద్రుఁడెక్కినట్లే నీచంద్రకాంతశిలావేదికపై
నోరాజా! తాముదయచేయుఁడు.

నర్మ—(తనలో) ఓసివెట్టిదానా! నాచిత్తమువలెనదియును గరఁగిపోవు
నుకాదట!

పురు—(కూర్చుండి) నర్మదా! నీప్రకూడ కూర్చుండుము.

(నర్మదానవమాలికలు నిలుచుండియున్నారు.)

పురు—నవమాలికా! మీసఖ డేమమేకదా

నవ—తమయనుగ్రహమువలన డేమమే-అయిన-

పురు—అయిన నేమి?

నవ—మరియేమియులేదు. తా మేమో పరితాపపడుచుండి రనుచింత
యామెకు గలిగియుండెను.

పురు—ఆపరితాపమైనను, మీసఖనిఁగూర్చియేకదా!

నర్మ—నేను మీకట్టివిచారమును గలిగించితి నని లజ్జపడుచున్నదానను.

పురు—నీప్రస్వయముగా గలిగించినపరితాప మేమియులేదు. నీచిత్రఫలక
ముఁ జూచి యత్యానంద మొందితిమి. నీయథార్థస్వరూపమును

జూచి పరవశులమే యయితిమి. ఇక నా కిదివరకుబీతాపముగ
లుగజేసి నీకటాక్ష మున్నచో శిఖాపాత్రుడు కానున్నవాడు.

నవ—ఎవడయో! వాడు!

పురు—మన్మథుడేకద.

నవ—నీవుపరితాపకారణమవు కావని యానుహారాజు పలుకుచున్నచో
సింకను లజ్జయెందులకు? మో మెత్తివారిలో మాటలాడుము.

నర్మ—నాకు వంకలు దిద్దుమని నీతో నెవరును జెప్పియుండలేదు.

పురు—నర్మదా! ముఖము వచ్చినయెడల ముఖచంద్రకాంతిచే గుచచ
క్రవాకములు పరితపించునునుమా!

నర్మ—సఖి! ఇరుఁ డెదుట వెల్లుచుండనట్టిలోపము తటస్థింపదని నీవు చె
ప్పరాదా. (అని మోమెత్తి కన్నులార జూచుచున్నది.)

పురు—ఆకారణముననేకదా నీనేత్రపద్మము లిప్పుడు సంపూర్ణముగ విక
సించినవి.

నవ—నర్మదా! నీవు నిలుచుండుటచేత మహారాజునకు బాధగ నున్నది
నుమా.

పురు—బాధలేదు సరేగదామీఁదిమిక్కిలి యానందకరముగ నున్నది.

నవ—(తనలో) ఎందుచేతనో యిటు లనుచున్నాడు!

పురు—నావంటివాని నీకాంత పతిగ నంగీకరించు నని యాశనాకు లేక
పోయినను, అంగీకరించితి నని చెప్పవిధముగ సతి పతియెదుట
నిలువబడిన ట్లిమెనాయెదుట నిలువబడుటయే నాకుపరమసంతో
షముగనున్నది.

నర్మ—(కూర్చుండి, తనలో) ఈయస్వాతంత్ర్యమును నాకుమనోహరము
గనే యున్నది.

పురు—నవమాలికా! ఒకరియెదుట నెకరు గూర్చుండ నామెయు నేను
నెట్లుంటిమో చెప్పగలవా?

పన—వేత చెప్పవేల? పెండ్లికొడుకు, పెండ్లికూతురువలె నున్నారు.

నేనుమాత్రము నమమ తెరవలెనింకొంచెమట్లుగ నున్నదానను.

సర్గ—మహారాజా! మీవృత్తాంతము కొంచెమితకుముందే యిచ్చట వినియుంటిమి. మీ కాకోపప్రమునియొక్క శాపముగలిగెనని విచారించితిని.

పురు—శాపమువర మేయనునట్టివ మాహాశత్రుమునల్లనేకదా దుర్లభమనునయరగలోకమును జేరితి నతఁడ నన్నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చినాఁ డని శోచించుచున్నది. అతనివరమాహాశత్రుమునల్లనేకదాయిత్రయపూర్వనిశ్చలభముగలిగినది. అతమట్టచేయమునియొక్క వరమాహాశత్రుమునల్లనేకదా మాహాశత్రుమును, నాభాగ్య శేఖరేన కదా!

సర్గ—ఒకలోకమువారు మీరు, వేతలోకమువారు మేము; మీకును మారును సఖ్యము పెరిగిడినదేకదా.

పురు—అటు లనుచుంటే వేల?

గీ. తరణియొక్క యొక్క ధరి; భరి; భరి

యోగ శశి యోగ; యోగ ధర్మ శక్తి

మెకరిచ్చుచు దిరుగుదు ధోరణి విమల

కెప్పుడొచ్చో సహవాస మెప్పు లొదవె?

(సర్గిన కోరిక నేత్ర యగుచున్నది)

గీ. కొమ్మ సర్గిన కేమొకో ధోరణి

గండఫలకములుదునఁ గానుపించె

బంధుతమలపాకులను బై నూడునెట్లు

యవిసిపువ్వులు ప్రితిఫల మైసయట్లు.

సన—కోపకారణ మేమో మీరెఱుంగనిది కాదు. ఆసంగతి నేను చెప్పినయెడల బాగుగ నుండు నని మీ రజిగితిరి గాన చెప్పెదను.

ధరణీమిత్రులకును కువలయకువలయహితులకువలెనే ఇచ్చట
దూరసంగమమునుమాత్రమే సూచించితి రని—

నర్మ—ఛీ! ఆనవసరపుమాట లాడెద వేల? అవతలికి పొమ్ము.

నవ—(నవ్వుచు) చేత పండు చిక్కిన పిన్నుట డొంకెక్కితో నవసర
మేమి? (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

(నర్మద నవమాలిక వెంటఁ బోవుచుండఁగాఁ బురుకుత్సుఁ డడ్డగి
చుచున్నాఁడు)

పురు—పలుపలుకు లేల? నేను నిన్ను సామూహ్యముగ వలచితిని. భూలో
కరాజన్య లందఱును నాపాద సేవఁ జేయుదురే నేను నీపాద సే
వఁ జేయుచు భూలోకమున సీతోనుడుగలమహాభాగ్యము నీవు
నాకు లభింపఁజేయసయెడల—

నర్మ—మీరు మహారాజులు. స్త్రీలొలుకు. ఆశ్చర్యచితి ననితలఁడకుఁడు.
ఇదివఱకుమీరెడఱుభార్యలో నేనవిగిస నన్ను మన్నింతురుగాక.

పురు—ఇది వఱ కొక్కభార్యయే కలదు. నుమతి యనునది.

నర్మ—ఆమె మీరు నర్థాంగలక్ష్మీయేకద,

పురు—ఆహా! భూలోకకన్యకల కుండుహాగ్యములో సగభాలైన నీ
యురగలోకకన్యకల కుండదుగదా!

పురు—గీ. ఆమె యర్థాంగలక్ష్మీయే ♦ మైన నిన్ను
వెలది! నానెత్తిమీదను ♦ బెట్టుకొందు
సర్ధనారీశ్వరుం డైన ♦ యతఁడు పరమ
దయను దలమీఁద గంగను ♦ చాల్చుకరఁకి.

నర్మ—యథార్థమేనా!

పురు—ఉరగకాంతకువలె రెండునాలుకలుండునా?

నర్మ—మీరు దానికి ప్రభువే యయితిరే! లయినను నాచేలియుడు
నీచేలిని బెట్టెము.

పురు—(చేతిని బట్టకొని) ఇదియే పాశ్చాత్యహాసమునుమా.
(నర్తదను శౌర్యులించుకొనుచున్నాడు.)

అంశు—ఆహా వాదిసౌభాగ్యము.

గీ. మంజుకాంతుల దేద్యుఁ ♦ మానుడతఁడు
కుసుమకోమలి గీర్తితో ♦ గూడి కనుల
ప పునరుయూపవనచుహా ♦ భవ్యలక్ష్మి
యలనసలతునిఁ గూపించు ♦ వలెనట్లు.

పురు—దేవీ! అదిగోచూడుము. పై వల్లుకొనినహాజిపూలతలు రాల్చిన
కుసుమములచే వేయనిపానుపు గలిగి నమీశస్థమణులయొక్క,
కాంతిచే బెట్టనిదీపములు గలిగి ప్రకాశించుచున్నయాపూజా
దర్శిని మిక్కిలి కోభగ నున్నదినుమా!

నర్త—(గొడ్డము బట్టకొని) తొందరపడుదుము. తండ్రిచాటుదానను.
అతఁడు నాకు వినాహము శీఘ్రమునఁ జేయఁదలంచి యున్నాఁ
డు. నీవును నేనును లేవు కలిసి యాతనిని దర్శించి అక్కడ ను
ముహూర్తమున వినాహ మాచుదము.

అంశు—సర్పిదా! బుద్ధిమంతులారపు.

పురు—ఓహూ! నర్తనా! నేనుసీమాట చెదురాడఁగలనా! అయినను
ఈనాయుగరమును నీవు ధరించి నీయుగరమును నాకిమ్ము.
(ఊగరములు మార్చుకొని) ఆహా! మ 3 మ. 3నిఁ జేరుటచే నా
యుగరము నీచేతిని మఱితశోభగా నున్నది.

అంశు—వీరిద్దఱు పరస్పరమోహవిష్టులైరి. ఇంక నేను సంతసిందితిని.
ఈతని నిష్ప్రజ్ఞ భూలోకమునకు లీనుకొనిపోక యిచ్చటనే
యుంచినయెడల మారాజుగా చెల్లనుమానితురో. ఏమి యపా
ధ్య మగునో. ఇతఁడా! మహారాజు; ఈమె మహారాజపుత్రిక.
వీరిద్దఱిని మారాజుగారిసెలపు లేనిదే శాశ్వతముగఁ గూర్చుట

తప్పుపని. వీడికి నెకరియెడ నెకరి కనురాగ మెటులుండునో కని
పెట్టెటకు మాత్రమే వీని తీసుకొని వచ్చితిని. వీని శాశ్వత
ముగ సంధానపఱచువాడా కామదేవుణ్ణి, అదియునుగాక.

ఆ. కష్టసాధ్యమైన ♦ కాంతమైన గలిగెను
శాశ్వతదయ సులభ ♦ సాధ్య గనునె?
రాతిమీఁదివ్రాత ♦ రహి నిల్చునట్లుగా
నినుకమీఁదివ్రాత ♦ యెటులునిల్చు.

కావున సులభసాధ్యయైన, నీనర్మదనుండి ఈరాజేంద్రుని
ప్పుడే వేటుచేసిన గానివిదాంపత్యసౌఖ్యము మరణాంతము
నిలిచియుండదు. రాజా!

ఆ. ఇప్రుమ కష్టమైన ♦ నెంతో సౌఖ్యము ముందు
నీవుగాంచగలవు ♦ నిశ్చయముగ
ప్రథమమండు గుట్టు ♦ బాధ నెంచినగాని
కుండలములు చెల్లల ♦ గూర్చబడునె?

గీ. మురియుచును ముగ్ధులొలుచుచు ♦ మొనయువీరి.
బొదలు మోహనవిద్యచే ♦ బొదువునాడ
పోరి గుణాశించి కుల్కు నా ♦ నరరపుకోటి
మీఁద వేవేగ వల్రజేయు ♦ మృగయుమాడ్కి.

ఇదిగో మోహనవిద్యను బ్రయోగించితిని.

నర్మ—నాథా! నాకు నిద్ర వచ్చుచున్నది.

పురు—దేవీ! అభ్యంతర మేమి? నాతోడపై తల నిమకొని పడుదు
ము. (నర్మదయట్లు చేయుచున్నది.) ఆహా ఏమిది నాకుగూడ
నిదురవచ్చుచున్నది. నిలుప శక్యముగాకుండ నున్నది. ఇట్టినిద్ర
రయే భూలోకమున నుండగ నావహించినది. ఇప్పుడేమిమూడు
నో కదా! ఓనర్మదా!

గీ. మబ్బుగ్రమ్మిననేత్రప ధృములతోడ
నెట్టులో యొక్కసారి వీ ధీంతు నిన్ను
హస్తి తప్పుచునున్న నా ధ బాహువులను
కాంత యొక్కసారి యెట్టులో ధ కాగిలింతు.

(అని సర్పదమై నిష్ఠుర బోవుచున్నాఁడు.)

అంశు—(వారిద్దఱిని సమీపించి) ఇత తిరస్కరించితో పనియేమి.

గీ. మెడను మెడఁ జుట్టి పరవశ ధ పక్షిసచక్ర
వాకములభంగి బలుపెన ధ పైచుకొన్న
సర్పములభంగి సేతఁడును ధ సర్పకాంత
కాగిఁగులఁ గూడి నిన్గరఁ ధ గాంచువారు.

అయినను రాజును వేటుచేసి భూలోకమునకుఁ దీసికొనపోకఁ
తప్పదు.

గీ. కాంత సీక్కిలు బూర్జిలి ధ గాంత సీకుఁ
దగు ననుచుఁ దోచె నిడశాశ్వ ధ తముగఁ గూర్చు
నెంచెదను బాగదనఁ బ్రమా ధ శించిచూచి
పిదప నుణియుగరము జేయు ధ విధముగాఁగ.

రాజునెత్తుకొని సర్పదా! లెమ్ము. లెమ్ము. (అని పైకినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సర్ప—(లేచి) నాతల నుంచుటచేత సీతోడ నెచ్చినదేమో కొంచె
మొత్తుదునా? ఏమిది! రాజులేడయ్యెను! అహ! ఏమిమోస
మయ్యెనోకదా. ఓమహాచక్రనర్తీ! పురుకుత్సా! ఎటుబోయితివి.
ఈయుద్యానవనమందలివిచిత్రములను జూడఁబోయితివా. ఓనా
ధా! నన్ను విడిచియెక్కడికేగితివి? నులభముగ లభించితి పని మి
గుల నుప్పొగితివే. నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొందు నంటివే. పాతా
ళమునకు నడఁగఁద్రొక్కి పోయెదవా! రేపు వివాహ మాచుద

మీదినమునకు శాంతించుమన్నఁ గోపము వచ్చినదా! ఓరైవ
మా! నా కీపాపపునిద్దర నేల యీసమయమునకే తెచ్చితివి.
అయ్యో! కన్నులు తెరచియున్నను కన్ను లగపడుట లేదు.
నాథా! నిన్ను జూచినకన్నులు వేటువస్తువులను జూడవు. మా
హారాజా! రమ్మ. నానేత్రపర్వమును జేయుము. నామోహ
మోటిదియో కనిపెట్ట నిట్లు చేసెతివా? ముమ్మాటికి నిన్నేనమ్మి
నదానను. అరుంధతి పూజ్యుడయినవస్త్వమహర్షిని త్రికరణశు
ద్ధిగఁ బ్రేమించినరీతిని ఓచక్రవర్తి! నేను నిన్నే ప్రేమించితిని.
ప్రేమించినవారి విడనాడ న్యాయమా? సమస్తధర్మశీలుండవు.
నీకునన్ను విడనాడ నెట్లు మన సయ్యెను! వెళ్ళుటకుఁ గాల్గె
ట్లాడెను. ఇదిగో నీముచ్చటంగర మింక నాప్రేమిని యున్నది.
నీయంగదములకొనలు దగిలి నాబాహువు లివిగో గీచికొనిపో
యెను. నీచిహ్నములు నాయం దుండ నీవుమాత్రము పోయె
దవా! ఊరగకాంతప్రకనుక నీకు రెండునాలుక లని యాక్షేపిం
చితివి. నాథా! నీ కొక్క-నాలుకయే గదా! మహారణ్యమందుఁ
తనతోడఁబయి శయనించిన పరమసాధ్వీ యైనదమయంతిని నలచ
క్రవర్తి విడనాడి పోయినట్లు చేసితివా! నవమాలికా! నవమా
లికా! (నవమాలిక ప్రవేశించుచున్నది.)

సర్వ—నానాథుండు నాతండ్రిగానిఁ జూడ మందిరమునకు వచ్చినాడా?

నవ—ఏమీ! ఇచటలేడా?

సర్వ—అయ్యోనాయాశ లన్నియు నిరాశ లయినవి. మాహారాజెక్కడ
కో పోయినాఁడు కానబడఁడు.

నవ—దేవీ! ఊటడిల్లుము.

సర్వ—ఊటడించుకొనఁదగిన విచారము కాదు. స్థితిచేత మనకంటె
బైలోకమువాఁడు, మహాచక్రవర్తి. ఇదియును గాకనాచేత కో

రుకొనఁబడినవాడు. పరమనులభుఁడు. అట్టివానిఁ బాసి నే నుం
డఁగలనా!

నవ—ఆతఁడు విశ్వామిత్రునిమాయచే నిచ్చటకు వచ్చినాఁడు. తిరిగి
యాతనిమాయచే భూలోకమునకుఁ బోయియుండును. ఆతఁడు
భూలోకచక్రవర్తి యనియు, పురుకుత్సుఁ డనియు, మన మెఱుఁ
గుదుముగద. అతనినిఁగూడ చూచినవారముగద.

నర్మ—అతనియుంగరముగూడ నావ్రేలి నేయున్నది.

నవ—ఇఁక నేమి! కామగమనముచే భూలోకమునకుఁ బోయి యాత
నినిజాతము. ఆతఁడు బుద్ధిపూర్వకముగా నిన్ను వదలి భూలో
మునకుఁ బోవువాఁడు కాఁడు. నిన్ను విడుచుటచేత నాతఁ డె
తపఁజెలొపపడుచుండునో! ఏమియు జనువకుము కంట తఱిపెట్ట
కుము. ఈయెడబాటు మఱితసౌఖ్యమునకే కలిగిన దని భా
విపుము.

నర్మ—(నవమాలిక కాశ్యపైఁ బడి) వెనుక యామహాచక్రవర్తిని సంఘ
టనచేసినది సంఘటనకాదు! ఇఁకముం డెట్లు నన్నీదుఃఖాభినుం
చి తరింపఁజేయుదువ్రా.

నవ—సీ వేమియు సంకోచింపకుము. ఈమందమాయతము, ఈచిలుకలు,
కోయిలలు మొదలగునవి నీ విచ్చట నున్న మఱిత బాధించు
నుగాన శీఘ్రము బోవుదము రమ్ము.

నర్మ—భూలోకమున కెప్పుడు పోవుదము?

నవ—శీఘ్రముగనే పోవుదము రమ్ము.

[ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్తదాపురుకుత్సీయము.

తృతీయాంకము.

రంగము—భూలోకము.

పురుకుత్సుని రాజమంజీరసమీపాద్యాన వనము.

[విదూషకుడు ప్రవేశించునాఁడు.]

విదూ—నిద్రయు, మోహమును, ఒక్కతల్లికిఁ బుట్టినవలపిశాచములు. తలకుమ్మోసారెవలె తిరుగుచున్నచేసి, కన్నులజళ్ళ పెంకులవలె దృష్టిరాహిత్యముకలవానిగఁ జేసి, చెవులను నిరక్షురకుక్షులవలె శబ్దగ్రహణశూన్యముగఁ జేసి, యిదమితథనుని నిశ్చయించఁగలబుద్ధినిమమరుమీఁదనుండి పిల్లినివలెఁ గ్రింజకుఁ బడఁ గొట్టి, అసందర్భంబునుఁ అహేతుబద్ధంబును అతౌకికంబు నగుచికిచికి యూహలచే సాలిపట్టనం దీగవలె మనస్సును గిజగిజ కొట్టుకొనగఁజేసి, మతి దేశాంతరముపోయినవానివలె కారణములేని వస్త్రుల నవ్వఁజేసి, నిర్భాగ్యురాలగుభార్యవలెఁ జీటికిమాటికి నేడువఁజేసి, యొకప్పుడు మూలిని కుక్కమూతి యెండుజల్లెడుకాయవలెముడుగునట్లుచేసి, యొకప్పుడు బ్రహ్మకాయవలెపటపటపదరు నట్లు చేసి, గాలివలె కామగమనమును కలుగఁ జేసి, మీఁదిమిక్కిలి దేహస్మృతియే లేకుండఁ జేసి, మనుజులను వేధించుటయందు నీనిద్రదామోహములకు సమాన మయ్యు నసమా

నశక్తియే కదా! ఒక్కపిశాచ మావహించినవానికే యింతయ పస్మార మగు నని చెప్పునెడల మనూచిలో వినూచిరీతి నొక పిశాచముగో రెండవపిశాచ మావహించిన వానిస్థితి చెప్పట య సాధ్యముకదా. అటులే మారాజుగారికిని ద్రాపిశాచమందుమో హపిశాచముగూడ నావహించినది. ఉరగలోకమున కేమోహ యినాడట! అక్కడ నొక్కదివ్యమంగళవిగ్రహమును గాంచి నాడట! దాని నేమీ కొని గిలించినాడట! తెల్లవారకమును పే భూలోకంబున నున్నాడట! ఆహా! ఏమి సందర్భముగను న్నది! నేనే యిట్టియసందర్భనాశ్యముల నాడినచోఁ దలపై క త్తి నాట్లను పెట్టుదురుగదా. అసందర్భప్రలాప మదృష్టవంతుని ప్రాప్తు జేయుటచే శిక్షార్థము గాకుండుటయే కాక నెకప్పుడు పూజ్యముగూడ నగును. రాజువిచారగ్రస్తుఁడుగ నున్నమాట నిజము. నీరుల్లి దరుగువానికన్నలవలె గన్నులు కలిగి, కుళ్ళు మామిడిపండువలె గొంచెము దించుకొనిపోయినచెక్కులుగలి గి, కొలిమిలిత్తులవలె నిశ్వాసంబు గలిగి, మరకఱ్ఱలమీఁదివాని వలె నొకచోటనైన గాలు నిలువక, శ్రమపడుచున్నమాట ని జమే. కాని, తత్కారణమైనయరగలోకగమనముమాత్రము మిస్య. అడుగో! రాజు దొడ్డిసంభావనకుం బరువెత్తు బ్రాహ్మ ణునివలె నిట్లెంతశీఘ్రముగ వచ్చుచున్నాడో?

పురు—(ప్రవేశించుచున్నాడు.)

సీ. కలుముల నీనెను ♦ కళుకుకాటుకసోగ,

కన్నులుగలకల ♦ కంఠకంఠి

ముద్దులొల్కెడుచెక్కు ♦ టద్దాలగొంచెము,

కోలవాటగుమోము ♦ గ్రాలుదాని

శ్రీకారములబోలు ♦ చెవులను రతనాల,

గ్రాలెడుజూకాలు ♦ ప్రేలునబల

పొడుగనియనిపించు ♦ పూవంటినునుమేన,
 డిగుపాటిపుష్టిచే ♦ దనరుకాంత,

గీ. అందుఁ బదునాలుగేండ్లప్రా ♦ యంపుయువతి
 మారుచేతి కటారి యొ ♦ య్యోగి దాని
 బాసి మరుబారి నగసూరి ♦ పలనొత్తు
 నారి నేజేరి నుఖిలుంచు ♦ దారి యేదో?

విదూ—(రాజునుసమీపించి) స్వస్థావస్థయందుఁ గాంచినచుచలాక్షి
 కొఱ కింతవిచారించ నగునా?

పురు—చాలు! ఎన్నిమాటులు చెప్పినను నీకు నన్యుకము లేదుకదా?

విదూ—జ్ఞానసంపూర్ణుడ నగుటచే నా కట్టినమృగము లేదు. స్వప్న
 ములు కొన్నికొన్నిప్రకృతులూ దృత్యకృతవికారములు కలుగఁ
 జేయును. స్వప్నములలో లేచిచదువుకొనువాడును, గ్రామాం
 తరములకుఁబ్రవహించును, సగుల సేతువారును గూడఁ గలరు. ఒ
 కనాటికొకఁడు నేను నిదుర బోవుచుండ పసనశౌనలు తినినట్లు
 కలఁగని నిదుర మేల్కొంచినతర్వాత మూఁపగడియలనొకఁడు
 కడుపునొప్పిచేత బాధ పడితిని. దుస్స్వప్నములయొక్కయత్య
 ద్భృతమాహాత్మ్యమట్లే బాధపడునాకుఁ దెలియఁదగినదే కానిని
 కేమి తెలియును?

పురు—నీ విప్పు కేమైన స్వస్థావస్థయందుండి పలవరించుచుంటివా?

విదూ—పచ్చకామెరలు గలకన్నునకుఁ బ్రపంచ మంతయుఁ బెండ్లికూ
 తురుమొగముగనే యుండుచుగదా!

పురు—ఇదిగో యిట్లుచూడుము.

గీ. వెలఁదియొగరమును నాదు ♦ ప్రేలఁ బెట్టి
 రమఃప్రేలిని నాయుగ ♦ రంబు నిశితఁ

ప్రేమచే గాంతుఁ డాకముద్దు ♦ వెలది కియ్య
నింతి యొకముద్దు కాంతున ♦ కిచ్చురీతి.

ఈమఁదియుంగరమైన సీసంశయాంధకారము బాపగలదా?

విదూ—ఏది! మఁదియుంగరమునుజూడనిమ్ము.

పురు—ఇదుగో (అని చూపించుచున్నాఁడు.)

విదూ—ఆహాహా! సత్తగుల్ల మొగమువలె నిగనిగలాడుచున్నది. ఇది
యెద్దకన్నులాగున మిక్కిలి యెఱ్ఱగ నున్నది. నీలము కాదుగద.

పురు—(నవ్వుచు) ఆహా! రత్న శాస్త్రపాండిత్యము! దీనియందలి మా
ణిక్యమును ఖరీదీలిచుమని నీకుఁ గనఁబడువలెదు. ఈయుంగర
మునుజూచియైన నీదుర్భమ పోగొట్టుకొందు వని—

విదూ—నిష్పజూడ వెలుగుబంటి పాఠిపోవకుండునా! అట్లే

పురు—మఁదీప్సచేవిషవ్యాప్తి మాయమగుటయాశ్చర్యమా?

విదూ—కడుపునిండినవాని కాఁకలిగొలుపుపిండివంటయొక్క పరిమళ
మొలవి శేషమో కదా. అటువలెనే మహాసుందరుడైన
న్ను నలపింపజేసినకాంత యెంతసౌందర్యవతియోకదా! సా
మాన్యసుందరులకు నామెకును మామూలుభోజనమునకు విం
దునకును గలిగినభేదముండుట కవకాశమున్నదేమి?

పురు—వయస్యా! భోజనస్రియా! నాకు రత్నాకరునివలె మహామణుల
కేమియు లోటులేదు గదా.

విదూ—(నవ్వుచు) విద్వచ్ఛిఖామఁది యైననామాట చెప్పవేమి?

పురు—

గీ. మన్మథులయందు ప్రథమమా ♦ మఁదియుఁగూడ
దీనియెమరను దేశోవి ♦ హీన మయ్యె
జక్కగమిలోన నెక్కుడౌ ♦ రిక్కతేడు
పద్మహితురాక వెలవెల ♦ బారుకరఁగి

గీ. ఈమణికి నామణికి భేద ♦ మొత కలదొ

యింతులకుఁ గూడ నట్లే యా ♦ యింతి మొదటి

దన్నెలతలందు దానికూ ♦ పెన్న నేల?

మిన్ను చేనంటునరుపొడ ♦ వెన్నదరమె?

ఓయురగలోకవాస్తవ్యా!

(అంతట సంశుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

గీ. నెలత నిన్బాయువంతచే ♦ జలజలయని

కశినమణికూడ నీరును ♦ గ్రమ్ముచుండ

నునుకనులు నావి సీరొల్క ♦ జనదె యినుమె

కరగ నగ్గివేడిమి, వెన్న ♦ గతి యిక్కేమి?

అంశు—అహా! నాచెలికాఁ డగుచిత్రకేతుఁ డిచట నాతోఁ గలసికొని

యెద నని చెప్పి యింకను రాకున్నవాఁడు. ఓహూ!

గీ. సఖుఁడు తనుజూడఁ గాంతను ♦ జారవిడిచి

పల్లటిలెడునీరాజు ♦ పరిభవిల్లు

గ్రుడ్లమిడకరించుక తన్ను ♦ గూబ చూడ

కాంతఁ బాసినచక్రవా ♦ కంబురీతి.

పురు—మిత్రమా! దీప్తాలోచనముజేయువానివలెమాటలాడకుంటి వేమి?

విదూ—అవశుఁడ వయ్యను, యథార్థమును గనిపెట్టితివి. సృష్టిపం

బంధమయినయొకరహస్యము నాలోచించుచుంటిని. సముద్ర

మునకుఁజూరొదకము కలుగుటకుఁ గారణమునుగురించి.

పురు—ఎట్లాలోచించితివి!

విదూ—ఎట్లనఁగా మోహవశ లయినస్త్రీలుస్త్రీలకొఱకుఁ బరస్పర

ము నేడ్చుటచేత,

పురు—సృష్టిరహస్యములో మదనరహస్యము వేటొకటియా? స్త్రీలు

స్త్రీలకొఱ కేడ్చుట యేమి?

విదూ—కంటఁదడిపెట్టకుండుటయేకదా పౌరుషలక్షణములలో నగ్ర
గణ్యమైనది.

పురు—గీ. నాదుకంటికి దీపంబు ♦ నాచుమదికి

నూత యొడలికి గండంపు ♦ పూత నోటి

కమృత మగుదానిఁ బాయ డై ♦ ర్యంబు పైదె!

పాపతో దృష్టిపూ నసం ♦ బద్ధ మగునె?

వయస్యా! ఆకాంతారత్నమును నీవు చూచియుండక పోవుట
చేతను, మన్మథనారాచటీక్ష్మ్యత్వము నెఱుంగకపోవుటచేతను, నీ
వట్లనుచుంటివి.

విదూ—ఆహా! మదనసాయకప్రణవ్యధ నే నెఱుంగ ననుచుంటివా?
పూర్వమొకసారి నే నెకపిల్లని వలచి ధైర్యమును గోలు
పోయి—

పురు—ఛీ! తిర్యగ్గంతువునుగూడఁ వలచితివా?

విదూ—కీటకమును వలచుటకంటె గౌరవహానియుఁ బాణిహానియు
కాదుగదా.

పురు—నాసర్పద కేవలసర్పరూపమున నున్నదని భ్రమించుచుంటివా?

గీ. పామురూపంబు వేశినే ♦ పరగు నాశ్ర

యమునుపెనవైచుతత్స్వభా ♦ వము మదీయ

గాఢపరిరంభణమునందె ♦ కానిపించు

మానినులకెల్ల నది తల ♦ మానికంబు.

గీ. నేను గూర్చుండ నాతోడ ♦ పైని శిరముఁ

బెట్టి తెగబారెడగుజడ ♦ వెనుక గ్రాల

నుతవంకగ శయనించె ♦ గంతుఁ డలసి

తనతోడను జేర్చుచునసజ్య ♦ ధనువుభంగి.

గీ. ఉండవలసినయావస్తు ♦ వుండకున్న
 సశ్వముణి హస్తినకరా ♦ జ్యాను లేల?
 భక్తి నిలువనియోగికి ♦ వందనోము
 ఖములు, గంపెడుజడ లున్న ♦ గార్య మేమి?

విదూ—నీకాంతను నీవు జేసునుపాయ మిప్పు డాలోచించితిని. అట్లు
 లుచేసినయెడల నిశ్చయముగ నీవు సఫలుడ వగుదువు. నేనుజె
 ప్పినట్లు చేసెదవా?

పురు—గీ. వేసవిని మండుశుష్కాట ♦ విని హసించి
 మండుచున్నది చిత్తంబు ♦ మదనభాణ
 వహ్నిచేదాహమార్పగ ♦ వలయుఁ బొమ్మ
 వెలయనామగ్నమేదియో ♦ వేగచెప్పి.
 నేను జెప్పినట్లు చేసెదవాయని యేలముడిగెదవు. ఏమైనను
 సరేచేయుటకు సిద్ధముగ నున్నాను.

గీ. బ్రదికియుంటకు ఫలమైన ♦ పడతిఁ బాసి
 వనటజెందెడునే నిగితి ♦ నెనయుదారి
 కలుగగంజేయ కౌలులుదు ♦ గరళమైన
 రోగి త్రాగడ లిరిగి యా ♦ రోగ్యమునకు.

అంశు—ఓరాజా!

గీ. కూరరతికాంతసంతప్త! ♦ గ్రుచ్చుచూట
 లాపనీతనిప్రా పేల ♦ యుదితయ్య!
 దిచ్చుదిరుగఁగ మిడియెడ ♦ బొమ్మజెముడు.
 కంచెనీడకుఁ జేరుసిం ♦ గంబుకరణి.

విదూ—ఈనిమిషమందే వేటకుఁబోవలయును—విశ్వామిత్రుని యర
 ణ్యమునకే పోవలయును—ఈసారి దుప్పినిజూపిన శాప మీ
 యఁడు కావున జావకుండ నామునినే కొట్టినయెడల సభోలోక

గతి శాశ్వతముగ నగు నని శాప మిచ్చును—అంత నీకాంతను నీవు నిరంతరముగ ననుభవించువు—రాజేంద్రా! నీవధోలోక మునకు బోయితినినిచెప్పితివికదా. రాజకార్యమును మఱచి కేవలరాగపరవశులై కాలముబుచ్చువారి నెవరినైన నాలోక మున నాలోకించితివా?

పురు—ఏమి! నన్నే చూచితిని.

విదూ—అయ్యో! ఏలినవా రుండదగినంతయధోలోకమే తేడుగదా.

పురు—ఎందుచేత.

విదూ—భూలోకమునందుండి కేవలకాంతాపరాయణులైనవారికొకటి యధోలోకము బ్రహ్మచే సృష్టింపబడినది. ఆయధోలోకము నకుఁబోయి యచ్చట కాంతాలోలుగు లైనవా రుండరను ముగిదు దృష్టిలేక వారికి దగినలోకమును సృష్టించక పోవుటచే బ్రహ్మయజ్ఞుఁడు నపూజ్యుఁడయ్యెను జుమా.

పురు—మరుని బాణములవాడికింపెను సీమాటలవాడియెక్కువుగ నున్నది.

విదూ—అటులైన మిత్రమా! దానినిబజితివి.

పురు—ఎట్లు?

విదూ—రాజా! తనగౌరవమును రక్షించుకొనఁదలచినవాఁడు కాంతల వలలో నెప్పుడుపడడు. మోహము, గౌరవలతకు వేరుపురుగు నుమా! కాంతనువలపించి దానిని గడ్డముపట్టుకొని బ్రతిమాలిం పఁజేసి యంగీకరంచనియెడలఁ గాల్గనై బహునష్టుచేసి, మహా రాజునైనను వికారినిజేసి, యతిశౌర్యవంతునైనను జెవులపిల్లిన లెబెదరువానిగఁజేసి, మగడుకొట్టిన బాంకులాడివలె నేడ్చువా నిగఁజేసి, గౌరవమును హరింపఁజేయుటలోమోహమునకుఁ గ లసామర్థ్యమవర్ణముగదా. అట్టిచో నారిపోవునత్తి నెగనన

ద్రోచినటులుమర్మభేదకర మగుమాటలచే మానుషమును బ్రజ్వలించజేసినయెడల దానివిరోధి యగుమోహము శీఘ్రము బలహీన మగునుగదా. రాజా! ముల్లు నూడఁదీయ నూది కావలయునని యెఱుంగవా?

పురు—చెప్తలార్చుకొనిపోయి కొంచెము హోరు గలిగి శ్రవణశక్తి తగ్గుచున్నది. నీవు విశేషించి మాటలాడిన ప్రయోజన మేమియు లేదు. ఓయురగలోకవాసిని! ఓనర్మదా! నాకనులకు దృష్టి శక్తిగూడమందము గాకమునుపే యొక్కసారి యిటు వచ్చినన్న గొంగిలించుకొనుము. (అప్పుడు నర్మదయు నవమాలిక కయు బ్రవేశించుచున్నారు.)

నర్మ—నిన్ను నే నెఱుంగ నని రాజు నన్ను తిరస్కరించు నేమో? నవ—అసంతృప్తురాలా! ఊరకుండుము. (అటునిటుజూచి) నర్మదా! నీ వెంతయదృష్టవంతురాలవే! అడుగో! రాజు. అచ్చట విరహభారవశుడై ప్రియసఖునితోడ నేమో చెప్పకొనఁ బోవుచున్నాడు.

నర్మ—మన మిచ్చట కొంతసేపు దాగియుండి వా రేచునుకొనియెదరో వినినపిమ్మట వానిని జేదిన మంచి దని నే నూహించెదను.

అంశు—అహ! నర్మదా! వచ్చితివా! ఎంతసాహసముగలదానపు!

[తల పంకించి]

గీ. పిల్లి బాపురుమన నుల్కు ♦ వెలదులైన
మోహ మావేశమైననం ♦ బుధులు దాట
గలరు లోకముల్ గానిలో ♦ కములనైన
బడయుదురు గాలివడి గాలి ♦ పడగఁబోలి.

ఓచిత్రకేతుడా! పురుకుత్సునే చూచితివి కాని నర్మదనుజూచి యుండవుకదా. అహ! ఇంతయపూర్వదర్శనముగూడ నీకుశీఘ్రముగఁ గలుగుగాక.

(అంతట చిత్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—ఓ హేలూ! రాజుగా రిచ్చటనే యిష్టసఖునితో వేంచేసి యున్నారు.

అంశు—పూజ్యుడైనచిత్రకేతుఁడా! నమస్కారము. మంచినమయము నకు వచ్చితివి. అడుగో! మహారాజు విరహభారవశుడై విచారింపుచున్నాఁడు. వెనుక నుండుజలయంత్రమున కానుకొని సఖి సమేతయై నర్మద ప్రకాశించుచున్నది. తిరస్కరిణిచేఁ బ్రచ్చన్నుడవుకమ్ము.

చిత్ర—అట్లే. మిత్రమా! నమస్కారము. ఆలస్యముగ వచ్చినందులకు క్షమింపుము.

పురు—ఆ. చేటిదెప్పులకును ♦ జెక్కు లెఱ్ఱనఁజేసి
నన్ను జూచి చిన్న ♦ నవ్వునవ్వు
దానిమోము గ్రాలు ♦ తరళితచంద్రికా
ప్రతిఫలమున తామ్ర ♦ పద్మి స్రాంఠె.

నర్మ—ఆ మహద్వస్త్రవంతురా లెవరో కదా!

నవ—నీ వే! నిన్ను దెప్పినదాననునేనే.

చిత్ర—అంశుమంతుఁడా! వీటిద్దఱిని బాగుగ సంఘటించుటయందునీవు తుంటవిల్లు లేనిమన్మథుఁడ నైతివికదా. ఆహా! నర్మదయొక్క సౌందర్య మత్యాశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఇంద్రలోకమున నైన నిట్టిసౌందర్యవతు లొకరిద్దఱుండురేమో. ఈదినమున నింద్రుని యాజ్ఞచే నొకచిత్రము జరుగవలసి యున్నది.

అంశు—మిత్రమా! నేను వినదగినదేనా?

చిత్ర—వినఁ దగుదువు. చూడఁ దగుదువు. అందుకు నాకు సాహాయ్యముకూడఁ జేయఁదగుదువు.

పురు—వయస్యా! మాట లాచివేమి?

విదూ—నీకు చెవులు కొంచెము వినబడకుండుట యేలా గున్నది?

పురు—అలాగుననే యున్నది. మీఁదిమిక్కిలి యొడలంతయు మండుచున్నది. ఓహూనర్మదా!

(నర్మద తొట్రుపాటుతో ముగిసినకుబాఁపుచున్నది.)

నవ—(నర్మదచేయి బట్టుకొని) నిన్నుచిలుచుచుండుట లేదు.

పురు—ఁఁ. పడఁతిఁ జూడనపుడు ♦ పనికివచ్చెను గాని

పడఁతిఁ జూడ దీని ♦ పని యిఁకేల, అని,

ఓనర్మదాచిత్రఫలకమా! నేను మూఁగుండనై నిన్నరగలోకమునఁ బారవైచితిని. నీ విచ్చటనున్ననాకుఁ గొంతతాపశాంతి కలుగునుగదా.

నర్మ—నీతోశాశ్వతముగ నుభయవతులకు నేనె వచ్చియుండ నాచిత్రఫలక మేల?

విదూ—విచారిమేల! చిత్రఫలక మేను వ్రాయఁగలను.

పురు—నీ వాకాంతను జూడకుండ నెట్లు వ్రాయఁగలవు?

విదూ—వ్రాయుట చిత్రమేకదా!

పురు—చిత్రమే.

విదూ—కావున చిత్రమే వ్రాసెదను. మన్మథుఁడా గ్రుడ్డివాఁడు. వానిచే బీశింపబడినకాముకుండా, గ్రుడ్డివాఁడే. ఇతఁ చిత్రఫలకమును వ్రాయువాఁడు చూడకున్నవాఁడైననేమి? చేతికివచ్చినదే దో వ్రాసెదను. అదే నీకాంత యని శాంతి మొదినచాలదా? నుఖముఃఖములు మనస్సుచందలివి కాని బాహ్యవస్తువులందలివి కావుగదా.

అంశు—ఇంద్రునియాజ్ఞచే జరగవలసినరహస్య మేమియో చెప్పుము.

చిత్ర—నిన్న నీవును నేనును సమావేశ మైనయపుడు జరిగినసంగతులన్నియు పురందరునితో విన్నవించితిని. అతఁడు మిక్కిలి సంత

సింఛి మాంధాత తనకుఁ బుత్తసమానుఁ డనియును, పురుకు
త్పండుమాంధాతకొడు కగుటచే నాతఁడు తనకు మనుమఁ డ
గుననియును, తనకు మనుమరాలు కాఁబోవునర్థదను తాను
చూడకయే వారివివాహమున కంగీకరింప ననియును, నాగలో
కమునకుఁ బోయినర్థదను తనలోకమునకుఁ దీసికొనిరావలసిన
దని నెలవిచ్చిరి.

అంశు—అహా! నర్థద యిప్పుడు కదా పరమపూజ్యురాలై నది.

గీ. మొదట రాజేంద్రపుత్రుక ధివంజర
నర్తియిల్లాలుఁజేల్లోక్య ధివంజర
పై నవక్రకి మనుమరా ధివంజర
దానిభాగ్యులు వర్ణింపఁ ధివంజరముగాదు.

చిత్ర—అకారణమున నాగలోకమున కేగి యచట నర్థదం గాన కిచ
టికి వచ్చితిని. అందుకొఱ కింతయూలస్య మైనది. రాజునకును
నర్థదకును సమావేశ మైనవెంటనే నర్థద నింద్రలోకమునకుఁ
గొనిపోయెదను.

నర్థ—రాజదగ్గనము రిక్తహస్తములతోఁ జేయవలసివచ్చెను. రెండు
సిమ్మపండ్లైనను లేవయ్యెనుగాదా.

నవ—లుబ్ధురాలా! ఉండియు లేనట్లు విచారించు చుంటివే!

అంశు—రాజు మిక్కిలి చింతాక్రాంతుడై యున్నాఁడు. మిత్రమా!
చూడుము.

గీ. కన్ను లరమూసి చెక్కిటఁ ధివంజరము గ్రాల
శిరము నెకవై పునకుఁజేర్చి ధివంజరము
మంచు కన్నీళ్లులొలికెను ధివంజరము గ్రాలు
వెలయ దైన్యము మూర్తిభ ధివంజరము.

సర్మ—అలస్యమేల? నాకాంతుని దరిజేరుటకు నేను మిక్కిలి సంభ్రమించుచుంటిని. అతడు నాకొకటకు సంతాపపడుచుండ నే నుపేక్ష సేయుచుంటిని.

సవ—ఇదిగో ఇప్పుడేపోవుదము. రాజేంద్రమాటలాడఁ బోవుచున్నాఁడు.

పురు—సీ. దడదడమంచు నా ధ యొడలు తూలఁదొడంగె,

చేపట్టి యాపవే ధ చిగురుబోఁడి!

కనుదమ్ములకు సంధ ధ కారంబు గల్గె నీ,

తనుదీప్తిచే దాని ధ దరుమగదవే?

నాభిదగ్గరనుంచి ధ నాలుకవల కారె,

తరుణి! నీయధరామ్మ ధ తంబు నిమ్ము!

భగభగయంచు తా ధ పము గ్రమ్మె చల్లని,

యొడలితో కౌగిలి ధ యొసంగగదవె

గీ. మెడను తల నిల్వకున్న ది ధ యొడను నాకు

చెవులు గడియలుబడియెను ధ చెంతఁ జేర

రమ్మునర్మద! సర్మద! ధ రమ్ముగమ్ము!

సర్మదా! శోషమొందుప్రా ధ ణములు నాకు.

సర్మదా! (అని మూఁఛ్చులుచున్నాఁడు.)

సర్మ—నాథా, నాథా, ఇదిగో వచ్చితిని (అని కౌగిలించుచున్నది.)

అయ్యో, ప్రాణవల్లభుని కెటులుండునో శదా.

విదూ—(ఆశ్చర్యపడుచు) అయ్యో! రాజమూర్త్యగతుఁ డయ్యెను! ఆ

హా! ఎంతయిక్కట్టు తటస్థించెను? ఈమె సర్మదయే కాబోలు.

అంశు—గీ. చేత నెత్తి నిరుమాటు ధ ప్రీతి నితని

నన్య; నై నను మది దుఃఖ ధ మధిక మయ్యె

కనియు నెత్తి పెంచెడువారు ధ గాంతురేని

సుతునిమూళ్ళు నేరీతి ధ జూడగలరొ?

నర్మ—నవమాలికా! నేనుగౌగిలించియేయుందును. నీవు విసరుము.
 లెమ్ము. (అలోచించి) అయినను నీవెందులకు! నేనే విసరుకొ
 నెదను.

చిత్ర—ఆ. రాజ మూర్ఖబడుచు ♦ రమణిబాహుల శాంతి
 గొంచు నుండఁ జెలియఁ ♦ గొంచుబోదు
 నంబుదంబు పర్వ ♦ తాగ్రామశాంతికై
 వ్రాల గాఢ మబ్బు ♦ బాపుకరఁ.

ఫీ. దాంపత్యభంగకృత్యముగదా!

అంశు—వయస్యా! ఏమి ఆలోచించుచున్నావు!

చిత్ర—ఆ. వజ్రయాజ్ఞదీప్తి ♦ వచ్చును పాపంబు
 దీర్పకున్న గొంతు ♦ దెగుట నిజము.
 ముందు, వెనుక, గూడ ♦ పోవుచున్నది మది
 రెండుతలలపాము ♦ రీతిగాఁగ.

అంశు—గీ. దంపతులు వీరు సుఖించు ♦ దారి యట్టి
 వజ్రకంఠెను దెలియంగ ♦ వశమె నీకు?
 మావులను మల్లె లొలయించు ♦ మాధవుండు
 తోటగాచెను కాపరి ♦ పాటిగాఁడె!

నర్మ—నవమాలిక! ఇంకను నాకాంతుండు లేవకున్నాఁడు.

చిత్ర—(రాజును కొంచెము సమీపించి)

గీ. లో నడంగిన నెత్తురు ♦ సోన యచటి
 వెలది నర్మదయో కాదొ ♦ తెలియ నేమొ
 తొంగిచూచెను చెక్కుల ♦ తుదల చంద్రుఁ
 గాంచు తెలిసిటిపై యెట్టి ♦ కలువమాడ్కి.

విదూ—ఇప్పుడు రాజునకు కొంచెము స్వస్థత కలిగిన దని తోచుచు
 న్నుడి.

నర్మ—సఖ! రాజు కదలుచున్నాడు.

విదూ—రాజా! లెమ్ము.

పురు—(లేచి కన్నులు మూసికొని) ఓహోనర్మదా!

గీ. ఉపకునామోము చల్లగ ♦ మెత్తి యురము

రమ్ముజేరిచి విపులసౌ ♦ ఖ్యమ్ము నిచ్చి

కొఁగిలిచితి వని కల ♦ గాంచి నాడ

గద యధాగ్యునకుఁగలల ♦ గలిమి కాచె?

విదూ—రాజా! మహాధాగ్యవంతుడవు. ప్రత్యక్షమైననర్మదనే చూతువు. కనులు విప్పుము.

పురు—(కన్నులు తెరచి) ఆహా! నర్మదా! ఆహాహా!

(అని తొందరగాఁగొలిగిచు కొనుచున్నాడు.)

నర్మ—నాథా! నీ కిప్పుడు దేహమందు సుఖముగ నున్నదా!

పురు—గీ. నాసుఖంబున కేమిలే ♦ నాతి నీవు

సత్య మగునర్మదవై లేక ♦ స్వప్నదృష్ట

నర్మదవై ముందు చెప్పుము ♦ నాకు శిరము

నిలిచినట్లైన సర్వంబు ♦ నిలుచుఁగాడె?

నర్మ—యధార్థముగ నేను నర్మదనే. ఇదిగో నీమణియుంగరమును చూడుము. (అనియుంగరమును చూపించుచున్నది.)

పురు—(చూచుచు) అనందపారవశ్యమున కన్నులు మూసికొనిపోవు. చున్నవికదా.

చిత్ర—వయస్యా, తిరస్కరిణి నుకసగహరించి యప్రచ్ఛన్నరూపముతో నీమెను పైకి దీసికొనిపోదును. నీమోహనవిద్యా ప్రభావము మెక్కతెప్పపాటులో నానమయమందు కనుపఱచవలెను. వయస్యా. ఈమె నాకు సహోదరి నుమా! నాకు సెలవిమ్ము.

(అనిపెనుకనుగి వచ్చి గుఱాలున నర్మదను పైకెత్తుకొని పోయినాడు.)

నర్మ—(పైకిపోవుచు) నాథా! పురుకుత్సా! శినశివా! నాథా! రక్షింపుము
పురు—అయ్యో! అయ్యో! నర్మదా! నర్మదా! (అని విలపించుచు
న్నాడు)

నవ—అయ్యో! సఖీ! అయ్యో! ఉరగరాజపుత్రీ! అయ్యో! నర్మదా!
[అని గుండెలు కొట్టికొనుచున్నది.]

విదూ—అయ్యో. ఏమి యీయిద్రజాలము! ఏమి యీయాశ్చర్యము!
అయ్యో! రాజా! శాంతింపుము.

పురు—(చూచి క్రింద పడి లేవలేకయుండ సఖుండు వానిని కష్టమున
పైకి లేపఁబోయిచున్నాడు) అయ్యో! నర్మదా!

అంశు—గీ. తరు బెరచి నైచుదాని పైకిని గొనంగ

నెగిరిపడి తిరుగుచునడికి యిలకు నెరగె

నెతఁడు జాలిని జాలిని యెగయ లాగ

లిరిగి నేలపై నెరుగుచుండు యిరముకరఁగి.

పురు—అదిగో! అదిగో! కాంతపోవుచున్నది. ఆహా! నర్మదా!

గీ. ఏడుపున నెట్టివై నట్టి యీక్షణముల

నన్ను జూచుచు పైఁబోవు యెన్నెలంత

బుప్పుమనుమంట లవనినై యుచుకుం బర్వ

రిప్పునను పై కెగయుపేక యివ్వమాడ్కి.

విదూ—(పైకి చూచి) ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము!

నవ—(పైకి చూచి) సఖీ! నర్మదా!

పురు—ఇతను నీయభాగ్యునియందు నీకు ప్రేమయెందులకు?

గీ. ఇద్దఱుము గట్టికొంగిలి యెనఁగుచుండ

కంతుకొఱక చెప్పచటనంటె యంత వెన్న

ముద్దరీతిని మింటికి యిబ్బొత్తివు

కట్టి నిచ్చట దిగదొడ్కి యిట్టికొఱకె.

విదూ—మహామహాలక్ష్మార్ధన మూర్తి భవించి స్వర్గమునకుఁ పోవునట్లు పోవుచుంటివా? సర్వదా!

నవ—ఓపాలాళరాజపుత్రీ కా! కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చునీనాథునివిడిచిచిన్నతనమునుండియు నెన్నడును విడువనిసఖనైననన్నుఁ బాసి యెచ్చటికిఁబోవుచున్నావు?

అంశు—వీరివిచారము జూడగ కడుపు దహించుకొని పోవుచున్నది. ఇక్కడ నుండఁజాలను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాడు.)

పురు—అయ్యో! సర్వదా!

గీ. నీవు ననుఁ బాసి పోవఁగ ♦ నేను దిక్కు

లేనిపక్షి కంటెను తక్కు ♦ వైనవాడ

పెరిగి పక్షియైనను నాల్గు ♦ విసురు లెగిరి

సాగనంపు నదియు జేయఁ ♦ జాలనైతి.

విదూ—మూర్ఖుడా! గుఱ్ఱమామిడిపండు తినుచిలుకను పిల్లి యెత్తుకొనిపోయినట్లుకొనిపోయితివిరా.

పురు—(తత్తరముతో) ఏమీ! ఏమీ! ఎవరైన. నెత్తుకొనిపోయిరా!

విదూ—నీవు చూడవైతివా!

పురు—ఛీ! ఈ వార్త నిప్పుడు చెప్పుచుంటివా! ఎంతబుద్ధిహీనుడవైతివి!

విదూ—దుఃఖము జ్ఞానము నాచ్ఛాదించదా?

పురు—నిన్ననలే? నేనే నిర్భాగ్యుడను.

గీ. నాతి నెవ్వఁడో హరియింప ♦ నాదుకనులు

మూతఁబడియెను ప్రారబ్ధ ♦ మునను గాదె

కరమణిని చోరుఁడు హరింప ♦ గురుక నిరుర

గాంచుమనుజునిమగదభా ♦ గ్యంబుకరణి.

అహా! సర్వదా! నేను జీవించి యుండగ మీఁదిమిక్కిలి నీవు న

న్ను కొఁగిలించి యుండ ని న్నెవఁడో తస్కరించుకొని పోవనే
సనదనై యిచ్చటనుఁజీనికదా! ఓనర్మదా!

గీ. మవనబాణాగ్ని తపియించి ♦ పిదప నిన్నుఁ
గాంచి శమియింప నెవ్వఁడో ♦ కొంచుఁబోయె
నెండ వడఁ బడి నోటికి ♦ నెత్తుపాన
కలశి నెగఁదన్నుకొనిపోవు ♦ గ్రద్దకరణి.

అహా! నర్మదా! నిన్ను హరించినవాఁ డెవఁడైయుండునో?
(నిట్టూర్పువిడిచి.)

గీ. మిస మిసగుహావనము జూచి ♦ కసిమసంగి
యెవఁడో ని న్గైంచుగంధర్వు ♦ డేగియుండు
ప్రట్టప్రాపున సౌఖ్యంబు ♦ బొందుచున్న
యురగకాంతను పక్షింధ్రుఁ ♦ డొడియునట్లు.

(తన్నుద్దేశించి) ఛీ! మూఢా! పురుకుత్సా! ప్రాణాధిక యగు
కాంతనెవఁడో హరింప సిగ్గుమాలినవాడనై యేడ్చుచుంటివా!
వయస్యా! ధనుర్బాణముల నిటు తెమ్ము.

విదూ—(విల్లందించుచు) ఉండదెబ్బఁకుచుక్కలు రాలునా!

పురు—(బాణమును సంధించి) అదిగో! అదిగో!

గీ. వెనుక తానుండి వనితను ♦ గొనుచుబోవు
నితి జంపక యెట్లు వ ♦ ధింతు నతని
కుసుమములచాటుండున్న ♦ గుడ్లగూబ
గుసుమములగాల్ప కెట్టుల ♦ గూల్పనగును?

అహా! నర్మదా! ప్రాణేశ్వరీ! యెంతదూరమో పోయితివిగదా.
వయస్యా! అదిగో! చూడు.

గీ. మెలఁతయాస్యంబు ధగధగ ♦ మెఱయుచుండ
కలికితెలిచీరకుచ్చెళ్ళల్ ♦ గాలిచేత

క్రమముగా క్రింద కుబ్బుచుఁ ♦ గ్రాల తూర్పు

దిక్కునను చెలి యదె తోఁక ♦ చుక్కభంగి.

ధూమకేతుదర్శనము రాజులకు ప్రాణహానికరమే యయినను
నాకు పరమసంఘోషకరముగ నున్నది.

విదూ—నగధీరుడవు! నీవేయధైర్యపడునావా?

పురు—గీ. బిట్టు మరుతాపమున వెత ♦ నట్టి యేడ్చి
కొనకు చెలిఁ గాంచి వెంటనే ♦ గూలిపోతి

రాళ్ళజడి సగాగ్రమున మా ♦ ర్గబు దప్పి

మెఱపుచే దారిగాంచుని ♦ మేఘముదు

తల తిఱిగి నేలఁబడునరు ♦ దారియయ్యె.

గీ. నిన్న నేఁబెట్టికొడుకను ♦ నేడె యయ్యె

కాంతఁ బాసితి నూ రేండ్ల ♦ కాపురంపు

ముచ్చటలు కోల్లు చిటికెలోఁ ♦ జిచ్చుగలసె

మొండిబ్రతు కేల కాలిన ♦ మ్రోడుకరఁగి.

విప్రవర్యా! ఇ క్షౌకురులసంభవ్రలకు సంధించినబాణ ముపసం
హరించుట మర్యాద కాదని చెప్పితివికదా.

విదూ—నిశ్చయముగాఁ జెప్పినది.

నవ—రాజా! ఊఱజిల్లుము.

పురు—నర్మదా! ఓకాంతాలలామ! ఓప్రాణేశ్వరీ! ఇమిగో! నేనును వ
చ్చుచుంటిని. ఒక్కతృటికాలములో నిన్నుఁ గలిసికొనెదను.

గీ. కాలమా! నీకు పం డొస ♦ గంగఁ జాల

మిడిమిడెండల వడదాడి ♦ యొడులునట్టి

పచ్చికాయనె యిచ్చెదఁ ♦ బుచ్చుకొనుము

మతిగతియె ప్రమాణముబహు ♦ మతికిఁగాదె.

హాహారా! (ఁనిబాణము తనపైవ్రేయయత్నించుచున్నాఁడు.)

విదూ—(చేయి బట్టకొని) రాజా! ఏమిషని చేయుచుంటివి! నేను బ్రాహ్మణుడను, వయస్సు మీఁజినవాడను, సీతలక్ష్మికాలమునుండి కొలువు నేయుచుండువాడను, నీసొమ్ముపెట్టుచున్నంతమాత్రమున నన్నింతయశోరవఱత్రువా! లోకముగానిలోకమునకు నీవు ప్రయాణమై పోవునపుడు దగ్గరనున్న పూజ్యుడనైననాతో చెప్పి పోవలదా? ఇంతవిశ్వాసమైనదా!

పురు—విప్రవర్యా! నమస్కారము నేను పోయెదను. సెలవిండు.

విదూ—ఎందులకు.

పురు—నాకాంతను నేను తెచ్చుకొనుటకు.

విదూ—నాయకుండు స్వయముగా నాయకకౌఠకు పోయి తెచ్చుకొనుకొత్తవాడుక నీనాడు కలిగిపదికదా. ఇంతతెలియనివాడవుకనుకనే ఆకాంత నిన్ను విడనాడి పోయినది. ఇప్పుడైనను పూర్వాచరణము ననుసరించి చిరకాలసేవకుడ నైననన్ను దూతగఁ బంపుము. ఇట్లొకకులసంభవులకు సంధించినబాణము పసంహరించుట మర్యాద కాదు! కాదు! ముమ్మాటికి కాదు. ఇందుగో వేడిఘోషపవిత్రమగునాకంతమును నీబాణమునకు గుఱి యిచ్చితిని. ఏమీ! సంకోచించెద వేల?

పురు—ఆహా! విప్రవర్యా! నన్ను వంచించితివిగదా.

విదూ—నిన్ను నీవే వంచించుకొంటివి. వేసవేలకుటుంబముల కాశరమగునూరిపై నిప్పు పెట్టఁ దలఁచితివా? కునుమనుకుమార మగునీమేనునుబాణాన్ని కాహతి చేసెదవా? ఇదిగో అన్నిస్వరూప మయినగాయత్రి యిచ్చుట వెలుగుచున్నది. అన్ని నన్నిలో ప్రవేశపెట్టుము.

పురు—బ్రహ్మహత్యాదోషము గట్టుకొందునా?

విదూ—అత్యహత్య యంతకంటె దోషమని యెఱుఁగవా?

పురు—నాకాంత నన్ను విడనాడి పోవుటచే నే నట్లు చేయ యత్నిం
చితిని. ఇక నే నెట్లు బ్రతుకంగలను?

విదూ—నీవలె రక్తము, మాంసము, చర్మము గలిగినయాకాంతయో
నీకు స్వాధీనపడకపోయినప్పుడు యాపరహితమును, భగవదధీన
మును నైనమరణము నీవశ మగు నని తలచెదవా? తలకుమీ
జీనపనులు తలపెట్టెదవా? చేతనైనయెడల నన్నుఁ గొట్టుము.

పురు—వయస్యా! ని న్నేల చంపుదును? ఆత్మహత్యనుగూడ చేసికొన
ను. లెమ్ము ఇక నీవు సంతృప్తిపడితివా!

విదూ—(పెద్దనవ్వు నవ్వుచు) ధనుర్భాణముల నిటు తెమ్ము.

పురు—(ఇచ్చుచు) నర్మదా, నీవు దాటిపోయితివికదా. ఇక నేను చి
రకాలజీవినై యుండెదను.

ఆ. కనులు, చెవులు, నడువఁ ♦ గాళ్ళును లేకుండ

చేతు లసలె లేక ♦ శిరము నేలఁ

గొట్టుకొంచు గాలిఁ ♦ బొట్టఁబోయుచు వేయి

వత్సరంబు లుందు ♦ పాములీల.

విదూ—ఆలాగున నుండినను నురగకాంతకు పతియే యనిపించుకొం
దువు.

పురు—బాణమును సంధించితివేల ఋత్రమా!

విదూ—పుట్టముంగివలె నున్నదీనిని కొట్టుటకు (నవమాలికవంకకను
బఱచి)

పురు—నవమాలికా.

ఆ. చిన్నతనమునుండి ♦ జేసినన్నేహంబు

వీడిపోయె నీకు ♦ వెలఁదితోడ

నిన్నగట్టుకొన్న ♦ నెఱకొంగుము శ్లయో

నేడెవీడె నాకు ♦ నెలఁతతోడ.

మనమిద్దఱ మొకవస్తువునే గోలుపోవుటచేత సమానదుఃఖము
గలవారము. ఐనను, కాదు, నాదుఃఖమే యెక్కువకదా!

గీ. వెలఁదివెలఁదిమధ్య ♦ గలిగెడుప్రేమ య

భ్యసనమునను వచ్చు ♦ నది సహజము.

పురుషకాంతలందు ♦ బాఁని నూదిని నూది

హత్త దంటురాతి ♦ హత్తుఁగాని.

విదూ—సత్యము! సత్యము! బూరెయు నేయియు కలియునుగాని బూ
రెయు బూరెయు హత్తునా?

నవ—అయ్యానాకు సెలవిమ్ము.

విదూ—నీచెలి కెవరు సెల విచ్చిరి.

పురు—గీ, ఏగి క్రిందకు నచ్చట ♦ నేజ్య మిాపు

నాతి! నే నిచ్చటను రోద ♦ సం బానర్తు

పైన నెలుఁగెత్తి చాతక ♦ పట్టి, క్రింద

గప్ప, యొక్కవానకె యేడ్పు ♦ కరణిగాఁగ.

నవ—అయ్యా! సమస్కారము. సెలపు దీసికొనెదను.

పురు—సరే పొమ్ము. (నవమాలిక నిష్క్రమించుచున్నది.) ఏమియుఁ
దోచుట లేదు. మిత్రమా! ఏమి చేయుదము?

విదూ—ప్రశస్త మైనతెలకపిండి దెప్పించి—

పురు—వయస్యా! ఎప్పుడు భోజనదృష్టియేనా?

విదూ—ఏడ్చియేడ్చి మెరుగురాచిననీగొంతుకకు తెలకపిండివంటివస్తువు
మఱియొకటి కలదా? నీబాంగురుగొంతుకను విన్న దేవిగారు ని
న్ననుమానింపరా?

(అప్పుడు నుమతిచేటికయగుకళ్యాణి ప్రవేశించుచున్నది.)

కళ్యా—రాజేంద్రా! సమస్కారము.

పురు—(సంభ్రమముతో) ఇప్పుడు వచ్చితి వేల?

కళ్యా—దేవిగాలిసెల వైసది. తాము దయచేయవలెను.

పురు—(అపవారించి) మిత్రమా! ఇప్పు డెట్లు పోదును! పోకపోయిన
తానే యిచ్చటికి వచ్చునేమో! ఏమిచేయుదము?

విదూ—కళ్యాణీ! రాజుగానికి కొంఠెము జబ్బుగ నున్న దని చెప్పము.

పురు—మిత్రమా! అట్లనెద వేల? కళ్యాణీ! అతనికి తెలియదు.
(తనలో) ఏమని తిరిగి వర్తమానము పంపును?

కళ్యా—ఏమి! మహారాజా! తాము చింతాకాంతులై యున్నారు.

పురు—(లేచి కళ్యాణిచేయి బృకొని) ఏమియు చింత లేదునుమా!
దేవిగాలికటాక్ష మున్న చింత యేల? చింతించుచుంటి నని చె
ప్పెద వేమో! ఇదిగో! బహుమానముగా ఈయుంగరమును తీసి
కొనుము. (అనియొకయుంగర మిచ్చుచున్నాడు.)

విదూ—నర్మద నీ కిచ్చినమణియుంగర మిచ్చెద వేమో సుమా! కొం
ప మునుగును.

పురు—(విదూపకునివంక నెట్టిబారి చూచి) రాచకార్య మేదో సఖుఁ
డునుతానును పరిశీలించుచుండి రని చెప్పుము.

విదూ—చిత్తము. అటులే చేసెదను.

కళ్యా—మహూచికముతో వెనుకటిరోగములునశించినట్లు నీవర్తమాన
ముతో నీవెనుకటిదుఃఖము లాదినవా?

పురు—చాలు మిత్రమా! బాగుగఁ జేసితివి.

విదూ—అసలు పెండ్లాముయొక్కవారో యిటువంటిపై దుఃఖముల
కన్నిటికి నుచ్చాటనమిత్రము సుమా! వయస్యా! అన్నివిధము
లదేవిగారు నిన్ను సుఖపెట్టుచుండ నీ వన్యకాంత నపేక్షించు
ట యచితమా?

పురు—ఇప్పు న ఖా! సుమతితో సుమారు, ఇరువది సంవత్సరములనుం
డి సుసారమును చేయుచుంటిని. అయిన నెక్కపుత్తుండైనసె

దవఁ డయ్యెను. మరియొకకాంతను వివాహ మాడినియెడల నామెవలన నైనను నా కీకొఱత వాయఁగల దనునపేతుచే న న్యకాంతానక్తి నుంటినిగాని కేవల మనేకకాంతాలోలత్వము చే గాదు. అట్లుండ నత్యంతసౌందర్యవతి యగునర్మదనాకన్నులను బడి కొండొత్తయాన కలిగించి తుద కీవిధముగఁ జేసి పోయినది. నర్మదను చూచునాశ నాకు లేదు. సంతానాపేక్ష మొనలేలేదు. మిత్రచూ! ఏమిచేయుటకురు తోచెనున్నది. ఏమిచేయుదము.

విదూ—ఆశ లన్నియు నమగంటినప్పుడు హరినామస్మరణకంటె చేయఁ దగిన దేది! (హరినారాయణ హరినారాయణ) అని పాడుచు న్నాడు.

[తెరలో హరినారాయణ హరినారాయణ యనిధ్వనికలుగుచున్నది.]

విదూ—ఏమీ నాప్రతిధ్వనివలె నే మఱియొక నాదము వినఁబడుచున్నది!

ఓహూ! ఎవరో మహాముని వీణ చేతఁబుచ్చుకొని నారాయ

ణస్మరణచేయుచువచ్చుచున్నాడు దూర్వాస్వంతై యుండమకద!

పురు—మిత్రమా! నారదమహాముని యైయుండును.

(ఆప్పుడు నారదమహాముని ప్రవేశించుచున్నాడు.)

పురు—మహర్షి శేఖరా. నమస్కారము.

నార—రాజోత్తమా! మనోరథసిద్ధిస్తు.

పురు—తమయాశీర్వచనఫలముచే మనోరథసిద్ధి కావలెనుగాని నాయ

దృష్టఫలమునఁ గానేరదు.

నార—రాజా! అట్లనుచుంటి వేమి?

పురు—మహర్షి చంద్రమా! మఱేమియు లేదు.

నార—ఇంద్రునిసందేశమును వినుము. ఇంద్రలోకమం దొకచిత్రమగు

నాటకమింద్రుని సన్నిధిఁ బ్రయోగింపఁబడును. ఒకభూలోకరాజు

న్యూనిచరిత్ర నాటకముగ నాడఁబడును. ఆనాటకమును జూచు
టకు మనుమడ వగునిన్ను స్వర్గమునకు వెంటబెట్టుకొని రమ్మని
యింద్రుఁడు నన్ను పార్థింపి పంపెను. కావున నీవు నావెంట
నిప్పుడేరావలయును.

పురు—అయ్యో! మహానుభావా! నాచరిత్రయే యొకచిత్రమైననాటక
మైనది. దిక్కుమాలినవాడనై యిక్కడ విలపించునాకు వేఱు
నాటకము లేల? ఉత్సవము లేల? తను వేల? ఏభోగము లై
నను చిత్రశాంతిగలవానికి గదా!

గీ. ఆశ లన్నియు భగ్నంబు ♦ లైన తనువె
భారమైయుండఁగూలంగ ♦ బడితిగ్రింద
నుట్టిచేరులు నాలుగు ♦ నూడిపోవ
పాలకుండ భట్లన నేల ♦ బడినభంగి.

నార—రాజా! అంతయధైర్యపడుట కేమికారణము?

పురు—మహానుభావా! ఆజ్ఞ యిచ్చితిరి. గనుక మనవి చేసెదను.

ఆ. ఉరగలోక మొది ♦ యురగకాంతను జూచి
పెండ్లి యూడి పెండ్లి ♦ పీటలందె
విఘరదశను జెంది ♦ వెలచేతను మోము
వాచి యుటఁ జావు ♦ జూచుటకును.

నార—(తనలో) ఇది యంతయు నింద్రునిచే విన్నదే కదా. [ప్రకాశ
ముగా] రాజా! ఉరగకాంతను పెండ్లికూడ నాడితివా!

పురు—మహానుభావా!

ఆ. ముచ్చలుంగరములు ♦ మురిపెంపుకొంగిల్లు
మదులు మార్పుకొంటి ♦ మదియు నేను
త్రాడుగట్టనట్టి ♦ యాలోటు లేకుండ
గొంతు త్రాడుపోసి ♦ యింతి పోయె.

నార—ఆ. కష్టసుఖము లెందు ♦ గాత్రధారికి నైజ
మగును వాని కింత ♦ యడల నేల?
కాలగతిని సుఖము ♦ కష్టము వచ్చును
ధాత్రిగతిని వగలు ♦ రాత్రిపాలె.

అనేకచక్రవర్తులు ప్రపంచము దృష్టకష్టములఁ బడి తుదకు ఫల
ముగాంచి సంతసించి రనుసంగతి బ్రత్యక్షముగ నాటకములవల
నఁ చెలియును. నీవు నట్లే సుఖపడవచ్చును. ఇంద్రునియొక్క
యోజ్ఞ, త్రిలోకసంచారి యగుమునియొక్క సందేశము, చూచు
నది నీతిబోధక మగునాటకము, చూడకుండఁ దగునా! విధేయుఁ
డవై వచ్చితి వని యింద్రుఁడు సంతసించినను హరినామస్మరణ
పరాయణుడ నగునేను సంతసించినను నీమనోరథసిద్ధి యగును.

కావున వేగము లెమ్ము.

పురు—చిత్తము. మహానుభావా! ఇదుగో! వచ్చుచున్నాను. వయ
స్యా! ఇంద్రునియోజ్ఞచే నారదమహర్షి వారివెంట నే నింద్రులో
కమునకు నాటకాలోకన కుతూహలమున వెల్లితిననినీవంతఃపుర
ముననుండు దేవిగారిలోఁ జెప్పుము.

విదూ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

పురు—మహర్షి శేఖరా! కామగమముల రిగుతమతో నేనుగూడ నూ
ర్ధ్వలోకమున కెల్లారాగలను?

నార—నీ కట్టిసందేహ మేల? నామాహాత్మ్యమువలన నిన్నాకాశగ
మనమునఁ దీసికొనిపోయెదను.

[పురుకుత్సనారదు లిద్దఱును పైకిఁ బోవుచున్నారు.]

పురు—అయ్యో! నాకాంతయు నిటులే యెగిరిపోయెనుగదా [అనియి
ద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

౧౧

నర్మదా పురుకుల్లీయము.

[చతుర్థాఽఽంకము.]

రంగము — ఇంద్రాగోకము.

(ఇంద్రుడు, శచీదేవి, బృహస్పతి, నూర్యుడు, చంద్రుడు;
ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు—ఆచార్యోత్తమా! ఇందు గెలవిచ్చినప్రకారము సర్వమును
సింధువుచేతులకును స్వాధీనముగా నున్నది. ఇంక నవశిష్ట మేమియు
లేదు. పురుకుత్సునిరాజ్యముకే నిరీక్షించుచుంటిని. అయినను
సేవకా! నాటకసంఘాధ్యక్షునిని పిలుపుము.

సేవ—చిత్తము. (అనిపోవుచున్నాడు.)

ఇంద్రు—శచీ! నీతో నాకు గలిగినపరితాపమునకుగదా ఈనాటక మి
ప్పు డాడించి పురుకుత్సు నిచ్చటికి పిలుపింపవలసి వచ్చెను!
అయినను నీవే గెలుతు వేమో! నీపరితాపము గెలుచుటయే నా
కును బరమసమ్యక్తము.

శచి—(నవ్వుచు) మీరు లోకత్రయాధిపతులు. మీయిష్టమునకు వ్యతి
రేక మెన్నడైన జరుగునా!

ఇంద్రు—పద్మబాంధవా! ఈదినమునత్వదీయనంశమున యగుపురుకుత్సు
గ్రక్తనర్తకిభానుని మాచి మిగుల సంతసింపెదవుగాక! కువల

యబాంధవా! నాటకసందర్శన కుతూహలుడవైన యుంటి విగదా!

(ఇంతలో సేవకుఁడు చిత్రవర్ణునితో ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—మీ! చిత్రవర్ణ! నాటకసమాజమున కధ్యక్షుడవైననీచే సర్వమును సిద్ధపఱచుబడినదా?

చిత్ర—చిత్తము. దేవరయాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయము కదా.

ఇంద్రు—తైలూఘు లందఱును, వారివార్తిగ్రంథభాగమును బాగుగఁ జదివి యభినయించునారేనా!

చిత్ర—మహాస్రభో! నాటకముయొక్క ప్రయోగానుకూల్యమునకునాదే భారము.

ఇంద్రు—(రహస్యముగ) శచీ! త్రిపురనూదరీవేషము వేయుదానితో మిగుల జాగరూకతతో నుండు మని చెప్పితివా! తెలివితక్కువు గ నభినయించినయెడల శిక్షితు నని కూడఁ జెప్పితివా!

శచి—ముమ్మాటికిని జెప్పితిని.

ఇంద్రు—చిత్రవర్ణ! పురుకుత్సుఁడు వచ్చు వేళ యైనది. కావుననాటక మారంభ మొనఁపవచ్చును. పోయిసూత్రధారుని పిలుపుము.

చిత్ర—చిత్తము (అని పిచ్చుకు సుచుచున్నాఁడు)

సూర్యు—

గీ. అశుగో! నారదమునివర్ణ్య ధ నైమత్రిక్-
తనుమహాతనదీధతుల్ ధ దనరుచుండ
గ్రాలుపురుకుత్సుఁ డురుశర ధ త్కాలమేషు
సన్నిధిని జెంది వెలిగెను ధ సన్నుబోలి.

బృహ—

గీ. ఉన్నతో దారకులభవు ధ చొక్క-డెవఁడో
దుష్క-శంకి యశాగాని స ధ స్మార్తు లగుచు

రందఱును నారి కేళాగ ♦ మందు నేది

యో యొదవిసట్టిదయ్యపు కాయరీతి.

చంద్రు—(తనలో) దుష్కళంకి నని యీముసలిముని న న్నాక్షేపి

చుచున్నాడు. ప్రత్యుత్తరమున కిది సమయము గాదు.

ఇంద్రు—(తనలో) ఈమహానుభావునిహృదయఫలకమం దీతారాపతి

చేసినయక్రమము శిలాశాసన మైనదికదా. ఆదిత్యా! పురు

కుత్సుడింక నెఃతదూరమున నున్నాడో చూడుము.

శచి—దేహ మంతటయును కన్నులుగలమీరు చూడక యాతనినిచూ

డుమనెద రేమి?

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! ఈమె నాపూర్వకృత్యమును దెప్పి పాడు

చుచున్నది!

నూర్యు—పురందరా! నారదపురుకుత్సు లిద్దఱును వచ్చిరి.

(నారదపురుకుత్సులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు—(లేచి) మహా చంద్రమా! పురందరుడు భక్తిసముద్రై న

మస్కరించుచున్నాడు.

నార—కళ్యాణమస్తు.

ఇంద్రు—వత్సా! పురుకుత్సా! ఈయాచార్యోత్తమునకు ముందుగ న

మస్కరింపుము.

పురు—సురగుహ త్తమా! నమస్కారము.

బృహ—ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు! పురుకుత్సా! (ఇంద్రశచీదేవులను జూపించి)

నీ. వరసుధర్మాధిగతులైన ♦ వారి కిరువు

రకును సాష్టాంగ మొనరింపు ♦ రాజవర్య

రజతగిరిగతగిరిసుతా ♦ రాజశేఖ

రులకు మ్రొక్కెడునలకుమా ♦ రునివిధమున.

(పురుకుత్సుడు నమస్కరించుచున్నాడు.)

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఇష్టార్థ సిద్ధిరస్తు! ఆచార్యోత్తమా! పార్వతీపర
మేశ్వరులకుఁ గుమారునివలె నమస్కరించుమనిషినికాష్టాపించితిరి.

గీ. వీనితండ్రిమాంధాతకు ♦ నేను తండ్రి
వంటివాడ నాతఁడు భూమి ♦ బాయ నేనె
తండ్రి నాదును వీనికి ♦ దాపసేద్ర
మీరువలికినమాటలు ♦ మిథ్యలగునె!

బృహ—పురుకుత్సా!

గీ. అమిత తేజఃప్రశస్తుఁడై ♦ స్తోత్రయతఁడై
సూర్యభగవానుడౌదల ♦ సోక్రమొగ్గు
మతనికులమునఁబుట్టితి ♦ వయ్యా! కిశ్య
పురుకులమున జయింతుఁడు ♦ పుట్టింట్లు.

పురు—ఓహాకరా! భవదీయవంశజుడగుపురుకుత్సఁడు నమస్కరించు
చున్నాఁడు.

సూర్య—(లేచి కౌగిలించుకొని) వత్సా! చిరాయురస్తు!

గీ. పెద్దవాడను నయసున ♦ బెద్దవాడఁ
దేజమున నస్మదాభసా ♦ దీప్తి నిన్ను
నాకులబునఁ గాంచి య ♦ నాకులతను
గంటినది స్వభావమె కుల ♦ కర్తలకును.

నార—(తనలో) నయసున బెద్దవాడ ననుచున్నాఁడు. ఆదిత్యు
లాదఱును ద్రిదశులే కదా? దంతము లూడుటచే కాదు. ఊ
డగొట్టఁ బడుటచే కాబోలును పెద్దవాడ ననిచెప్పుచున్నాఁడు.

గీ. పద్మబంధుఁడు కువలయ ♦ శాంధప్రండు
చక్రవర్తియుఁ జేరనీ ♦ స్థలము వెలుంగు
భవ్యతమనోచనత్రయ ♦ భగితమైన
మదనసాదనువదనబిం ♦ బాబుకరఁకె.

ఇగ్రు—పురుకుత్సా! నీవలెనే కువలయపరిపాలకుఁ డైనయాచగ్రుదన
కు సమస్కరింపుము.

పురు—(భయపడి వెనుకకుఁ బోవుచున్నాఁడు)

బృహ—(తనలో) భవీ! రాజా! చండాలునిఁ జూచి దూరమునకుఁ దొ
లఁగినట్లు లొలఁగుచుంటివే!

పురు—(తనలో) ఓరాజా! నీవు విచిత్రచరిత్రుడవు.

గీ. సతియు సతియుఁ గూడిన జాల ! సౌఖ్య మొనఁగి
విప్రలభమునను నీచ్చి ♦ నిచ్చి కేయు
దెలమి పరగభసౌఖ్యము ♦ నిచ్చి విరహ
మునను వేధించు సోచుతు ♦ ననుకరించి.

గీ. విగతు నిమఁ గాంచుమాత్రనే ♦ మంటలొడవె
మహ్మనోగ్రాతములయగుదు ♦ మనుట యెరులు
నేనునీదరి జేతి ♦ నిపుడు సింహ
గహ్వరముఁ జేగుహస్తిగ్రు ♦ కరణిఁగొగ.

(ప్రకాశముగ) ఓకువలయ బంధనా! నమస్కారము.

చగ్రు—ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు!

ఇగ్రు—పురుకుత్సా! ఇటుఁగొప్పుడుము.

పురు—చిత్తము (అనికూర్పున్నాఁడు)

ఇగ్రు—సేవకా! నాటక మారంభించువేళ దాటుచచ్చినది. సూత్ర
ధారుని బిలుపుము. (అంతలో సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించు
చున్నాఁడు.)

సూత్ర—మహేంద్రా! నమస్కారము. నాటక మారంభించుటకు దే
వరవారియనుజ్ఞ వేడుచుంటిని.

ఇగ్రు—అది యిదివఱకే యియ్యబడినది.

సూత్ర—చిత్తము. (నారపండు తుమ్ముచున్నాఁడు)

ఇగ్రాను—ఋషిసత్తమా! తాము తుమ్మిశిశీ. నాటకప్రయోగము బాగుచుండకపోవునేమో! లేక మనము నాటకమును సొంతముగఁజూచుట సుభవిం దేమో!

నూత్ర—

ఉ ఎవ్వఁడు నిగ్గులు డగు న ధీనశుభోన్నతసద్గణాశ్వుః
యెవ్వఁడదృశ్యమూర్తి యగు ధృష్టచరాచరవస్తువాసియై
యెవ్వఁడభోక్షుఁడగు నెవ్వఁడురొమ్మునఁగాంతఁగట్టివా
డివ్విభుఁడైతాత్పరిఁహర్తయొనంగెడుమీకుమోక్షముల్
(నాది యైతర్యాత తైరవకఁ జూచి)

నట! సిగ్గారించుకొనుట పూర్తి యైయెవల నిటు రమ్మ.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్యా! నమస్కారము. మీయాజ్ఞను చేయుటకు సిద్ధముగ నున్నాను.

నూత్ర—మహేంద్రదాసన్నిధానమున నిపుకొక నాటకమును బ్రయోగించవలసి యున్నది. త్రిపుసుందరీప్రార్థన మందులకావశ్యకము గాన సుచారిత్రము.

నటి— } గీ. దుర్గసంగీతాశ్రిత ధన్యవిష్ణు
నూత్ర— } నామసాక్షీననిసర్గ నవనిలాస
చాకచక్యచలితభర్గ చరణసేవ

కులమువందనములనుగై ధ కొనుముతల్లి.

(పాసుమండగ తైరయెత్తిన నాలయములో నర్మద ప్రతిమవలె బ్రవేశించుచున్నది.)

పురు—(తనలో) ఏమిది! ఏమిది! ఏమిది! నాప్రాణవల్లభ యైనసర్మదా యేమి! హా! సర్మదవలెనే కాన్పించుచున్నది. (లేచి తొట్రుపాటుతో) అయ్యయ్యో! సర్మదయే కాబోలును! ఆహా! ఇచట క్షణ నచ్చెనో కదా! ధీ! సర్మద కాదేమో!

గీ. మృత్యువాతను బడినట్టై ♦ యెగిరిపోవు
సర్వదను నేను తిరిగి గా ♦ నంగ గలనె?
అగ్ని జేపుడు గ్రహించు ♦ నాహుతితతి
తిరిగి గ్రహించుపలేనట్టి ♦ తీరు గాగ.

సూత్ర—క. మాతా! శీతాద్రినుసం

జాతా! స్థితాంబకజల ♦ జాతా! పూత
ఖ్యాతసుగుణసంఘాతా!
నాతాపము దీర్పుము భృత ♦ సతజనజాతా!

పున—(తనలో) ఆహాహా! నాబహిష్కరణ మైనయరగలోకనివాసినియే
మో కదా.

గీ. ఎడిపోయినయాగాత్ర ♦ మెల్లపులక
రించు? సర్వదయేగాని ♦ యెడల నిష్ప్ర
డుష్టతత్త్వభూభాగమం ♦ దొదపు నెట్లు
లలిశిల్పింధ్రా? మేఘాద ♦ యమునగాక?

భీ! పురుగుత్సా! భ్రమపడుచుంటివేమో! గర్జారవమునంగాని శి
లీంధ్రములు మొలక లెత్తునా? అయినను క్రమశిక్షవిరుద్ధ మేమి
యు లే దనుకొనెదను.

గీ. తనకు సమృద్ధిపైవై ♦ దృవరుఁ గాంచు
తోడనేరోగి కినుమత ♦ తొక్కిరిపాటు
తగ్గి కాసంతయారోగ్య ♦ దశయు వచ్చు
మందు వేయ లేదనువెట్టి ♦ మాట యేల?

కావున నిశ్చయముగ నీమె సర్వదా యనుకొనెదను. ఈమె యె
వ్వరని యెవరినైన నడిగినగాని యీమె నాకాంతయే యని ప
లవరించినగాని వీరందఱు నన్నుజూచి సప్రసాదరేమో? అయిన
నెకరేమనుకొందురో యని సంకోచపడుట కవకాశ మిందు

గియవస్థలో లేనైతిని. ఆహా! నాయవస్థ దినదినప్రవర్ధమాన మగునన్ని పాతరోగియవస్థవలె నున్నది కదా.

గీ. ఈమె యెవ రన దోషమే? యింద్రు నడుగు

నాడ; యుధను ప్రాణంబులే వీడచున్న

పాంథుఁ డొకపండు గాంచి యా వసమువాని

దానివెల యెంత యనినచో దైన్య మగునె.

పండు నాకొసఁగు మనిన దైన్య మగు నటువలె ఈమె నాకు సుఖప్రదాయుని గనుక నా కిష్టింపు మని యింద్రు నడిగిన దైన్య మగునుగాని యీమె యెవ్వరని యడిగిన బాధ లే దనుకొ నెదను.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! గాలిచే కొట్టుకొనుకేతనమువలె నేల యట్లు సంభ్రమించుచుంటివి?

పురు—(చేతులు జోడించుకొని) అయ్యా! ఈత్రిపురిసూదరీవేష మభి నయించెడు వార లెవరో నే నడిగిన నన్ను మన్నింతురుగాక.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) సూత్రధారు నడుగవలసినమాట నన్నడుగుమంటి వేమి?

పురు—దేవా! యమింపుము. సూత్రధారు నడుగవచ్చునా?

ఇంద్రు—ఎందులకు నీకంత తొందర! (అపవారించి) దేవీ! చూచితి వా! పురుకుత్సునివికారము.

నార—(తనలో) ఆహా! అంతతొందర యెందులకని సహస్రాక్షుఁ డా ట్లేపించుచున్నాఁడా! రెండుయామములరాత్రి యుండగనే వడి వడిగ పోయి మునికొంప దీసినప్పు డీశాంత మితని కెక్కడఁ బో యెనో!

పురు—ఓసూత్రధారా! నర్మదావేష మభినయించువా రెవరు? (అంధ ఋనవ్యచున్నారు.)

సూత్ర—రాజేంద్రా! ఇచట సర్వదావేషము లేదే!

పురు—(సూత్రధారుని చేతులఁ బట్టుకొని) సర్వదావేషము గాక య
ధార్మపైససర్వదయే కద!

సూత్ర—రాజా! మీయభిప్రాయము నాకు తెలియ కున్నది.

పురు—(తనలో) ఒకలు తెలియక నాయభిప్రాయమే నే నెఱుగనప్పు
డు నాయభిప్రాయము మీకి తెలియకపోవుట వింత గాదు.
(ప్రకాశముగా) అయ్యా! త్రిపురసుందరీవేష మభినయించువా
రెవరు?

సూత్ర—అయ్యా! క్షమింపుము. అట్లుచెప్పట సామాజికశాసనమున
కు విరోధము. అయినను తాము రాజేంద్రు లాజ్ఞాపించితిరి
కాన—

ఇంద్రు—ఏమీ! సూత్రధారా! విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడిన బంగరు బా
మ్మ కాదా?

సూత్ర—చిత్తము. ఆసుగతియే మనవి చేసికొనఁబోవు చున్నాను.

పురు—విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడినబంగరుబామ్మయూ యిది! (తనలో) నా
దియు బంగరుబామ్మయే కదా. అయిన నది విశ్వకర్మచేగాక వి
శ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడినది. ఓహో! విశ్వకర్మా! సృష్టికర్త
సామర్థ్యముకంటె నీసామర్థ్యమే యెక్కువ గనున్నది.

గీ. అన్నివిధముల సారూప్య మందినట్టి

పుటములను జేయజాలఁ డా ♦ కంఠభవుడు

నాతి సర్వదప్రతిబింబ ♦ మై తనప్పు

ప్రతిమనిర్మించునీ కివే ♦ వందనములు.

అయ్యో! సర్వద యని యెంతగా బ్రమసితిని! చిట్టచివరకు బా
మ్మను జూచి సర్వద యని సంతసింపవలసివచ్చెను. నిజమైనసర్వ
దనుగాంచి సుఖించుమహాభాగ్యమునాకీజన్మముందులేదుకదా.

గీ. బామ్మ నీక్షించి నాముద్దు ♦ గుమ్మ యంచు
నెంచి చివరకు పండ్లిగి ♦ లించినాడ
నెండమావులనీ రందు ♦ నెంచి యుడికి
చతికిలంబదుదాహపీ ♦ డితునికరణి.

ఆహా! ఆప్రతిమ యెంత దీన్యదర్శన మిచ్చుచున్నది. సృష్టించిన
విశ్వకర్మయైనను నిది ప్రతిమగాక యప్రతిమకళాకలితయైనకాం
తయని భ్రమపడవలసిన స్థితి.

బృహ—రాజేంద్రా! మఱచిపోయినవిద్యను తిరిగి యాకర్షించువాని
వలెనంత యస్తిమితముగ నుంటివేమి?

చంద్రు—(తనలో) తరలిపోయినభార్యను తిరిగి తెచ్చుకొన్న నీకంటి క
ట్టలేముడును.

పురు—మఱచిపోలేదు. మరచిపోవుట కవకాశము లేదు. తిరిగి తె
చ్చుకొనుట కసలే లేదు.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) రాజా! ఏమైన కథ పోడుచుచుంటివా?

పురు—నేను కథ పోడుచుట లేను గాని, ఈప్రతిమ నాకన్నులను పొడు
చుచున్న దని చెప్పిన మీ కందఱకు కథగ నుండునుకద. మ
హేంద్రా! ఇది యధార్థమైనప్రతిమయేనా?

ఇంద్రు—నీ వాలోనించుకొనరాదా? మాటలు గాని యభినయము
గాని దేనియొక్క యోగము నవసరము లేనిపాత్రను కనుపఱ
చుటకు ప్రతిమ చాలదా? యధార్థమగునాయని ఇన్నిమాట
లకిగద వేల?

పురు—మహేంద్రా! నే నింద్రజాలమునఁ బడియుంటినికదా. ఇతఁ సి
గ్గువిడిచి చెప్పెదను. ఉరగలోకమందు వరించి భూలోకంబున
పరిరంభసౌఖ్య మొందుచుండఁగఁ గోలుపోయిననాకాంతాశిరో
రత్న మగునర్కదయే యని నన్ను భ్రమింపజేయుచున్నయీ

బంగరుబొమ్మనుసమీపించికనులారజూచుటకు సెలవైనంగుడు.
ఇంద్రుడు—శచీ! అంగికరింపవచ్చునా?

శచి—కానిమ్ము. (పురుకుత్సుడు తొట్రుపాటుతోఁ బ్రతిమను సమీపించుచున్నాడు.)

చంద్రుడు—రాజేంద్రా! చేతితో నంటకూడదు నుమా!

పురు—గీ. ఆమితదూరంబునం దుండి ♦ కుముదనల్లి
నీవు కరముల నంటి గి ♦ ల్లింత లిడఁగ
మంచిదయ్యెనే? బొమ్మనే ♦ గాంచి యంట
దోస మగునె? తప్పెఱుఁగుట ♦ దుర్లభంబు.

బృహ—(తనలో) భో! రాజేంద్రా! ఆసీచుని త్రిపురారివలె శూలమునఁబొడిచితివి.

సూత్ర—ఓపురుకుత్సా! రాజేంద్రా! త్రిపురసుందరి నేనిచ్చట ప్రార్థించుచుండ మీరేలవచ్చితిరి.

పురు—ఓసూత్రధారా! నీ వెందులకు వచ్చితివి?

సూత్ర—దేవీకటాక్షముం గోరి ప్రార్థింప వచ్చితిని.

పురు—నేనును దేవీకటాక్షముం గోరియే ప్రార్థింప వచ్చితిని.

సూత్ర—నాటకరంగస్థలమున కిరువులు రాఁగూడదు. రాజేంద్రా! మానాటకమున కేల యభ్యంతరము కలిగించెదరు?

పురు—అభ్యంతర మేమియు లేదు. ఈత్రిపురసుందరి—కాదు.—ఈత్రిలోకసుందరిని ప్రార్థించుటకు వచ్చినన్ను మీనాటకములోని మఱియొక వేషధారిగా భావించుము.

శచి—(సవ్యము) మహేంద్రా! కాంతలను స్వాధీనపఱుచుకొనుటకుఁ బురుషు లెన్నియనందర్భవేషముల నైనవేయుదురునుమా!

ఇంద్రుడు—(తలవంకించి యున్సరనుచుఁదనలో) ఆహా! శచి యహల్యా పృత్తాంతమునే తిరిగి యుద్ఘాటించుచున్నది.

గీ. పతులను శ్చేష్టల కనూయ ♦ పడుచు నుడుకు
నతులనాలుకకొన తమ ♦ పతుల నంట
గుట్టఁమాట లాడఁగఁదగు ♦ నట్టియదను
కొఱకు వేచియుండును తేలు ♦ కొంజివలెను.

బృహ—(తనలో)

గీ. శచిచురుకుమాటచే నెచ్చి ♦ జంభవైరి
కనులు కొలుకులఁ గెంపులు ♦ గ్రమ్మఁ గాల్చి
ఖరకరోజ్వలకిరణవి ♦ కాసమృదుల
తరుణ శోణసహస్రప ♦ త్రములకరణి.

ఇంద్రు—నాటక మారంభింపకుండఁగనే ప్రయత్నమునకు విఘ్నము
కలిగినది. కావుననూత్రధారా! మీరు పొందు.

నూత్ర—చిత్తము.

పురు—అయ్యా! నన్ను. నన్ను. ఈబాగరుబామ్మకూడసినాటకపాత్రలలో
నెకటి గినుక దీనిని వారుతీసికొనిపోవుదురేమో! కఠిన్యంపుము.

ఇంద్రు—అది యిక్కడనే యుండును. మీరు పొందు. (నూత్రధారుఁ
డు మొదలగువారు పోవుచున్నారు.)

పురు—గీ. పరమసంతోష మొసఁగిన ♦ పడఁతిఁ బాసి
పడఁతిరూపఁబుఁ గని గుండె ♦ బాదుకొంటి
ఖ్యాతబిరుదాళి నొసఁగిన ♦ కత్తి బోవ
మెరను గని యెచ్చరణశూర ♦ వరునికరణి.

ఆహా! ఎంతనిర్భాగ్యుడను! అపూర్వసాందర్యవతి యగుకాం
తాళిరోమణిని బాసి వలవల నేడువలసి వచ్చెను. ఛీ! ఇక
బతుకేల? బ్రతికియుండి యేమియనుభవంపఁగలను?

గీ. కాంత నను వీడిపోయిన ♦ కారణమున
మెడలిశక్తులు సర్వంబు ♦ నుడిగిపోయె

దారువున నున్న జ్వాలిక ♦ తరలి పోవ
వట్టిమసికట్టె మిగిలిన ♦ భాతి గాఁగ.

ఇంద్రు—[తనలో]

గీ. ప్రాణమునకంటె నెక్కువౌ ♦ పడఁతిఁ బాసి
భామరూపంబుఁ గనియేడ్చు ♦ వాడతండు
గౌతమునినాతిదైనయా ♦ రాతిబొమ్మ
నేనుచూచిన మఱియింత ♦ యేడ్చు నేమి?

పురు—ఓహూ! ప్రియసఖీ! సర్వదా! అయ్యో! యథార్థమైన సర్వ
దకు నేను దూర మైతినిగదా. బొమ్మతో నేడువలసి వచ్చె
ను. ఎంతప్రారబ్ధము! ఏమీ! ప్రారబ్ధ మేమున్నది? ఈప్రతిమను
జూచుటయైన కొంత యదృష్టమే యనుకొనెదను.

గీ. కాంతబాసినవలవంత ♦ గ్రమ్ముచిత్త
మందు ప్రతిమావిలోకనా ♦ నంద మొదవి
సుఖముదుఃఖంబునేకమై ♦ సౌభగుఁగాంచె
నెండయును వాన యేకమై ♦ యెసఁగునట్లు.

ఇంద్రు—సుఖదుఃఖములయొక్కయొక కాలిక సమావేశము పురుకుత్సుని
యం దెంతవంతగ శోభించుచున్నది.

గీ. కనులు వర్షించు మోము వి ♦ కాసమొందు;
నెడలు స్తంభించు! గాత్రమం ♦ దొదపు చెమట;
యక్షిగతనీరవాహిని ♦ యైనయంత్ర
జనితరత్న ప్రతిమకట్లు ♦ సముచితముగ.

పురు—మహేంద్రా! జీవనవంతుండనైన నన్ను బొమ్మగఁ జెప్పుచుంటివి.
నాజీవనమునకు జీవనమైనసర్వదనుగూడనివేబొమ్మగఁ జేసితివా?

గీ. అంత కింతయ్యె ననుచు దై ♦ న్యంబు కొంత,
దుఃఖశాంతికినేదియో ♦ దొరకె నంచు

ధైర్య మొక కొంత, గ్రమ్మగాఁ ♦ దనరుజిత్తు
మర్ధసంగ్రస్త చంద్రగ్ర ♦ హాముభంగి.

బృహ—(తనలో) ఆమూర్ఖునే తిరిగి తలఁచుచుంటివా!

పురు—గీ. ప్రతిమ నంటుకొరిక ముందు ♦ వంక, కడలు
వెనుకకును, లాగ మది నడు ♦ మను గలంగ
తూళ్ళయాస ముందునకును ♦ గాళ్ళనాచు
వెనుక లాగ స్రుక్కెడుహంస ♦ విధముగాఁగ.

ఆహా! పరమేశ్వరుడా? ఎంతయిక్కట్టు సొందింపఁజేసితివి! ఆ
యినను నిన్నన నేల?

ఆ. భయము, సిగ్గు, నెవరు, ♦ బలుశంక, సంభ్రమం
బాశ, సంతసంబు ♦ లన్ని కలసి
చిత్రగతిని గ్రమ్మె ♦ చింతార్ద్రమా మది
జలదగతసురేంద్ర ♦ చాపమట్లు.

ఆహా! నర్మదా! త్రిలోకనుందరీ! ఎచ్చటికిఁ బోయితివి? నిన్ను
విడిచినను బ్రతుకఁగలనా?

గీ. పడఁతిపై నిరాశ ♦ ప్రాణాశ్రియై కీడ్వ
ప్రతిమఁ జూచుకొర్కె ♦ వాని క్రింద
వై పులాగ నడుమ ♦ పరగ స్తంభించె చి
దంబరేశ్వరునివి ♦ ధంబుగాఁగ.

నూర్య—(తనలో)

గీ. పడఁతి యెదుర నున్న ♦ ప్రతిమగా భ్రమపడి
యింత కొట్టుకొనుచు ♦ నేడ్పు నితఁడు
సుఖము చిక్క నేమి? ♦ సుఖమంచు న్నెఱుంగక
బ్రమయునరునిపాల్ల ♦ పార మగును.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! అనవసరముగ నాటకమునకు విఘ్న మొనరించుటయే గాక నీవంతచే మాకుఁగూడ సంతాపము కలుగఁజేయు చుంటివి. ఇటు రమ్మ చాటు. ఆహా! విచిత్రచరిత్రుఁడవు!
పురు—మహేంద్రా! క్షమింపుము నేనువిచిత్రచరిత్రుఁడ.

ఉ. ఎట్టులొసప్పలొకమున ♦ కేగి వెలుందుక న్నెట్లు చూచి నే
నెట్టులొధాత్రిఁ జేరి మఱి ♦ యెట్టులొ దానిని గాఁగిలింపఁ దా
నెట్టులొపోయె నెచ్చటకొ ♦ యెట్టుల బొమ్మచు చూడవయ్యెనో
ఎట్టులుముందు కాఁగలదొ ♦ యిన్నిటికంటె విచిత్ర మేమగున్!
(పురుకుత్సఁడు ప్రతిమయెగుట రెండుమూఁడుసార్లు నటునిటు
తిరుగుచున్నాఁడు)

ఆహా! ఏమిది!

ఆ. ఎదుర నున్నవైన ♦ విటుప్రక్క, నటప్రక్క—
నున్ననన్నెజూచు ♦ చున్నయట్లు
కానుపించకుంట ♦ నే నిది ప్రతిమ గా
దంచు నెంచెదను య ♦ ధార్థముగను.

(కొంచెము సమీపించి)

ఆ. ఆముఖంబునుండి ♦ యంభోజవాసన
వచ్చుచుట నద్ది ♦ ప్రతిమ గాదు
చేతఁ జేయఁబడిన ♦ చూతఫలంబున
కెటులుసౌరభంబు ♦ ఘటనపడును!

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! ఇతఁడు ప్రతిమ కాదని నిశ్చయించుకొనుచు
న్నాఁడుకదా (ప్రకాశముగా) పురుకుత్సా! వెనుక వదలినభ్ర
మను తిరిగి గ్రహించుచుంటివా? శిరోజములందలికమలముల
యొక్కగంధమును ఆస్యాంభోజగంధ మని భ్రమపడుచుంటివా?

పురు—చింతచే మతిపోయినవాడ నైనను నేను భ్రమపడుట లేదను
కొనెదను.

గీ. ఊర్పుతావియె కాకున్న నువిదచనుల
నడిమిపైట నుంతచలింపఁ బడుట యెటులు
ప్రసవమందులను గప్పు పండుటాగు
చితుతగాలిని గదలిన చెప్పుమీఱ.

శచి—పురుకుత్సా! ఎంతవెట్టివాడవు. బాంబూమాయతఃసువలె నెదు
రసివు నూటలాడుచుండఁగా—

పురు—అట్లే భ్రమపడితిని తుమిపురు. (ఆలోచించి) అయ్యో! ప్ర
తిఁగుఁడు.

గీ. తొంగలిచెనురెప్పల తుదలయుదు
బాష్పకణములు నిలిచెను ప్రతిమ గాదు
మించుతామరచేకుల మీఁదఁ దేనె
మంచుకణములు భాసించు మాడ్కిఁగాఁగ.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఎంతవెట్టివాడవు. దానికనులు ప్రకృతమైనమ
ణులచే నిర్మోహపడినవి. అమూల్యమణులు నీరుగ్రమ్ముట సహ
జమేకం! అదిగాక చుగ్రుడు సమీపము దుండుటచే చంద్ర
కాంతమణిచే చెయఁబడినల్లప్రస్థు స్రవించు చున్నది. చం
ద్రా! యీరాజచుగ్రునిభ్రమకు నీవు కారణ మైతివి గనుక నీ
వీపాటికి నీలోకమునకేగి నుఖింపుము.

చంద్ర—(నవ్వుచు) చిత్తము (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

బృహ—(తనలో) ఇక్కడిపీడ పదలినది (ప్రకాశముగా) మహేంద్రా!
నేనును పోయెదను. సెలవిమ్ము.

ఇంద్రు—అచార్యోత్తమా! సమస్కారము.

బృహ—కళ్యాణమస్తు (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సూర్య—నాటకమునకు విఘాతము తటస్థమైనది. నేనును బోయెదను.

ఇంద్ర—శ్రమయిచ్చినందులకు మన్నింపుము.

సూర్య—(పోవుచున్నాడు)

పురు—ఓహో! చిత్రమా!

ఆ ప్రతిమయందు నిపుడు * పడతియగు చప్పుడు

భ్రమకు సత్యమునకు * బరగనడుమ

గొట్టుకొంచు బాధ * బిట్టొంచు దయ్యయో!

పురుకిలాపబాతి * బోలుచుండి.

ప్రతిమ యగునో కాదో యచనాశయమును బాప్రకాశుటకు

ను సుఖపడుటకును నా కొకయుచాయము దోడుచున్నది.

గీ. దానిచరణాంబుజాబుల * పైని శిరము

భక్తుచుని కొట్టుకొన్నచో * బ్రతిమనైన

తల పగులును బాధలు దీను * లలి సుఖాతుల

బ్రతిమ గాకున్న సుఖము చె * ప్పగ వశమె?

(కీటము దీసి చేతఁ బట్టుకొని) అహ! సర్వదా!

గీ. రతినిగలిగినబడలిక * చ్రాలి నీదు

చనులఁ దలగ్రుచ్చి నిద్రించి * సౌఖ్య మొందఁ

దగిననేను నీప్రతిమపా * దముల నాడు

తలనుగలరక్తిమున నయ్యె! * తనుపవలసె.

హర హరా! (అని తలఁగొట్టుకొన యల్పించుచున్నాడు.)

ఇంద్ర—(రాజుచేతినిబట్టుకొని) నారదమునింద్రా! తాము నాయంద

సుగ్రహించియీతనినివెంటనే భూలోకమునకు తీసుకొనిపోయి.

(అప్పుడు నారదుడు రాజుచేతిని బట్టుకొని తీసుకొనిపోవుచున్నాడు.)

పురు—అయ్యో! ముసీశ్వరా! ప్రతిమ నికొకసారి చూడనిమ్ము. శి

వశివా! శివ శివా! (అని క్రిందికి పోవుచున్నాడు) (అప్పుడు)

ర్మదగుడలు కొట్టకొనుచు దేవళములోనుంచి యివతలకు వచ్చి యింద్రునిపాదములమీదఁ బడుచున్నది)

నర్మ—అయ్యో! నాకాంతునితో నన్నుగూడ భూలోకమునకుఁ బంపకపోయితివా? పుత్రునునని కొండంతయాశ పెట్టికొంటిని. నా కీకనాతనితో ననూపేతము స్థిరముగఁ గలుగునుగదా, యనుభవ్యముచేసి నితకన్యమునకు నోప్పితిని. నాకాంతుఁడు నాయెదుటనుండుభాష పడెనో అంతకు రెండురెల్లుభాష నేనును లోపలఁ బొందితిని. నీవు నన్ను శిష్యులు వను భయముచేతను, ఇక నాచురవ్య లీలాగలవనుకన్యకముతోను సంతభాషయు నోప్పితిని. నాకన్య మంతయు వృథ యయ్యెను. ఉరగలోకమున నే నుండ నక్కడ వానితో నుగసారి యెడబాటు సెందితిని. భూలోకమున నాతని గొఱిలించుటకు యత్నింప నక్కడ రెండవసారి యెడబాటు సెందితిని. ఇదిమూడవసారి. మీసన్నిధిని నా కే వివర్తన చావలసివడికాదు. ఒడలు ముడుచున్నది. నోటివెంట మాట రాకున్నది అయ్యో! తల్లీ! నీ వైన నీభర్తతో జెప్పుము. అందుదాసపు నీరు తెలియని దేదియు లేదు. నీవైన నన్ను కడిగిపుము. ఓతల్లీ! ఓతండీ! నాకు పురుకుత్సునిదర్శనము కలుగఁజేసెదరా! నన్ను ప్రాణత్యాగము చేయు మనెదరా! అయ్యో! నాథా! పురుకుత్సా! మందభాగ్య వైననాకొఱకు నీకెంతమఃఖియు తప్పించెను! (ఁని యేడ్చుచున్నది.)

ఇంద్రు—నక్కదా! అద్భుతము. నీకు పురుకుత్సునియెడలఁ గల ప్రేమ యెంతయో యిదివఱకెఱుగుదుము గాని పురుకుత్సునికిని యందుగల ప్రేమ యెంతయో మాకు తెలియకపోవుటచే నీ చిత్రచరిత్రను నడిపించవలసినచ్చివది. నీ వదృష్టవతురాలవు. తగుసమయ మాలోచించినిన్ను భూలోకమునకు పంపెదను. వి

చారపడవలదు. యథార్థముగ నీవు సుఖంపంగలవు. ప్రోద్దు పో
యినది. ప్రేమ పోతిని. లోనని పోయి.

శచి—నన్ను నా జనుకుము. నీచునొప్పును నెఱవేటును.

నర్మ—నను నిచ్చయముగ నైతియును సుంపఁపునా!

(ఇందు శచి) అపశ్య ముండుము.

నర్మ—నాకు నెలవు పడుచేయుము.

ఇంద్రు—వెళ్ళుము. (ప్రేమ నిష్క్రమించుచున్నది)

ఇంద్రు—శచి! పురుకుత్సాప్రేమ యెప్పుడో కనపెట్టితివా! నర్మదయ
క్కప్రేమ యెప్పుడని నాతో పంతుము నై చితివికదా. ఇప్పుడు
పంతుప్రేమితివా!

శచి—పురుకుత్సనిమాటలను విని యతనిప్రేమయే యెప్పుడని మీరు
భ్రమపెట్టిరా! చాలు. పంచుగంధరమైన ప్రేమ యెప్పుడును
మాటలచే వెల్లడింపఁ దుపది కానిది మీరెఱుంగరా!

ఇంద్రు—కావున నీవే గలిచితివా? అందులకునాకును సన్మతమే జేవీ!
మిక్కిలి ప్రోద్దు పోయినది. ఇత పోయి శయనింతుము. (శచి
ని కఠినింతుకొని.)

గీ. నీదుసాందర్యవిభవంబు ♦ నిశ్చలముగఁ

గాంచఁ గనులు పహస్రంబు ♦ గలిగినటులు

గాఢవిరంభసౌఖ్యంబు ♦ గాంచుటకును

బాహువులు/హాడ పేయిగా ♦ వలసె నాకు.

శచి—అది యెంతవని మీరు తలచుకొనినయెడల మఱియొకయేముని
యైనను కఠినింపంగలడు,

[అని యిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

చతుర్థాశము సంపూర్ణము.

నర్తదాపురుకుత్సీయము.

పంచమాంకము

రంగము—పురుకుత్సునిరాజమందిరము.

(ముందు విదూషకుఁడును, వెనుకకళ్యాణియు, ప్రవేశించుచున్నారు.)

విదూ—అంతఃకట నే నెలుగను. ఎఱిగినను చెప్పించుచుకోలేదు. ఎఱిగిచెప్పినను నకుమాట్రము చెప్పఁజలచుకోలేదు. నీకు చెప్పినను, నీవు మఱెప్పురితోడను చెప్పఁగూడదు. ఎవరితోఁడెప్పినను, నెనుచెప్పింట్లుమాత్ర మెవరికిని దెలియఁగూడదు. అట్లు చెప్పినను రాజుగారితో మాట్రము చెప్పఁగూడదు. రాజుగారి తో చెప్పినను ఇష్ట దాయకుఁ గలిగినతాపజ్వరము నివర్తించి నపిమ్మట చెప్పఁజచ్చును. అష్టాక్షరము దేవిగారిసన్నిధిని చెప్పఁ గూడదు, ఇత సేను పోయెదను. (అనిపోవుచుండఁగా.)

కళ్యా—[కూడఁబోవుచు] అయ్యా! పోవద్దు.

విదూ—ఛీ! అపతలకు పొమ్ము. కలకంఠమును కాకి వెంబడించినట్లు నీవు నన్ను విడువకున్నా వెమి!

కళ్యా—అయ్యా! మీకంతధ్వనిని సంపూర్ణముగా వినుటకే కూడ వచ్చుచుంటిని.

విదూ—హాహా! (అనినవ్వుచు) కట్టదెబ్బ దినుటకు కాదుగదా.

కళ్యా—అయ్యా! తాము సూర్యులు అడుదానిని కొట్టెదురా (అని కట్టనుట్టుకొనుచున్నది)

విదూ—కట్టను పడలుము.

కళ్యా—వడలెదనుగాని కూర్చుండుము.

విదూ—సరే (అని యిద్దఱును కూర్చున్నారు.)

కళ్యా—అయ్యా! మనరాజుగారి పీఠాష్టపర మొడులను గలిగినదో.

విదూ—వైద్యులు బాగుపడుటకు—బాలక భాగదూరు వైద్యులయొక్క వాహనభాగ్యాధిపతులకును, గొప్పవారి రోగాధిపతులకును పరమమిత్రుల యని యెఱుంగవా!

కళ్యా—అలాగున కాదు. ఎటువంటివైద్యుడు వచ్చినను వారియొద్ద నాపథమువ్రచ్చుకొనుట లేదు. సరేచా, దుష్టనైపునియొక్క నిరాశరించుచున్నాడు. ఈవ్యాధిరస క్రిష్ణ ముసవల్లు చేయునంత టినిస్సహకు కారణ మేమైయుండును?

విదూ—తుపాను రాజోపుటకుముందు సముద్రము నిస్సలముగ నుండు ననునంగతి నీ వెఱుంగవా!

కళ్యా—విప్రవర్యా! అయిన నేమి?

విదూ—అఖండమైనసంతోషము రాజోపుటకు ముందు కొన్నికొన్ని ప్రకృతులకు నత్యంతమైననిరాశ కలుగును.

కళ్యా—విప్రవర్యా! ఈమహారాజునకు మనోవ్యాధియేనా?

విదూ—కళ్యాణి! నీవు జెట్టిపోతు నెప్పుడైన బాచితివా?

కళ్యా—జెట్టిపోతనగా నాడుదానిని చూచినప్పటికి నీవలె పారిపోవు స్వభావము కలదేకదా.

విదూ—అదే కాదు దగ్గఱకు వచ్చినయెడల నిట్లుతోకతోఁ గొట్టు స్వభావముకలది కూడను. [అని కట్ట యెత్తుచున్నాడు.]

కళ్యా—అయ్యా! క్షమించుము. జెట్టిపోతుప్రశంస నెందులకు చేసితిరో
చెప్పెదరా!

విదూ—రాజుగారివ్యాధి యట్టిస్థితిగ నె యున్నది.

కళ్యా—ఎఱులు!

విదూ—జెట్టిపోతునందు తామ్రపాములక్షణములు కొన్నియు ఇతర
జాలిపాములక్షణములు కొన్నియు కలసి యుండునుగదా.

కళ్యా—అథాడనంశోడు మానస్సు పైనది గనుక నింతచింత కలిగిన
దని రాము నెరిచిచ్చిరి! అది యేదై యుండును?

విదూ—భోజనపేళ యైవచ్చుడు కడుపు మండుచుండవా? ఇది నేను
పోవరెను (అని పోవుచున్నాడు)

కళ్యా—నేనునుచున్న నదలను. (అనిచేతులు గట్టిగబట్టుకొనుచున్నది)

విదూ—ఓ దేవీ! ఓ దేవీ! ఈపెనుభూతమునుండి నన్ను కాపాడుము.
(అప్పుడు సురుతి ప్రవేశించుచున్నది)

సుమతి—దేవి! భాగ్యహాస్ తమా! అడుదానిచేతిలో గిజగిజకొట్టు
కొనుచున్నావు.

విదూ—మారాజుగారివంటినాడే గిజగిజ కొట్టుకొని వ్యాధిగ్రస్తుడూ
కాగా ఇత నామాటంత?

సుమ—(తత్తరముతో అపవారించి)

కళ్యాణీ! రహస్య మేమైన వెల్లడించినాడా?

కళ్యా—నర్మద, మహియుంగరము. ఈరెండుమాటలు తప్పుమతేమియు
జెప్పలేదు. చిట్టితట్టను ముందు బెట్టి మలపగేదెను పాలుపితు
కువిధమున తినుట కేమైన నీతనిముందు బడవై చినయెడల నీర
హస్యము మనము గ్రహింపవచ్చు ననుకొనెదను. నేను పోయి
ఫలములను తెచ్చెదను. (అని పోవుచున్నది)

సుమ—[తనలో]..నేను మాటలాడించి చూచెదను. [ప్రకాశముగా]

విప్రశేఖరా! నీవు కాశి కెప్పుడైన పోయితివా?

విదూ—మీమామగారు కాలముచేసినప్పుడు.

సుమ—చాలుచాలు. అంతటితో నూటకుండుము. ఆకాశగంగ యెచ్చ

ట పుట్టి యెచ్చటకు వచ్చి యెక్కడకు పోయెనో యెఱుంగుదువా?

కళ్యా—[ప్రవేశించి] అయ్యా! ఈఫలములను తీసుకొండు.

విదూ—ఆహా! [అనినప్పుడు] కళ్యాణీ! నామనస్సునంటి ఫలములనే యిచ్చితివి. [అనివానినఁకచూచుచు] అమ్మా! ఆకాశగంగ స్వర్గలోకమందు పుట్టి, రాజశేఖరునిచే తలపై పెట్టుకొనఁబడి, యంతట భూలోకమునకుఁ వచ్చి, తరువాత పాతాళలోకమునకు బోయెను.

సుమ—నర్మదయో?

విదూ—[తలవంచుకొని పరధ్యానముగా] ఉరగలోకమున బుట్టి, భూలోకమునకు వచ్చి మనరాజశేఖరునిచే కౌగిలించుకొనఁబడి, తరువాత రాక్షసునిచే సూర్యలోకమున కెత్తుకొని పోఁబడెను.

(అనిచెప్పి వ్రేలు కరుచుకొనుచున్నాఁడు.)

సుమ—(అపవారింది) కళ్యాణీ! ఇతఁడు చెప్పినమాటలు అసందర్భములుగ నున్నను నితరవైఖరి చూడగ యథార్థమని తోచుచున్నది.

విదూ—(తనలో) అయ్యో. కోపమున మగచెప్పలను నులుమబోయిన వీరవతిప్రతచంకనున్నపిల్ల డబాలున క్రంద పడినట్లు ఆకలిచే నీఫలముల నెలుచుదృష్టి నుండగ నీరహస్యము బయలైనది. ఇతఁ నిక్కడ నుండఁగూడదు. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నేను తాళగారియొద్దకుఁ బోవలెను. సెలవిమ్ము.

సుమ—రాజుగారిపుడే పథ్యము పుచ్చుకొన్నారు.

కళ్యా—అమ్మా! భోజనముకూడ నైనది. నేను చూచి వచ్చినాను.

సుమ—నీవు పోయి యాయనను జాగ్రత్తగ పట్టుకొని తీసుకొనిరమ్ము.

కళ్యా—చిత్తము (అని పోవుచున్నది.)

సుమ—విప్రవర్యా! తనయిష్టమున్నకాంతతో తా ననుభవింపక ననవ
సరముగ సమనభేదమును నీదేహవ్యాధియు రాజుగారెందులకు
పెట్టుకోవలెను.

విదూ—అమ్మా! ఇక దాపరికమెందులకు! ఆతనిలో ఆంతమాత్రము
నులేదు. ఆకాంత యీభూలోకములోనే లేదు. మఱి యెచ్చట
గూడరున్నట్లు లేదు. ఆమాదిరి ప్రతిమమాత్ర మొక్క ట్రిదు
నికచ్చేరీలో నున్న దని రాజుగారు నాతో నీమధ్యనే చెప్పినా
రు. ఆప్రతిమను చూచుకోరికయే ప్రాణసంరక్షణమందు విరక్తి
ని గలిగించుచున్నది. రాజుగారు కళ్యాణి నానుకొని వచ్చుచు
న్నారు. ఆహా! ప్రస్తుతమెట్లుబడినదిగాదా!

(రాజును కళ్యాణియు బ్రవేశించుచున్నారు.)

సుమ—నాథా! నమస్కారము. మీకు భోజన మేమైన హితవుగ ను
న్నదా!

పురు—దేవీ

గీ. దుష్టజనునకు నీతి వా ♦ స్థోరశివలె

కఠినమానసున కనూన ♦ గానమువలె

విరసజనునకు కవితాని ♦ వేదనంబు

జోలె జ్వరితున కగుఁగాదె ♦ భోజనంబు.

విదూ—అమ్మా! పరిశ్రమిని వలచి దానికొఱకుఁ దపించువానికి భార్య
యొక్కమందలింపుమాటలవలెనే తాపజ్వరపీడితుడైన యీమ
హారాజునకు భోజన మహితముగ నె యుండునుకదా.

సుమ—నాథా! మనకిద్దఱకొకశరీరమే కద.

పురు—సందేహ మేమి?

విదూ—అమ్మా! మీకిద్దఱకు నొకశరీరమే కాన నాయనకు జ్వరము వచ్చుచున్నది. కనుక మీరు లంఘనములను చేయును.

సుమ—ఒక దేహమేయైనయెడల మనస్సొక్కటిగనుండవలసినదే కదా.

విదూ—అందులకు సందేహ మేమి?

పురు—దేవీ! నన్నుమానించుచుంటి పేరు? మన సొకటియగుటచేత నేదేహములు రెన్నైన మెక్కటియే యనిపించుకొనుచున్నది.

గీ. జుటపూవుల మెక కాడ యగుట జేయు

గుత్తి యొక్కటి యనిపించు కొనును, పేట

లొనర రెన్నైనను కొలికి యొకట గాన

మెక్కముత్యాలహస్తై యొప్పుగదా?

విదూ—దేవీ, మహారాజుగారిప్రేమియుగరముచు బాచుము! బాగారమును మఱియును కలయియున్నను సుగిర మెక్కటి యనియనిపించు కొనుట లేదా! (ప్రేమ గలఁబుకొనుచున్నాఁడు.)

పురు—(తత్తరముతో నుగరమును దీసి చావఁబోయి) ఛీ! శ్రాహ్మణుడా! అనవసరమైనమాటలు నీ కల? దేవీ! దేవీ! అతనితో నేమి?

కళ్యా—(అపవారించి) నర్మద యిచ్చిరమ శియుగరమదేయైయుండును.

సుమ—(అపవారించి) ఇంకను సందేహ మేమి!

పురు—(తనలో) ఓహూ! నర్మదా!

గీ. ఇట్టె వచ్చితి వట్టెపో యిలివిగాని

సతత మిది నాకు కోత నా సలికి రోత

అటకాండై నడతిదేవు లాటచూచి

జోటి యీర్ష్యచే కన్నులఁ బొచుచుకొనును.

విదూ—(తనలో) బాలవ్యాధి మెరపునలె నచ్చి పోయినను కాల్పుట వలనగల్గుచున్న బహిష్కారము శాశ్వతముగ నిల్చినట్టిలీమహారాజునకు—

సుమ—(అపహరించి) విద్రావర్యా! నాకాంతనివ్రేల నుడవలసినయా తనియుగిరిము గనుపడుటలే దేమి? అది సర్వద కీమహానుభావుడైనా?

విదూ—చెట్టు కహస్రసూతమాత్రముననే నేనేనుపండ్లు యుల్లన క్రింద కులపిగట్టు నేనూత్రిము మీరు కదిపినను పట్టులేనినామన స్సుకు డి రహస్యము లన్నియును జాచిపోవునుగాన—

పురు—(అపహరించి) ఓ! మూర్ఖా! రహస్యము లని ప్రేలుచుంటివి. రహస్య మేమున్నది?

సుమ—నాథ! రహస్య మేమియును లేదుకదా! రహస్య మేమో యని గూర్చించి చూచినినుమా! (రాజునుద్ద నున్నయుంగరము బయటకు రమ్మగి తీసికొనుచున్నది)

పురు—(తనలో)

గీ. నాగుడరి భామిసేవాంధ ధి నాతి కిపుడె

బయలుపడియెనిదర్చిర ధి ప్రకటమగుచు

నానుత ప్రిక నెప్పకొ ధి నంగవలెను

దొంగిలిససాత్తుతోఁ జక్క ధి దొంగవలెను.

సుమ—నాథా! ఎంతప్రశస్తతైనమణిని సంపాదించితివి!

పురు—(తనలో) నూచుకొని త్రాగుటకుడప్పు నాకిక దానితోఁబ్రయోజన మేమున్నది? అహా! చిత్తమా! ఎన్ని బాధలకు లోనైతివి!

గీ. సర్వదాక్షోభ మొకవైపు, ధి నాతి దూరు

నేమి? యనుచింత యొకవైపు, ధి నీజ్వరార్తి

శర్మదాపురుకుటీయము.

యొక్కదిశ, నుండ నుడికెడ ♦ పుష్కల

మందు త్రేతాగ్నిమధ్యస్థ ♦ యాజివలెను.

విదూ—(అపవారించి) పడవ నడిపించువాని కీత రాకున్న ప్రయోజన

మేమి! కావున నీ విష్వ డవశ్యము బాంకవలెను.

పురు—(అపవారించి) ఏమని?

విదూ—(అపవారించి) ఇంద్రుఁ డీమఃశి నీకిచ్చె నని!

సుమ—నాథా! ఈమఃశియే యింతసుందరముగ నున్నది. ఈమఃశి నీకి

చ్చినయామె యెంతసుందరముగ నుండునో?

విదూ—వరాహమితకంటె మంచిమణుల నిచ్చును.

పురు—(అపవారించి) ఇంద్రుఁ డీమఃశిని నా కిచ్చె నని బాంకు మంటి

వా! నేనింద్రలోకమునకుఁ బోకమునుపే సర్వద సీకిచ్చినమఃశి

యుంగర మిచ్చెదవేమో నుమా! అని కళ్యాణి వినునట్లు నీవు

నాకు చేసినహితబోధనచేతకదా ఇంత ముగిసినది. అయినను,

గీ. ఎప్పుడైనను సర్వద ♦ నేను గలయు

నాశ నాకున్న బాంకంగ ♦ నగును; జీవి

తాశయే లేనిపలరో ♦ గార్తునకును

మందుమాకులఁగోఁ బని ♦ యెందుఁగలుగు?

సుమ—నాథా. ఈయుంగరమును స్పృశింప నే నన్ను రాలను కాను.

నీవే తీసికొనుము. (ఇచ్చుచు) నే నెకమాట చెప్పుచున్నాను

వినుము. తాము స్వతంత్రులు. తమ కెన్నోపై నైన మక్కువ

యున్నచో నాకాంతను మీరు స్వేచ్ఛగా ననుభవింపవచ్చును

గాని, నే నేమందునోయనుభయము లేకముగాని మీ కవసర

ము లేదు. అటులభ్యంతరపెట్టుదానను కాను. నాథా! నా

మాట విని చింత పెట్టకొనకవ్యాధిని వృద్ధిపఱుచుకొనక నీమ

నోభీష్టమును తీర్చుకొనుము.

పురు—దేవీ! నీ వెంతమాత్రమును సంకోచింపఁ బనిలేదు. నేను వలచినకాంత యేలోకంబునఁగూడ లేదు. నీసవతి ఈభూదేవియే తప్ప మఱెవ్వరును లేరు. కావున నీవు పఠతపింపవలసినపనిలేదు (ఉన్సరనుచు) జ్వరము తగ్గిలేడువేళ యైనది కాఁబోలు! ముక్కు, చెవులు, నోరు, ఒడలంతయుఁగూడ నాశ్చుకొనిపోవుచున్నది. ఆహాహా, తాప మధిక మగుచున్నది.

సుమ—నాథా! నేను విసరెదను. (విసరుచున్నది) నిద్రమాత్రము రానియ్యకుండు. కళ్యాణీ! నీవు నాకాంతునిపాదముల నెత్తుము.

కళ్యాణ—చిత్తము (ఆని పాదముల నెత్తుచున్నది.)

సుమ—విప్రవర్యా! నాకాంతుండు జ్వరబాధచే తపించుచున్నాఁడు పోయినైద్యునిఁ బిలుపుము.

పురు—(వడ్డని చేయి యూపుచున్నాఁడు.)

విదూ—(చేయిబట్టకొని నాడీకరీక్ష చేయుచున్నాఁడు) అమ్మా! యీ దినమునజ్వరము నిన్నటికంటె హెచ్చుగ వచ్చినది.

సుమ—అయ్యో! ఏమిచేయుదము! ఔషధము పుచ్చుకొనుమన్నఁ బుచ్చుకొనకున్నాఁడు. ఈసమయమున నెవ్వరైన మహానుభావులు వచ్చి నాకాంతునికి జ్వరబాధ నివర్తింపజేసినయెడల నేను సుఖపడుదునకదా.

(అంతట పురుషరూపధారిణి యగుసర్పద ప్రవేశించుచున్నది.)

సర్ప—ఆహా! ఇప్పటికైన నింద్రునికి నాపై కటాక్షము గలిగినది. నానాథుండు తాపజ్వరపీడితుడై యున్నాఁడని బృహస్పతి దివ్యదృష్టిచూచఁ దెలిసికొని యాతనికి వైద్యముచేయుమిషచే పురుషవేషమున నన్నిచ్చటికి పంపించినాఁడు. దేవవైద్యుఁడననియు, అమృతహస్త నామకుండననియు నేనిక ప్రకటింపవలసి యున్నది. ఆహా! రాజేంద్రా! తల్లిదండ్రుల, నిష్టభృత్యులను, నివాస

మగునురగలోకమును గూడ వదలి నీకొఱకేకదా భూలోకము నకు వచ్చితిని. ఆస్థానభ్రష్టత్వము చాలకచిత్రకేతునిచేనీకొఱకేకదా ఇంద్రలోకమున కెత్తుకొనిపోబడితిని. ఆయవమానము చాలక, ఇంద్రసూర్యచంద్రాదులదివ్యసభామంటమున సిగ్గులేక నాటకముగో మొండి వేషము నీకొఱకేకదా నైచితిని. ఇప్పుడు మఱింతసిగ్గుహరాలి పురుషవేషమునుగూడ ధరించి, ఈ రాజద్వారమునుద్ద నీకొఱకేకదా వేచియుండిని. ఆహా! నీపై ననురాగము నన్ను ముందులోకములం గ్రప్పించికదా. ఎన్ని వేషములనైన పోయించినదికదా. ముప్పలిప్పలను బెప్పుచున్నది కదా ఇప్పుటిగైన నీవు లభించినయెడల నేను పరమధన్యరాలను. నైద్యము చేయు మరుటయే కాని యొక్కచూడైన నిగ్రదును నాచే బెట్టినాఁడుకాడు. పొమ్మనుటయే చాలని నేను మరుగెత్తుకొని వచ్చినికాని, మండిబుద్ధి నైననాకు మందుమాటయే జ్ఞాపకమువచ్చినదికాదు. ఏమిచేయుదును! ఎల్లనానాధుండు సురక్షితముగ నుండునో యేమియు చోచరున్నది. ఆహా! దైవమా! శుభసూచకముగ నెడమక న్నదరుచున్నది. ఆర్తరక్షణ పరాయణుడైననారాయణుండు రక్షింపకపోవునా. హృదయమా! దైర్యమున నుండుము. ఇంతటనుంచి పురుషలక్షణ మభి నయింపవలసియున్నది.

గీ. పడతి నేనిటు పురుషరూఁ డ పంబుగొంటి

నైనను విరుద్ధ మేమున్న డవనియందు

పురుషలక్షణములు గల డ పొలఁతుకలును

లోన స్త్రీలైనపురుషులు డ వేనవేలు.

విదూ—వయస్యా నిష్ఠుర బోవుచున్నావు.

పురు—సూర్యాస్తమయసమయ మైనది. ఇంక నిద్రపోయిన నేమి?

సురు—నాథా! జాగ్రత్త! ఇక రెండుగడియలవఱకు మేలుకొనుము.
(తనలో) శంకరా! భక్తవశంకరా! నాకాంతున కారోగ్య వి
చ్చి నన్ను కటాక్షింపుము.

నర్మ—భేద రేఖమైన లేకుండ పోయెను. మభినయింపవలసినసమయము వ
చ్చినది నిన్ను పురుకుత్సుండు గుర్తుపట్టవఱకు నీ వతని మన
స్సున కనుమానము గలుగఁజేయునడవడిని నడచినయెడల శిక్షిం
తు నని కూడ నాసహస్మానుచునుభావుండు నోటికి తాళము
ను, చేతి కరదండములును గూడ నైచినాఁడు అహా! ఎంతద
యార్ద్రస్థానయుఁడోగదా! ప్రతిహాపేష. మభినయించుటకం
తె యిప్పుడు పేష. మభినయించుటయే యన్నివిధముల కష్ట
తరము. ఎందున, ప్రతిహాపేషమందు స్వాభావిక లక్షణము
లను స్తంభింపఁజేయుట యేకాని యీవేషమందు నైజలక్షణము
లను స్తంభింపఁజేయుట మేకాక విహితీయలక్షణములనుకూడ
సభినయించునని యున్నది. అహా! పరాత్పరుడా! నాబుద్ధిహీన
తచేత నానాధునికి నేను దూర మగునట్లు చేయకుమా! హృద
యదూ! అభ్యంత్రమైనవేరుషము నెట్లు గ్రహించెదమో! ధై
ర్యమున నుండుము! (అలోచించి) అభేద్యమైనపురుష వేష మ
మనినది కదా. చిత్తమును భద్రపఱిచితినికదా. ఇకఁజారుషము
కూడ రాకుండునా. [అలోచించి] అయ్యో! పైలక్షణములచే
త నీ పురుషుడ నెట్లగుదును?

ఆ. తలను పాగ యున్నది ♦ దరవారి చేనున్న
నేను పురుషుడనుగ ♦ నెట్లులాదు
పడగ, తోక యున్న ♦ వాయు వాధారంబు
నైన గాలిపడగ ♦ యగునె పాము?

పురు—అయ్యో! పడలు నెప్పు లెత్తుచున్నది.

సుమ—సఖి! నేను పాదముల నెత్తుదునునీవు విసరుము. (అట్లుఁ జేయుచున్నారు.)

సర్మ—నానాధు డెటులున్నాఁడో! అతని చూచుటకు నేను మిక్కిలి సంతోషమించుచుంటిని. మందబుద్ధియైనవేషధారి తెరచాటునుంచి యొకసారి పుస్తకమును జూచి మఱి రంగస్థలమునకు వచ్చి నట్లు నేనును, నన్ను భద్రపఱుచుకొనెదను.

సీ. చూచిచూడనియట్టి ♦ చూపులు విడనాడి

నిశ్చలం బగుచూపు ♦ నిలువలయు

తక్కులు, దారుటల్, ♦ టెక్కులు, పలుబోక;

లును మాని గాంభీర్య ♦ మెనయవలయు

గజయాననై ఖరుల్ ♦ గడలకుఁ బోఁద్రోచి,

హర్యక్షయానంబు ♦ సందవలయు

పంచమస్వరపరి ♦ భావిగాత్రము వీడి,

మందరనాదంబు ♦ నొందవలయు.

గీ. సిగ్గు, తలవంపు, బెదరును; ♦ జెనకినిశ్చ

లతఁము నుచ్చుఖత్వము, ధీ ♦ రతయు, నేర్వ

వలయుపలుమాటలే? స్త్రీ ♦ భావములను

వదలి పౌరుషభావముల్ ♦ బడయవలయు.

పురు—సుచుటి! శిరోవ్యధగ నున్నది. నీవు నాతల నెత్తుము.

సుమ—అటులే!

సర్మ—ఇత రాజదర్శనము చేయవలయును. [అటు నిటు నడచి] యుద్ధమునకుఁ బోవుసేనానాయకుఁడు తనసేనాభాగముల కాఖరు మాటువారివారిచే నిర్వర్తింపఁబడఁదగినపనుల నాజ్ఞాపించురీతిని నేనును నాయవయవముల కొక్కసారి నడుచుక్రమము చెప్పి మఱి పోయెదను.

సీ. అక్షులారా! మీర ధీ లారాజుఁ జూచుచో,
 వదనపద్మముమీఁద ధీ వాల్మీలవలదు
 హస్తంబులార! మీ ధీ రతనిచేఁ జూచుచో,
 పరిరంభవాంఛలఁ ధీ బొరయవలదు
 వదనమా! యామహఁ ధీ ప్రభువరుతోఁ బల్కు,
 నోష్ఠాశ నువ్విళు ధీ లూరవలదు
 గాత్రమా! యారాజు ధీ గాలి సోఁకినమాత్ర,
 పులకాంకురాదులఁ ధీ బొందఁజూకు

గీ. మఖిలకరణా? కథిపతి ధీ నైనమనస!
 నీవు నాధుని జూచుచో ధీ నిశ్చలముగఁ
 బొదల నన్నియు భద్రమహా, ధీ నుదుటగీత
 బాగుగానున్న సర్వంబు ధీ బాగుగాదె.
 ఇదుగో! రాజద్వారము, సేవకా!

సే—అయ్యా!

సర్వ—ఇంద్రునియొద్దనుండి వచ్చిననన్ను మీరాజుగారియొద్దకు తీసికొనిపోమ్ము.

సేవ—చిత్తము. మనవిచేసి వచ్చెదను. [అని రాజునెద్దకుఁ బోయి]
 మహారాజా! ఇంద్రలోకమునుండి యెవరో వచ్చియున్నారు.

పురు—[దర్శింపడి] పరీ! పరీ! ఇట్లుతీసికొనిరమ్ము.

సేవ—[తిరిగివచ్చి] అయ్యా! తాము లోనికి దయచేయవచ్చును.

సర్వ—సరే! [అని రాజునెద్దకు వెళ్ళి నిలుచున్నది.]

పురు—అయ్యా! సమస్కారము. ఇట్లుదయచేయుఁడు.

సర్వ—ఆరోగ్యమస్తు (తనలో) ఆహా! ఎంతవై పరీత్యము! భార్యభర్తకు దీవించవలసివచ్చెను. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! మీ రనారోగ్యస్థితినుండి రని పురందరుఁడు విని మీయందలియభిమానము

చే దేవవైద్యుడ వైననన్న మీ కారోగ్యమును కలుగఁజేయు
టకొఱచిచ్చటికి పంపించుటచేత వచ్చితిని.

పురు—నే నెవఁ యొద్ద నొపధము పుచ్చుకొనఁ జలఁచుకొనలేదు.

మీ రింద్రనియాజ్ఞచే వచ్చితిని గాన నాలోచితము.

సుమ—[నర్మదకాళ్లపైబడి] అయ్యా! నానాధుని రక్షింపుము.

నర్మ—లెమ్ము లెమ్ము (తనలో) నానవతి నాకాంతునెదుట నాకాళ్ల
బడ నెడ లుప్పొగుచున్నదికదా.

సుమ—ఓతమ్ముడా!

నర్మ—ఏమి! [తనలో] చెల్లెలా! యనిన యథార్థముగ నుంచునుకద.

సుమ—నామంగళసూత్రమునకు భద్రము కలుగఁజేసెదను కద.

నర్మ—[తనలో] పురుకుత్సరించేతితో నామెడనుగూడ పెకమంగళసూ
త్రమును కట్టించెదవా? (ప్రకాశముగా) అక్కా! పురుకుత్సరా
జేంద్రునకు శీఘ్రముగ నారోగ్యమును కలిగించెదను.

సుమ—అట్లులైన నీ కేదికావలసిన నది యియ్యఁ గలదానను.

విదూ—అమ్మా! తొందరపడకుము. ఈవైద్యుని నమ్మవలసినపని లే
దు. వీనివలన ముప్పు కలుగును.

సుమ—ఛీ! ఎందుచేత.

విదూ—వయసుతక్కువవైద్యుని, వయసుమీరినవారకాంతను నూర
నుండి వెడలఁగొట్టవలసినది కదా.

సుమ—తమ్ముడా! నీ వేదికోరిన నది తప్పక యిచ్చెదను.

నర్మ—అక్కా! వైద్యవృత్తి నీచమైనది. కంటికి జోడున్నంతవఱకు
నక్షరములు త్రొక్కికాయలవలె నగపడి జోడు దీసినతర్వాత వ
లుసులవలె నున్నట్లు తనకుఁగాని తనవానికిఁ గాని రోగ మున్నం
తవఱకు వైద్యుడు కొండవలె నగపడి రోగము పోయినపిమ్మ
ట నుగిపురుగువలె నుండును.

సుమ—ఇదిగో! నామంగళసూత్రముతో నేను ప్రమాణము చేయుచు
న్నాను. నీవు కోరిన దంతయు నిచ్చెదను.

విదూ—అయ్యో! దేవీ! కొంప ముంచుకొంటివా! ఒక్కపలచగనున్న
వైశ్య నెన్నడును సమృధాదుగద.

సర్వ—దాన మీయబోయినబలిచక్రవర్తి కడుదగినశుక్రాచార్యుని
వలెనే యుంటివి!

విదూ—భరి! చక్రవర్తిని నడుగద్రొక్కుటకువచ్చినమామూలే ధా
రివేనా!

సర్వ—(తనలో) నీడు నన్నానవాలు పెట్టెచుకాబోలు!

సుమ—తమ్ముడా! వానిమాటల కేమి! లెమ్ము.

సర్వ—అక్కా! బేషధ మారంభింపనచ్చునా?

సుమ—అపశ్యము నాథా! ఈమహానుభావుడుమీ కారోగ్యమును క
లుగఁజేయుటకు భగవంతునివలె వచ్చినాడు. కావున నాతనినై
ద్యమున కంగీకరింపుము.

పురు—ఈతడు నాకు వ్యాధి కుదర్చుగలఁ డనితోచుచున్నది. ఈతని
యొద్ద నౌషధమును పుచ్చుకొనెదను. నీవు ధైర్యమున నుండు
ము. ఇంతవఱకును నీవు భోజనము చేయకుండుట యెంతమా
త్రమును బాగుగనున్నది కాదు. కాన శీఘ్రముగ లోనికిఁ
బొమ్ము.

సుమ—నేను పోయెదను. [పోవుచు] తమ్ముడా! యెల్లరక్షింతువై!

సర్వ—అక్కా! వాద్దాన మెట్లు చెల్లించుకొందువై! [సుమలియు క
ళ్యాణియును లోనికిఁ బోయి.]

విదూ—అయ్యా! తమపేదేమి?

సర్వ—అమ్మతహస్తుడు.

విదూ—(తనలో) తెలివితేట లెటు లుండునో కాని పేరుమాత్రము వి
న్నకడుపు చెక్క లగుచున్నది. [[ప్రకాశముగా] అయ్యా! తా
మెప్పుడైన పెరుగుతోటకూరపులుసు పుచ్చుకున్నారా?

సర్క—ఇప్పుడు దాని ప్రశంస యెందులకు.

విదూ—వైద్యులుగాన నడిగితిని. పెరుగుతోటకూరలోని పెరుగు ఆ
పుపెరుగా? గేదెపెరుగా? దానిగుణ మేది? ఈరెండుసంగతులు
ను తెలియవలయును.

సర్క—వెట్టివాడా! పెరుగుతోటకూర యని పేరున్నంతమాత్రము
ననే యందులో పెరుగు గల దని యెచితివా?

విదూ—అలాగునా! అయ్యా! తమయమృతహస్తనామము నట్టిదే
కాదుకద.

సర్క—[తనలో] వీడు నన్ను వంచిన మొదలుపెట్టినాడు. నాకా
ర్య మెట్లు నిర్వహింపగలనో!

పురు—అమృతహస్తా! ఆవానదూకునిలో నీకు సంభాషణ మెందుల
కు? ఇట్లువచ్చి నామొద్ద కూర్చుండుము.

(సర్కదరాజుమెద్దఁ గూర్చున్నది.)

విదూ—ఈతనిచికిత్సాస్థాన మెట్టిదో తెలిసికొనుటకు కొన్ని ప్రశ్నల
నడిగి నమి త్తరముల నొందినతరువాత సితనివైద్యమున కంగీకరించె
దను గాని—

పురు—అనవసర మైనయాలస్యమెందులకు?

విదూ—పశ్చాత్తాపముకంటె శ్రేష్టముగదా.

పురు—కానిమ్ము అడుగుము.

సర్క—(తనలో) అయ్యా! ఏమి యడుగునోకద.

విదూ—అయ్యా! ప్రపంచమందలిరోగము లెన్ని?

సర్క—అనంతములుగదా!

విదూ—తప్ప! తప్ప! హాహాహా! (అని నవ్వుచు) వుట్టురోగములు పెట్టురోగము అని రెండే రోగములు. దేహమందు స్వాభావికముగఁ బుట్టెడురోగములు కొన్నియు, మోహాదిదుష్కర్మఫలభవశముచే తెచ్చిపెట్టెకొన్నరోగములు కొన్నియు నున్నవి. ఈ రాజుగారిది వుట్టురోగమో పెట్టురోగమో బాగుగ పరిశీలించుటయేకర్తవ్యము.

పురు—వయస్సా! బాగుగఁ జెప్పితివి. అమృతహస్తా! మాట లాడుట కుశక్తి లేదు. నాప్రారబ్ధ మేమని చెప్పగలను? వైద్యులుమీ యొద్ద దాచిన వినియోగము లేదు. (ఉస్సరనుచు) అయ్యో! సర్కదా!

సర్క—(తనలో) నాకాంతుఁ డతిసగ్రభమున ననర్కదా,, యని పిలుచుచుండ నేను సమీపమున నుండియేసలక కూర్కుంటినిగదా. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్ర! ఏమో చెప్పబోయియూరకుంటివిగదా.

పురు—(ఉస్సరనుచు) ఏమున్నది? సర్కదయారీతిగా నాకాంతుకోసినదని—

సర్క—(తనలో) అయ్యయ్యో! హృదయమా! మెత్తబడుచుంటివేమో నుమా! సమీపమున నుండునవయవములయొక్క కాతన్యమును కొంతయెరనైనఁ దీసికొనుము. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నీ వెవ్వరినైన వలచి నిరాశతో నుంటివా?

పురు—అయ్యో! ఒకరిని గాదు. ఇద్దఱినివలచి నిరాశతో నుంటిని.

సర్క—(తనలో) అయ్యో! ఆరెండవ దెవతెయో? హృదయమా? తూలిపోవుచుంటి వేమో!

పురు—ఓ. సర్కదను నేను వలచితి ♦ నాతి నాను
భాగ్యహీనతచే వశ ♦ పడక పోవ
తిరిగి మృతిని నే వలచితి ♦ దీనిఁగూడ
వశముగాకుండఁజేయంగ ♦ వచ్చి తీవు.

నర్మ—(తనలో)

గీ. రమణుమడి గాంచి యతనిజే ♦ రంగనీవు
చిత్తమా పొందె దిత్తరి ♦ తత్తరంబు
గూటచున్నట్టిప్రియుఁ గను ♦ గొంచు గూడు
జేర తెఱతెఱలాడెను ♦ చిలుకవలెను.

(ప్రకాశముగా) రాజీదా! నీయస్థజూడ నాకును మిక్కిలి
సంతాపకరముగ నున్నది.

వేదా—అయ్యా! భిషగ్వర! రోగికంటె యెక్కువగ సంతాపము నొ
దుచునైదురు డుండఁగూడదు. కాన శ్రీఘ్రముగ తా మింక ద
యచేయుడు.

పురు—ఇస్సీరో! వయస్యా! ఊరకుండుము.

గీ. చెవికి హాయిగ సంగీత ♦ సేవ నిచ్చి
చిత్త మానందసీరధి ♦ జేర్చుమృదుల
పరభృతంబును నీ వేల ♦ పారదోల
కఠినయత్నుడ నైతివి ♦ కాకమ్మ.

అయ్యా! నైద్యశిఖామణీ! ఇంద్రసభామంటపమున నుండునర్మ
దామూషమగుబాగారపుబొమ్మ యిప్పుడునుగూడ సచ్చటనే యు
న్నదిగదా.

నర్మ—(తనలో) అయ్యా! ఒడలు జలదరించుచున్నదే! ఏమని చెప్పుదు
ను? (ప్రకాశముగా) నీయెదుట నాప్రతిమ యేలాగున నుండె
నో! ఇప్పుడునుగూడ నాలాగుననే యున్న దనుకొనుము.

పురు—తాపజ్వరముతో నున్న నాకుఁ దాపాధిక్య మగునని దీపమును
దూరముగ నుంచుకారణమున నీరూపము నాకంటికి బాగుగ నా
నకున్నను, నీకంతస్వరమును వినినతోడనే విశేషపరిచిత మగు
రాగమునుగుర్తుపట్టునట్లు నాకర్ణములు శోభిల్లుచున్నవి. కను

లకుఁగూడ నానందమును గలుగఁ జేయుచునుగాక. నయస్య!

పని చెప్పితిని కోపపడక యాదీపము నిటు లుంచుము.

విదూ—(తనలో) రాజు తనరోగమును మఱచినాఁడు. వైద్యుఁడు తన నైద్యమును మఱచినాఁడు. నేను బ్రాహ్మణత్వమును మఱచి సేవకవృత్తినిఁ జేయుచున్నాను. (దీపమును దీసికొని వచ్చి. సమీపము దుంచినాఁడు.)

నర్మ—(తనలో) ఓచిత్తమా!

గీ. తొడకు చీకటియను సీపుఁ ఁ దోడుదొంగ

లగుచు ననూచితిరి యింక ఁ నయ్యె! యొక్క

దొంగ చిక్క దీక్షితచేత ఁ దొరుకుదేమొ

నీవు రాజేంద్రవదనసం ఁ దీప్తిచేత?

పురు—(నర్మదముఖమువంకఁ జేరిపారఁ బూచి తొందరతో) విశ్రమా! ఆహాహా! అత్యాశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఈమహానుభావుని నీవుఁగూడ బాగుఁబరిశీలించుము.

విదూ—(పరిశీలించి) ఈతనిముఖము మూషివాయుణపుముత్తైదువుమొగములాగున నున్నది.

పురు—ఛీ! ప్రేలరి. ఓయమృతహస్తా! నాయుష్టసఖుఁ డేమైన నసంభర్షవాక్యములను బలికినచో నీ వాగ్రహపడకు నుమా. వయస్యా! ఇంకొకసారి బుద్ధి కలిగి పరిశీలించుము.

గీ. నర్మదను బోలుపురుషర ఁ త్న మగుపీని

ముఖము జూడఁగ నుబ్బుచు ఁ పొరలి మేర

మీఱి పొంగి నాచిత్తము ఁ మించు; పూర్ణ

శీతకరుఁ జూచునంభోధి ఁ రీతిఁగాఁగ.

నర్మ—(తనలో) చిత్తమా! తొందరపడకు.

గీ. సంభ్రమము గట్టిపెట్టుచు ♦ శాంతముగను
 సౌఖ్యమొందుము త్వరపడ ♦ సౌఖ్యభంగ
 మగుచు; దాహార్తుడగునాతఁ ♦ డతిరయమునఁ
 బాస మొనరించుచోఁ బొర ♦ బారుఁ గాదె?

పురు—వయస్యా! ఈమహానుభావుఁ డేమోకాని మూఁగుమూర్తులను
 నానర్మదనుఁబోలుచున్నాఁడునుమా.

గీ. మోమువైఖరి యల్లదే; ♦ ముదితవేళ్ళ
 తీరు నయ్యదె; మాటల ♦ సౌరు నదియె;
 మగతనము వచ్చి యున్నింటి ♦ నగడుచేసె
 మంచుబడి మోటుదేరుప ♦ దృములమాక్కి.

విదూ—నే నిప్పుడు బాగుగఁ బరిశీలించితిని, ఇతఁడు మాచకమ్మనలె
 నున్నాఁడు. ఈపేడిమోము జూడరాదు గావున వీని నిచ్చట
 నుండి యిప్పుడే వెడలఁగొట్టనలెను.

పురు—అమృతహస్తా! వానిమాటలతో నేమి. మోహవేశమున నే నే
 మైననప్రియవాక్యములను బలికినచో త్నమించవలయునునుమా!
 నీవు నర్మదకు సోదరుడవు కావుగద.

నర్మ—నర్మద యెవరో, దానిసోదరుఁ డెవడో, అదియెచట నున్నదో,
 కూడ నేనెఱుంగకున్నవాడను. కానిమ్ము! రాజేంద్రా! అనవస
 రమైన సంభాషణములతో పనియేమి. నీచేతి నిల్లు తెమ్ము.

పురు—(చేతినిచ్చుచు)

గీ. నాదుదక్షిణహస్తంబు ♦ నర్మదాశు
 భాంగి కొనగంగఁబడియె నో ♦ యమరవైద్య!
 నీవునర్మదరూపున ♦ నివ్వటిలుట
 నీకు నిచ్చెద నుకసారి ♦ నమ్మినిదిగొ!

విదూ—(అహఃహఃయని నవ్వుచు) ఆమెకరము నీ కియ్యబజినదా? నీక
రమామె కియ్యబజినదా? ఎంత యవశుడ వైతి.

నర్మ—(నాడీపరీక్ష జేయుచు) (తనలో)

గీ నాదుమదికంట వేగ మీ ధ నాడి కొట్టు
కొనుటలే; దై న స్వాత్మశ్రద్ధ ధ మున నితండు
త్రాస మొదెడు; నే నాడు ధ దాననిండు
కట్ల నుంట తాపం బరి ధ కట్టవలసె.

రాక్షాదా! ఇప్పుడు నీ కెట్టులుచ్చుది?

విదూ—ఎల్లుగుపట్టుకును నీవు చేసినప్రయోజకత్వ మేమి?

పురు—గీ. ఈవు చేసాడ నెట్లెట్ల ధ నేదొ ఝల్లు
ఝల్లునునుదును గ్రమ్మెను ధ చల్లగాను
ప్రేళ్ళిఁపైఁజెట్టి కడుమగ ధ ఘల్లునునుచు
వేగ ధ్వనియించుసంగిత ధ పేటివలెను.

విదూ—అహఃహా! రాక్షాద్ర! అంజనపురుగున గూర్చున్నవానివలె
మిక్కిలి స్వత్రాత్రబుద్ధికో మాట లాడుచున్నావు!

పురు—అమృతహస్త నామము సార్థక మైనది. అయ్యా! కరుణించి యిం
క నెకసారి చేయిజూచుము.

నర్మ—నాడిని గ్రహించితిని; యింక నవసరము లేదు.

పురు—గీ. కరమునను బాధ యేదియు ధ గలుగలేదు
ఉన్న బాధలు వక్షమం ధ దున్నవయ్య!
అచటఁగూడను నీచేతు ధ బలమి తాప
శాంతిఁజేయంగ నింక నవ ధ సరము గలదు.

విదూ—చిల్లినశిసకుండలోనుంచి నీవు ప్రాకిపోవునటాలు నీజ్ఞానము న
శించుచున్నదినుమా!

నర్మ—[తనలో]

గీ. ప్రేమచేబూర్ణమైనట్టి ♦ వెలదిమనసు
వెలువరింపకయుండంగ ♦ గలుగు టెటులు?
గిట్టువను నీరుగురుగడ ♦ గెరుకువలు
వెల్లిగొనకుండ నిలుపుట ♦ కల్లగాదె?

ఈయనురాగవికారమును నే నిక మరుగుపెట్టి సమర్థురాలను
గాను. ఆహా! భగవతుడా! నాకాంతుడు సన్నుతీప్రుముగ
గుర్తు పెట్టెనట్లు కోరికగోవుము. కానిమ్ము. ఇటులకొంత సా
హసించును. [ప్రకాశముగా] రాజీంద్రా! నిర్భయముగా చె
ప్పినట్లు నిది పెట్టెనోగిమే. దీని కోపధములు లేవు. మంత్ర
ములవలననే యీవ్యాధిని సాధించవలసి యున్నది. నేను నీతో
డైన గూర్చుండి సేమిడినై చేయినైచి యొకపాత్రగడియ నేపు
జుము చేయవలసి యున్నది. అదినికొగిళిమేనా?

పురు—(ప్రేమస్వస్వప్నము) ఎంత నెట్లైనాడు. అందుకు నే సంగీకరిం
చక పోదునా! ఏదీ! ఇట్లుశీప్రుముగిరమ్ము.

(అని తన తొడపై నూర్చుకొని బెట్టి కొనుచున్నాడు)

(సర్వవి జుముచేయుట సభసముచుచున్నది.)

పురు—(తనలో)

ఆ. ఉగ్రభోకమాను ♦ నువిద నాతొడపైని

నా సయ్యయ్య ♦ జీర్ణముఖమె

పొరినాడె గానం ♦ బతుకు డీతడు గాడు

కోర్కె లిచ్చునాను ♦ కొమ్మ యేమె?

(తనలో) అయ్యయ్యా! ఈనిర్భాగ్యుని కంతయద్వైతమా! ఓ
యన్మతహస్తా!

గీ. ఏమిలి నీవైన నేను ♦ పడుచు; నేను

కాంతైనను నీతో ర ♦ మితు; నటులు

నోచలేదయ్యె హాకృప. ♦ ఋడగురాజు

నెలమి నిర్భాగ్యకవి యాశ్ర ♦ యిందునగులు.

విదూ—ధాన్యపుపాతరపై మొలచినకుక్క-గొడుగువలె నితడు నీశా

డపైరున్నాడుకద. వయస్యా! యెంతపరాధీనుడ వయితివి!

నర్మ—(లేచి) రాజీంద్ర! నాజప పైచది. నీకెట్టులున్నది.

పురు—నా కేమియుజబ్బులేదు. ఆత్మంతనుఖివంతుడనై యున్నాను.

గీ. భవ్యభవదీయగాత్రసం ♦ స్పర్శసమున

తాపహృతి కాక సౌఖ్యవ ♦ స్థిసము నయ్యె

పుష్పశశికిరీసాస్పర్శ ♦ మున చకోర

ముసరు నత్యంతసంతోష ♦ మెనసెఱులు.

నర్మ—నీకు సుఖముగ నున్నది కావున నే నికి పోయెదను.

పురు—(నర్మదమొక్క రెండుచేతులను ఁబ్బకొని) అయ్యో! అయ్యో!

నన్ను విడిచి పోయెదవా?

గీ. నన్నదను గాంచుకొన్నెలు ♦ నాకు లేను

నాదాపాలికి క్షేత్రతి ♦ నన్నదాను

రాష్ట్రమిద సేవే సేవే నా ♦ రాజ నైతి

పుష్ప మిచ్చు సేవైచ్చు ♦ మిద సేను.

విదూ—నీరాష్ట్రము కీ నతని కేమిపనియున్నది? ఈతనికనువగురాష్ట్ర

మునే సిచ్చెదను.

పురు—వయస్యా! రాష్ట్రముగిచ్చుచుతవాడవా?

విదూ—ఒకటికాదు. రెండు. ఓ సు పరాష్ట్రము, కిల్లింగరాష్ట్రము.

పురు—చాలు. అయ్యో! (నర్మననుకడిగి) నారాజ్యమును సేవగీకరిం

పవలయును.

విదూ—నయస్య! అయ్యయ్యో! ఎవడో మృతగానికి పూర్వాజ్ఞితమై

ననీరాజ్యము లర్పణచేయఁ దలచితివా! ఆహాహా! ఎంత మతి

మాలినవాడ వయితివి! మోహవేశముచే నాడుదాని కిచ్చిన
నింతనగుబాటు లేదుకద. అయ్యయ్యా! మగవానికి వలచి
యీప్రయోజకత్వమును చేయుదుంటివా! అమృతహస్తా! నేను
చెప్పించుంటిని. నీవు మాంత్రికుడవు. రాజా! నీవు మొదటే రా
జ్యమత్తుడవు. తరువాత మోహవీశితుడవు. తత్కారణమున
జ్ఞానశూన్యుడవు. అందుపైని ప్రజ్వరాత్తుడవు. మీదిమిక్కిలి
నీతని మంత్రములుకూడ నీతల కెక్కినవి. ఈనమయమునఁ జేసిన
నాదానము వాదానముగాదు. ఇచ్చనీవి యీవికాదు. జాగ్రత?
జాగ్రత్త. ముందే చెప్పించుంటిని.

పురు—(కోపముతో) వయస్యా? నీకునోరుమూతపడదుకద.

విదూ—నన్ను తిరస్కరించుచుంటివా? నీకు నేను జనువను. పూర్వా
జ్ఞతమైనరాజ్యము నీటగలసిపోవుచుండ నే నూరకుదునను
కొంటివా? మతి యున్నవానికి నోరు మూతపడనన్బద్ధము లేదు.
మతి పోదలంచినవానికి మతికంటె నోరే ముందు పోయినయె
డల మానధనప్రాణోపద్రవకరమగుప్రలాపములు పలుకుట త
టస్థపడదుకద!

నర్మ—నాకు నీరాజ్యముతో పని యేమి? నీతో పనియుండియే వచ్చి
తిని. నీవేనర్వమును పరిపాలించుకొనుము.

పురు—అట్లుకాదు. నారాజ్యమును నీవు స్వీకరింపక తప్పును. నీకు నే
ను సేవకుడ నగుదును.

విదూ—అయ్యా! నాప్రార్థము! నాకుదాసానుదాసత్వము కూడనా.

పురు—ఓ. పద్మబాధుడు మొదలు మా ♦ వంశమునకు

సేన మావంశమునకంత ♦ వైనవాడ

రవికులము సేటితో సరి ♦ రాజ్య మిదిగో

గైకొనుము నాకిరీటాది ♦ కంబుతోడ.

(అని నర్మదతలపై నున్న పాగ దీసి కిరీటము పెట్టిపోవుచు) ఆ
హా! ఆహాహా! ఏమిది! ఆహాహా! ఏమి నర్మదా! హానర్మదా?

గీ. మున్ను మూర్ఖము ముద్దిడ ♦ నన్ను నేనె
ముద్దగొనుచున్న గనబడె ♦ “ముదిత! యేమి?!”
యనిన, “మాజాలివాకి ♦ ను శిశి రంబు

నందు వెలుగొందు,, నని చెప్పి ♦ తప్పుడు నీవు.

గీ. అదిగా! మఃశి; నేను ముద్దగొ ♦ న్నదియె యిచట

పాపటకు చిట్టదివరను ♦ ప్రతిభగాంచు

గాఢమోహంబునను దారి ♦ గొంచి యొక్క

దరిని బేసినాడు చిత్తంబు ♦ కరఃశి.

(అనిగాఢముగ నొంగిలిచుకొని) ఆహా! నీవునర్మదవే (తొందర
తో నర్మదయొక్క కుశిచేతిని తనకుశిచేత బట్టుకొని) ఇదిగో నే
నిచ్చిననుశీయుగరము. ఆహా! నర్మద! నీనుశీయుగర మిదు
గో. నీచిటికెనప్రేలుచు నాచిటికెనప్రేలు మెక్కటిగ దగ్గర
నుంచుము.

గీ. కరము కరమును జేర్చు ను ♦ గరము లిచట

దనరు కర్కటలగ్నజా ♦ తకుడైన

నాకు గురుశుక్రకు లిద్దఱు ♦ నారతంబు.

భాగ్యకోణంబునను జేరు ♦ భంగిగాఁగ.

విదూ—గురుఁడు పృష్ఠాధిపతి గనుక కొంచెము కలహము గలుగు నని
తలఁచెదను.

పురు—ఆహా! ప్రాణేశ్వరీ! నేను మహాదృష్టవంతుడను కద. ఇంక కొం
చెమహాదృష్ట మున్నది.

గీ. అంగి పాటకరింపఁగ నుట్టి ♦ తొంగిచూచు

పీనిగానంగ నాకనుల్ ♦ వేదియుండు

కంజముకుళంబులను నాచు ♦ గ్రమ్మఁ గానఁ

బడక ఝుమ్మని విలసింపు ♦ భ్రమరములన.

(ఁని బలవంతముగా నర్మదపై నంగీ తీసివేసినాడు.)

(నర్మద స్వస్థ నైలుచున్నది.)

విదూ—ఆహా! వయస్య! కాటుకకన్నులవాడ వచ్చివచ్చుతుండవు. ఎ

ఱ్ఱగ వేసినబూరె నెంచువగ లోపల తియ్యనిపురణ మగపడిన

ట్టు నీకనచమును తీసినవెంటనే యీసుగదరవిగ్రహ మగపడినది.

పురు—గీ. ధన్యతనుజెడినాడనో ♦ తను.కి! నిన్ను

మొరటఁగోల్పోయి యిపుడు ను ♦ మౌన మెంచు

దశగుగాంచుటచేత ను ♦ ధాన్యశముఁ

దిగి గ్రహియించు నలమగ ♦ వసుధకిర కి.

నర్మ—నాథా! నాకు భయము నై చుచున్నది.

విదూ—అమ్మా! ఇకను భయ మొగులకు? (ఁని నవ్వుచున్నాడు)

పురు—ఆహా! తీగి యెవ్వకైన గ్రహించుకొనిపోవునని భయపడుచుంటినా?

గీ. గట్టిగను నొగిల్పించితి ♦ కాంత! మోద

వాణి ముగ్ధితి మోగి లే ♦ మగ నెత్తె.

వలనుపడ నిర్మలగ్రహుడు ♦ నలెనుగా

గేలమున నెత్తుత్రాచుగా ♦ కృ-నయుభోలె.

విదూ—అమ్మా! ఎటునుబట్టి పిల్లి యటుకమీదకు పారిపోవునట్లు

నిన్నుగ్రహించి పైకి తీసికొనినవాఁ డెవడు?

నర్మ—నాథా! ఇంద్రునియాజ్ఞచే చిత్రకేతుడనునాసోదరసమానుడు.

పురు—అలాగునా? ఇంద్రదనభామంటపంబున నేను నిన్ను చూచియే

ప్రతిమ యని భ్రమించితివా?

నర్క—అవును. నాయెడల నీమోహ మెట్టిదో తెలిసికొనుట కావి
చిత్రనాటకమునకు మీ మిగ్గులనుండు విలిపించినాఁడు. నీవు నాకొ
ఱ కెంతవిలపించిన నేనింద్రునియాశ్చర్యబంధమున నుండుటచే—
పురు—అవ !

గీ. చిత్రమును నిన్ను నిన్నును ♦ చిత్రభంగి
నున్ననిన్నును మగిరూపుఁ ♦ గన్ననిన్ను
నన్నిమాటలు గని భాగ్య ♦ హౌస్యమునను
పోచ్చిలేకుఁగి నిష్ఠుఁడు ♦ బుద్ధిలేమిఁ
ప్రాంతవకుపులె క్రొత్తతె ♦ బలఁగుఁ గావె.

విదూ—నీవు గ్రహించ లేకపోయితివిగాని నేను వెంటనే గ్రహించినాను.

పురు—(నవ్వుచు) ఎఱుఁగు?

విదూ—దేవతలకు చెప్పి లుండవుకాదా.

పురు—(నవ్వుచు) ఉండకపోవుట కాదు. తెప్పపాటు లేదు.

విదూ—అదే. అదే. ఈదొంగనైక్యఁడు దొంగగోరి వయిననీతోడ
పైఁగూర్చుడి కనులు మూసికొని దొంగజపము చేయుచుండ
నేనుదొంగచూపులఁ జూచి యితఁడు దొంగపురుషుఁ డనుకొం
డిని. ఏమీ! ఆదొంగలి నీతో చెప్పబోవ యత్నించుచుండ నీ
పెద్దకలకలముతో నాకన్నులు మూసికొనిపోయినవి. రాజా!
ఎంతమాత్రమైన నెనొకైన దోచ నిచ్చితివా! నన్నేమైనఁ జె
ప్పనిచ్చితివా! పత్తిరాట్టముముందు బంగారుపిచుకపలుకు యేమి
వినబడును?

పురు—దేవి! నేను యథార్థముగ చెప్పుచున్నాను. నాకొక్కటే ధై
ర్యము.

గీ. పురుషగతినుండ నాకనుల్ ♦ పోల్చుకున్న
సహజముగ నాదుమది నిన్ను ♦ సరిగ నెఱుంగ

కున్నెగాటంపుచుబ్బులో ♦ నున్న మిత్రు

చారి కనిపెట్టుసూర్యకాం ♦ తంబుభంగి.

విదూ—వంట యొకపిమ్మట పొయ్యి విశేషముగ మండినభంగిని య
దృష్టమున సఫలుడ వయిననీబుద్ధియిప్పుడు మిక్కిలి ప్రకాశిం
చుచున్నదే.

పురు—(నవ్వుచు) ఛీ! వయస్యా! సిగ్గు లేక నన్నాక్షేపించుచుంటివా!
నేనుపురుషుని వలచితి నని నాకు మతి పోయినదనియు, నితని
మంత్రములునాతల కెక్కెననియు గింజకొంటివిజ్ఞాపకము లేదా?
నాయంతఃకరణము పరిశుద్ధమైనదో నీయంతఃకరణము పరిశుద్ధ
మైనదో కనిపెట్టితివా.

విదూ—నేను వద్దనద్దని చెప్పుచుండగా రాజ్య మితనికి గాదు. ఈమె
కిచ్చెదననిగంతులువలచితివే! ఏదీ! ఇయ్యగలిగితివా! ఎవరియం
తఃకరణపారిశుధ్య మిందుగనుపడుచునేయున్నది. రాజా! పెండ్లి
భోజనము దొరికినబ్రాహ్మణునిముఖమునలె సీముఖ మీదినము
నవంతగ ప్రకాశించుచున్నది. రాజా! నాసంతోషమును పట్టి
లేకున్నాను. (గంతులు వైచుచు నవ్వచున్నాడు.)
ఓరాజా! ఓదేవి! ఓదేవి! ఓరాజా! అని కేకలు వేయుచున్నా
డు. (అప్పుడు సుచుతి ప్రవేశించుచున్నది)

సుమ—(తొట్టువాటుతో రాజునుకొనించుకొని) ఎందులకు ఎందు
లకు రాజా! ఎటులుంటివి? (రాజును విదూచుకుండును సంభ్ర
మపడుచున్నారు.)

నర్మ—అక్కా! పురుకుత్తున కారోగ్యమును కలుగజేసినయెడల నేను
కోరిన దంత యిచ్చెద నని మంగళసూత్రముతో వాగ్దానము
చేసితివి. నీకాంతునకు సంపూర్ణమైన యారోగ్య మిచ్చితిని.
నేను కోరున దేమనగా నీకాంతుని నాకీయుము.

విదూ—అయ్యో! దేవీ! బక్కపలచనివానికి పైనయొక్కమోస్తరులో
పల నొకమోస్తరు నని నేచెప్పినమాట వినకపోయితివి.

సుమ—(సర్వదవంక యెట్టిభారజూచి) ఛీ! అవతలకు పొమ్ము నీ వెవ
తెచ్చి? అమృతహస్తున కిచ్చెదగాని నీకిచ్చెదనంటినా?

పురు—ఆ. అమృతహస్తుఁ డిదియె ♦ యమృతాధరయు నిదె

నేను వలచినట్లు ♦ నీకు నితఁడు

చెప్పపాలతి యిదియె ♦ యిప్పు డీవిచ్చిన,

నియ్యకున్న, దీని ♦ కే నిజంబు.

సుమ—రాజా! నీకు నిశ్చయముగ నారోగ్యముగ నున్నదా!

పురు—నే నబద్ధ మెటు లాడఁగలను! ఇంతయారోగ్యస్థితి నాజన్మము
లోనే నొకఁ గను.

సుమ—రాజా! నిన్ను నేనిచ్చుటకు నా కేమియధికార మున్నది సర్వ
దా! ఈరాజు నాచేత నొకరి కియ్యఁబడునంతయస్వాత్మత్రయము
గలవాడనని యాతఁడు చెప్పినచో నీ వతనిని దీసికొన వచ్చును.

పురు—(తల వంచుకొని నవ్వుచు మాటలాడ కూరకుండెను.)

సర్వ—రాజా! ఎందులకంతదీర్ఘాలోచన చేయుచుంటివి! మాట లాడ
వేల?

సుమ—మహాచక్రవర్తివి. సర్వస్వత్పత్రుడవు. ఆలోచించి మికి మా
టలాడుము.

పురు—(నవ్వుచు)

ఆ. ఏకకాంత యుడ ♦ నే నస్వత్పత్రుడ

నిద్దఱుండ వేతె ♦ యెన్న నేల?

నొక్కచిలుక వాగిల ♦ నెగి జోగుజొన్నవె

న్ననను జోడువాగిల ♦ ననువుగాఁగ.

నుమ—ఇంత యస్వతంత్రుండ వైననీమోము జూడరాదు. ఈమెను పురుష వేషమున నీవే తీసుకొనివచ్చి నన్ను వంచించితివి. (అని కోపమునపోబోవుచున్నది.)

పురు—[ఆమె రెండుచేతులను బట్టికొని] అయ్యయ్యో! నేనీశర్మమెఱుగను. దేవీ! నిష్కారణము కోపపడుము నన్ను కడిగితివి.

నర్మ—నాథా! నీభార్య నిన్ను నాకిచ్చినది. ఇక నీవటు పోవలదు. ఇటు రమ్మ. (అని చేయిపట్టికొని లాగుచున్నది.)

పురు—(గడ్డముపట్టికొని) నర్మదా! ఒక్కనిమిషము తుమింపుము. నుమ తీ! నేను నిర్దోషిని. నన్ను కడిగితివి.

విదూ—(తనలో) జాగిలపుజోటిమధ్య ననుచుచి చిక్కిన స్త్రీయై కదా (ప్రకాశముగా) అమ్మా! సుమతీ! ధర్మశాస్త్రనిపుణుడైన నేనెనుకసంగతిఁజెప్పిబోవుచున్నాను. విను. అజ్ఞతచే బంధుబడిన వాద్దానము నెఱవేర్చదగినది కాదు. ఈవైద్యుని నర్మదగా నెఱుంగక నీవుచేసినపురారు చెల్లదగినది కాదు. ఈవ్యవహారము న్యాయసభకేకవలసినదై యున్నది. కాని న్యాయాధిపతియైనరాజు ప్రతివాదికి పాక్షికుఁడు. ఈతగుపు సాయుధుకు మార్చినయెడల—

పురు—ఛీ! ఊరుకొమ్ము.

విదూ(నవ్వుచు) లోకువ నేనే కద.

పురు—(గడ్డముపట్టికొని) సుమతీ! నేనుచెప్పినట్లు వినుము. నామర్యాదను గాపాడుము. నర్మదా! నీవు కోపపడుకుము.

గీ. ఇంతి! నీసాత్తు కేవల ♦ మేను గాను

సుమతికేవలమును నీదు ♦ సామ్యగాను.

విదూ—(నవ్వుచు) రాజా చెప్పకపోయితివి! తృతీయపంథను ద్రోక్కుమింతి?

ప్రభు — వరుస మీరిద్దఱును నన్ను ♦ పంచకొనుడు
లలిని ప్రాకృశ్చిమాధకాగో ♦ శములు వరుస
తరణికాంతిని గ్రహించు ♦ దారిగాగ.

నుమతీ! నీకిష్టమేనా, ఓయురగలోకవాస్తవ్యా! ఇటురమ్ము. ఇ
టురమ్ము. నీకును సమ్మతమేకదా!

[అంతట నురగ లోకాధిపతి యగు మందారుడు ప్రవేశించుచు
న్నాడు.]

గీ. ఒక్కగానెక్కకూతురు ♦ ముక్కుపచ్చ
యైన నారసికన్నెక ♦ నేను కనుల
కలప్రదీరగఁ గాంచి ను ♦ ఖంబుఁ బడయ
మాయమై పోయె నేమాదు ♦ మాయవిధిని.

ఆ. ఉరగిలోకమెల్ల ♦ బోపారి గాలించి
దానిఁ జూడలేక ♦ ధరణిఁ జేరి
యుంటి నిటను లేక ♦ యున్న స్వర్గమె నాకు
దిక్కు గాని యేమి ♦ దిక్కు గలదు?

ఆ. కాని యొక్కగాలి ♦ కబురు నాచెవి బడె
చక్రవర్తియింట ♦ చాన గలద
టంచు వానిధార్య ♦ యగుటకు వచ్చెనో?
కాకయున్న నేమి ♦ కారణంబు?

ఆ. పంపవాటికులము ♦ భస్మమై పోవగ
సిగ్గువిడిచి మగనిఁ ♦ జెందఁ గోరి
యూరసూరఁ గాక ♦ నెగి లోకములనెల్ల
దిమ్మోల్లుచుండె ♦ బమ్మనాథ.

ఆ. మల్లెపూలదండ ♦ మగ్గుటగఁగమునం
దెట్టులుతు ననుచు ♦ నితహస్త్య

మేను జేయవలసె ♦ దానికి నెనయైన
వరుడు వెదుక వెదుక ♦ దొరుకకుంటు.

ఆ. ఎదిగినట్టిబిడ్డ ♦ యింటనుండగఁ కొంచె
మటును నిటును గలుగు ♦ వటునిఁ జూచి
త్వరగ ముడివిబెట్టి ♦ వారిఁ గూర్చునియట్టి
కుమరి ముక్కు చెవులఁ ♦ గోయవలయు.

ఆ. మాకు సంతతులేదు మా ♦ కర్మ మని కుళ్ళి
మూల్గుచుండ్రు పుట్టి ♦ ములిగినటులు
పిల్ల లున్న నేమి ♦ యిల్లుఁ గూల్చెడువారు
చేటఁ బడుట కడుపు ♦ చేటు గాదె.

దైవమా! ఏమి చేయవచ్చును. ప్రారబ్ధ మనుభవించక తీటునా
ఈవచ్చవర్తియొక్క మందిరమునకు పోయెదను. ఆహా!

ఆ. అతఁడు నేనుసముల ♦ మైననాతనియింటి
కేను బిలువకుండ ♦ నేగుచుంటి
పిల్లకొఱకుఁగాదె ♦ వెత లిన్ని బడనయ్యె
కడుపువంటితీసి ♦ కలదె యొకటి?

ఇదిగో రాజమందిరము. ద్వారరక్షకా!

సేన—అయ్యా!

మందా—మీరాజును జూడ మఱియొకరాజు వచ్చె నని చెప్పుము.

సేన—చిత్తము. (అని యామాటలనే చెప్పుచున్నాడు.)

పురు—ఏమీ! మీరాజునుచూడ మఱియొకరాజు వచ్చె నని చెప్పె
నా! నాకధీచులైనభూలోక రాజయ్యలలో నెవ్వఁడు నింతగర్విం
చినవాఁడులేడే! ఏమీ! ఏరాజయ్యుండును? వచ్చుట యిష్టగో
ష్టికా? యుద్ధమునకా? ఎవరైన నేమి? ఎందులకైన నేమి?
తీసుకొనిరమ్ము.

సేవ—(వచ్చి) అయ్యా! తాము లోనికి రావచ్చును.
(మందారుడు లోనికి ప్రవేశించెను.)

నర్మ—(పరుగెత్తుకొని వచ్చి కార్శ్యపైఁ బడి) తండ్రీ! తమింపుము!
తండ్రీ! కటాక్షింపుము!

మందా—ఛీ! దుర్మార్గురాల!

ఆ. తండ్రీ చచ్చె ననుచు ♦ దలచితివే! నీవు
భయము లేకసిగ్గు ♦ బారదోలి
మగనికొఱకు నీవె ♦ మహియెల్ల దిరిగెడు
కాలుగాలుపిల్లి ♦ కరణిగాగ.

ఛీ! దుష్టవర్తనురాలా! నావెంటరమ్ము (అని నర్మదను బలా
త్కారముగా చేయి బట్టుకొని తీసుకొనిపోఁబోగా.)

పురు—(అదరిపడి కత్తిచేతబూని) ఓహూ! ఇతడు నామామ కాఁబో
లును! అయిన నేమి!

క. ప్రాణము బోయినపోసి
మానిని దక్కించుకొనెద ♦ మరి శూరుడిల్ల
ప్రాణము పోయిన పోసి
మానము దక్కించుకొనిన ♦ మాడ్కి వేడ్క.

ఛీ! మూర్ఖుడా.

ఆ. కత్తివేటు దినదొ? ♦ కాంతను విడిచెదొ?
మామ వగుట రెండు ♦ మార్గములను
జూపినాడ గాని ♦ చూపులో నాకత్తి
యెట్టిబారవలయు ♦ నిట్టితెరిని.

మందా—ఛీ! చోరుడా! ఛీ! మాంత్రికుడా!

ఆ. మాయమంత్రములను ♦ మాబిడ్డ నురగలో
కంబునుండి లాగ ♦ గలిగితివిర

వింద్రజాలి కేంద్రముఁ ♦ డవనిలో నున్నట్టి

ధనపుప్రాతుఁడైకే ♦ దాద్యురరణి.

గీ. మించుకన్నెల సిగ్గుహ ♦ రించుటకునె

బ్రహ్మ యారాజ్యమును నీడు ♦ పాలు జేసె?

పండ్ల డని పూలఁ దాల్చుచుఁ ♦ బ్రబలుటకునె

వనము కావలెనట్టి ♦ వానికొలుపు?

గీ. నీవు నాకూఁతు హరియింప ♦ నేను తాని

గొంచుపోవుట రప్పగ ♦ నొంచితివిర!

దొరనుమించిన యధికారి ♦ దొంగజేసి

యిట్టలే గ్రుడ్డిగా రాజ్య ♦ మేలుచుండు?

భీమూర్ధుడా! నేనునాకూఁతును విడువను. చేతనైనయెడల

యుద్ధమునకు రమ్ము.

పురు—అవశ్య మిదిగో వచ్చెదను. వయస్యా! ధనుర్పాణముల నిటు

దెమ్ము. సేవకా! తవచమురుగూడ శీఘ్రమున నాయత్తపటు

పుము.

మందా—ఇదిగో నేనును గూడ యుద్ధమునకు సిద్ధపడుచుకొనును

న్నాను. అవశ్యము తగుస్థలము చూచి యిప్పుడే యుద్ధ మారం

భించెదము.

సుమ—నాథా! యుద్ధమెందులకు శాంతింపుము.

పురు—(కోపముతో) నేనుబ్రతికియుండుట నీ కష్టములేదా!

నర్మ—తండ్రీ! కత్తి మాయనేల కటాక్షింపుము.

మందా—భీ! పాంనులా! నోరు మూసికొని నీ వచ్చట దూరమున

కొంత సేపు కూర్చుండుము.

నర్మ—(కొంచెము దూరముగ పోయి తనలో)

అహా భగవంతుడా! ఇప్పటికైన నన్ను గట్టెక్కనియ్యక పోయి

తివా? ముందునుయ్యి, వెనుకగొయ్యి, మధ్యనన్నుంచితివా?
 ఒకపై పున చంద్రి, యొకపై పున పెనిమిటి. ఎవరిమాటవిందును?
 ఎవరిమాట వినకపోదును? ఇద్దరు మెనకపై మెకడు నాకొఱకు
 కత్తులను చూసుకొన నున్నాను. ఓతండ్రీ! అనేకరహములను బేసి
 నన్ను గాంచి పడునాలుగేడు లల్లారుముద్దుగఁ జెంచిననీవు
 బహుకన్యములఁ బడి చూడఁబోకములు విడిగి యేడ్చి యేడ్చి
 మహాచక్రవర్తి శిఖాసునిని చెట్టబట్టి వానిచక్కఁ నుండఁగ నన్ను
 బలాత్కారముగ నూడఁచెడికి యిట్లు నాగొంతుఁ గోసెదవా?
 విశ్వాన్నిత్రశాపమువలన దపించి యుభోలోకమునఁ బడినన్ను
 గాంచి ప్రేమించి నాకొఱకు కంటికిమంటి కొకభారగ నేడ్చి
 దుఃఖభారమున రోగపడి చివరకు నన్నుఁ గాంచుటకు ఫలము;
 ఓనాథా! ఓమహాచక్రవర్తి! నాతండ్రియు నీమామయు నైన
 యీహృద్ధమహారాజయొక్క రక్తమున నీయొక్కపత్రములను
 దుఃపుకొనుటయేనా? అయ్యయ్యో! మీయిద్దఱిరక్తమును నా
 పెండ్లికాలమందు వనంతోత్సవ మగునా? నాథా! అల్లుడుమా
 మకు నమస్కరింప వలెగాని కత్తినిబాడుచునా. ఓతండ్రీ! నీకత్తి
 ప్రేటులా నీయల్లునికిదీవెనలు? ఓనాథా నాజన్మమునకు కారణ
 మైననాతండ్రియొక్కరక్తముతోతడిసిన చేతులతోనా నాకుమం
 గళనూత్రధారణము చేయదలఁచితివి? ఓతండ్రీ నానాథుని జం
 పిన చేతులతోనా నన్ను తిరిగి యురగలోకమునకు గొనిపో
 దలఁచితివి? ఓహూ! భగవంతుడా! ఏమి దిక్కు యేమి చే
 యుడును. ఏది గతి! అయ్యో! నాథా! నీవుగాని, అయ్యో!
 నాతండ్రీ! నీవుగాని మీరిద్దఱొకసారిగాని నాకనులయెదుట
 చావకమునుపే యింతముప్పునకు కారణమైన నీ నంతమునెం
 దుట మంచిది కాదా! తండ్రీ! నీవునాజన్మమున శిట్టికారణ మై

తిస్తా, నాచాపునకు కూడ, నిట్టికారణమే యైతివి నుమా!
 నాథా! నీయెదుట నీకొఱకే చచ్చుచుంటినినుమా! ఇంతకష్టపడి
 నిన్ను లభింపచేసుకొనినందులకు నెక్కసారి గట్టిగ నిన్ను కాగి
 లించుకొనకే చచ్చిపోవుచుంటినిగదా ఇంద్రా! మృషావాదీ!
 నీపెనిమిటితో నిన్నుఁగూర్చెద నని చెప్పితివే! ఏదీ! ఓశచీ! మ
 గనాలా! నీమాటకూడ యబద్ధ మయ్యెనుకదే! తండ్రీ! పెండ్లి
 కాలమందు నాకు గొంతు త్రాడా యరణ మిచ్చుచుంటివి?
 ఓసూర్యభగవానుడా! నీయింటికొడలిని కావలెనని నే నెంత
 యేఱ్ఱినను నాకు స్వాధీన మైనది కాదుగదా. ఓపురుకుత్సా!
 ముందుజన్మముననైనను నీవే నాకుభర్తవు కావలెనునుమా!
 అయ్యో! చంపుకొనుట కిచ్చట నేమున్నది. గ్రుక్కెడుప్రాణ
 మదెంతసేపు పోవలెను. ఇదిగో నానాథుని కరస్పర్శచే పరమ
 పూజ్యమైనయీపెంటుకొంగున గొంతున కురి పోనుకొనెదను.
 అయ్యో! అయ్యో! గళసూత్రయోగమే కాని మంగళసూత్ర
 యోగము లేదయ్యెనా? (కొంగున కన్నుల కద్దుకొని) తండ్రీ!
 నమస్కారము. నాథా! నమస్కారపూర్వకముగా దూరమున
 నుండి కన్నులచేతనే కౌగిలించుకొనుచున్నాను. హా ఇంద్రా!
 మాయకాడా నీవలనచెడితిని (గొంతుక కురిపోసికొని) హర
 హరా! హర హరా! (అని నేల వ్రాలుచున్నది.)

[అప్పుడు శచీదేవేంద్రులొకాశయానమునఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఇంద్ర—సర్వదా! సర్వదా! ఆగుము. ఇంద్రుడు మృషావాదికాడు.

తెమ్ము సర్వదాలెమ్ము.

సర్వ—(అదరిపడిలేచి) మహేంద్రా! నమస్కారము! నాపెనిమిటిని
 నాకు దయచేయుఁడు.

ఇంద్ర—(నవ్వుచు) అందుకొఱకేగద వచ్చితిని.

శచి—(నవ్వుచు) సర్వదా! ఇల్లాలిమాట యసత్యము కాలేదుకదా,

సర్వ—(నమస్కరించి) తల్లీ! తుమింపుము.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఏమీ ఈవిత! అతనికూతురు నీప్రక్కను, నీక
త్తియతనిప్రక్కనా? చాలు చాలు! మామగారిని శిక్షించునా
తటిమహాగుణ మీశ్వరభక్తివలన గలిగినది కాబోలు నేమి?
చాలుఊరకుండుము.

పురు—పురందరా! నమస్కారముతమయిష్టానుసారమేనడుచువాడను.

మందా—పురందర! నమస్కారము.

ఇంద్రు—కళ్యాణమస్తు! మందారా! నీవునాకున్నేహితుడవును నేను
చెప్పినట్లు వినువాడవే కద.

మందా—తులసీదళమునువలె తమయానతిని శిరమున ధరింతును.

ఇంద్రు—అటులైన వినుము. నాకుపుత్రసముడగుమాంధాత పరలోక
గతుడగుటచే అతనికుమారుడైన పురుకుత్సుచకు నేనే తండ్రి
వంటివాడను. సర్వదకుదగిన వరుడు పురుకుత్సుడే. వారిదాం
పత్యమువలన మనమిద్దఱము వియ్యమందవలసి యున్నది. వీరిద్ద
ఱిని సంఘటన జేయుటయందు నీ ప్రధాని యగు సంశుమంతు
డును నాసఖుడగు చిత్రకేతుడును నేనునుగూడ మిక్కిలి శ్ర
మ చేసితిమి! అంశుమంతుడొకస్మికముగ మరణించుటచే పా
పమీసంగతి నీకుదెలియనందులకు విచారించుచున్నాను.

మందా—మహానుభావా! తమయిష్టప్రకారమే నడువవలసినవాడను.

సెలవైనయెడల నురగలోకమున వివాహ మొనరింతును.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) మిత్రమా! నే నెచ్చటనుండ నదియే యింద్రలోక
ము. నీవెచ్చటనుండ నదియే యురగలోకము. ఈపురుకుత్సునిది
భూలోకమేకద! మూడులోకము లిచ్చట సమావేశ మైనవి.
వివాహమునకు నింతకన్న తగినస్థలమేది.

విదూ-అలస్యమెందులకు నేను బ్రహ్మనై, ఇప్పుడే వివాహము చేయుంచెదను
విశ్వా—(ప్రవేశించి) ఆఁగు ఆఁగు ఇదిగో! పురుకుట్టుఁడు చెప్పినట్లు
వ్యతిరేక బ్రహ్మ నైన నేను వచ్చుచుంటిని. పురుకుట్టా! ఇప్పు
డునాశాపమునకు విమోచనము కలిగినది.

గీ. “బ్రహ్మసృష్టించునిత్వోకు ♦ వంశజులకు
సురలలోకమె గతి యింత ♦ వఱకునీవు
భళిర తద్వ్యతిరేకపు ♦ బ్రహ్మవగుట
నా కథోలోకగతి యిచ్చి ♦ నావు కావె,,

అని నన్నాక్షేపించితివి జ్ఞాపకమున్నదా?

పురు—(నమస్కరించి) అయ్యా! తీమింపుము.

ఇంద్రు—గాధినందనా ఇంద్రుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

విశ్వా—కళ్యాణమస్తు.

మందా—విశ్వామిత్రా! మందారుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

విశ్వా—కళ్యాణమస్తు! వివాహముహూర్తము సమీపించుచున్నది.
సూర్యోదయ మైనవెంటనే సుముహూర్తము. అదుగో భాస్కర-
ుఁడుదయించుచున్నాఁడు.

సీ. అల్లుఁడౌనీదుపా ♦ దాబ్బంబు లీతఁడు

గడుగఁ దెచ్చినరత్న ♦ కలశ మనఁగ

కన్యాప్రదానస ♦ త్కాలంబునను నీకు

గట్టెను మేల్పాసి ♦ కంబనంగ

వియ్యంకు లొకరిపై ♦ వేడ్క నొక్కరు జల్లఁ

బట్టిన బగ్గండి ♦ పల్లెమనఁగ

(నర్మదనంకడిగి)

ప్రాకృతి నీదుసా ♦ భాగ్యవృద్ధి కొనంగు,

బంగారుకుంకుమ ♦ బరిణయనగ.

(పురుకుత్సునివంకజూచి)

గీ. పరిధవిల్లుచుభవదీయ ♦ వంశనాథుఁ
డైనరవిపెండ్లిపెద్దయై ♦ యలరుకతన
వచ్చెజూడఁగనననదే ♦ ప్రాగ్ధరమునఁ
బాలుచునత్యుత్తమప్రభా ♦ పూర్ణుడగుచు.

పురు—ఓప్రభాకరా! నమస్కారము.

విదూ—వయస్యా! ఈసూర్యునిజూచి నీకునమస్కరించవలెనని బుద్ధిపుట్టినదికాని పెండ్లి యరిసెవలెనుండుటచే నీతనినోటబడనైచుకొనవలెనని నాకు బుద్ధిపుట్టుచున్నదినుమా.

విశ్వా—పురుకుత్సా! నర్మదా! మంగళస్నానగౌరీపూజాదులు చేయించవలసియున్నది. మీరులోనికిరండు. మందారా! కన్యాప్రదాతపు. నీవుకూడరమ్ము. (పురుకుత్సుడు, నర్మదయు, సుమతియు, విదూషకుఁడును, విశ్వమిత్రుఁడు, మందారుఁడును లోనికిఁబోవుచున్నారు.)

ఇంద్రు—శచీ! భగవంతుఁడనుకూలదాంపత్యమునేడుకూర్చినాడునుమా.

శచి—సందేహమేమి!

(విశ్వా, పురు; నర్మ, మందా, విదూ, ప్రవేశించుచున్నారు.)

విశ్వా—పురుకుత్సా! పితృసమానుఁడగునింద్రునికి నీయిద్దఱుభార్యలతో ను నమస్కరించుము. (పురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాడు.)

ఇంద్రు-గీ. భార్యలిద్దరుని నైల్వఁ ♦ బరమభక్తి
శాశ్వతంబుగనిలయేలు ♦ చక్రవర్తి
శ్రీసతియుభూసతియుపాద ♦ సేవజేయ
విమలదయలోకములఁబోచు ♦ విష్ణుభంగి.

నీమామగారికి నమస్కరింపుము. (పురుకుత్సుడు నమస్కరించుచున్నాడు.)

మందా—పురుకుత్సా!

గీ. వీరినిద్దరినెకరీతి ♦ గారవమున
గాంచిప్రతిభాధిక్తనీవు ♦ గాంచుమయ్య
భవ్యభవదీయవంశాధి ♦ పతియగురవి
యెలమిభార్యాద్వయంబుతో ♦ నెసఁగినటుల.

ఆ. ఉరగకాంతనీకు ♦ నువిదయాటనునీదు
చరితవి నెడుచదువు ♦ నరులకెప్పు
డురగభయములేక ♦ నుండునట్టుగ నేను
వరమునిచ్చినాడ ♦ వత్సనీకు.

ఇంద్రు—గాధినందనా! తాముఁగూడ నేమైన నీతనికివర మొసంగెదరా!

విశ్వా—(నవ్వుచు) నాయాశ్రమమందు దుష్టినిచంపినయప్పుడే యాత
నికివరంబిచ్చితి. ఐనను సర్వదా!

గీ. మున్నురగలోకమందున ♦ భువినిపిదన
దివినితరువాతనటుమీఁద ♦ భువినిదిరిగి
యిట నెయైదవపరిపతి ♦ నెనయునీకు
నైదవతనంబుశాశ్వతం ♦ జానుగాత.

పురు—అయ్యా! ఋషినత్తమా! ఇంద్రాదిదేవతలదర్శించియు తిరిగిభూ
లోకమునకువచ్చి సూర్యసమానుడగు పుత్రునిగాంచి సుఖంతు
వని దామునాకు సెలవైనంగిరి. అంతయును నెరవేరెనుకాని—

విశ్వా—(నవ్వుచు) నీతాతయువనాశ్వుఁడు సంతానముకొరకింద్రయా
గమునుజేసి నీతండ్రియగుమాంధాతనుగాంచెను. అతనికి ఇంద్ర
యాగమునందుగాని ప్రత్యక్షముగాని దేవేంద్రుఁడు నీమహాదృ
ష్టవశమున నిప్పుడే శచీసహితుడై ప్రత్యక్షమయ్యెను. నీచేత
నిప్పుడింద్రయాగమును జేయించుకొని కేవచ్చియుంటిని. యాగ
దీక్షితుఁడవుగమ్ము. నీకుసంతానము కలిగినదనే భావింపుము.

పురు—మహేంద్రా! తమసెలపుగూడ దయచేయఁబడునుగాక.

ఇంద్రు—అవశ్యముచేయుము. ఇకనిక్కడ నవశిష్టమేమున్నది.

విదూ—(నిలుచుని)అయ్యా! అయ్యా! యింకొకచిన్నయవశిష్టమున్నది.

హేమామమొకటి చేయవలసియున్నది.

విశ్వా—హేమామమెందుకు?

విదూ—క్షమించినచోచెప్పెదను.

ఇంద్రు—క్షమించితిని. చెప్పము.

విదూ—(తానుదూరముగానిలుచుండి) హేమామమెందుకు చేయవలె
ననగా (ఒకటిరెండు అనినోపవరకులెక్కపెట్టి) ఈనప్తగ్రహ
కూటమునలని బాధప్రపంచమునకు లేకుండుటకొరకు—

పురు—(మహేంద్రా) అవశిష్టమును నాయూనందమునకు మితియును
గూడలేదు. ఐననిటులకోరెదను.

గీ. ధరణియూతిబాధలులేక ♦ దనరుగాక

ప్రజలయన్యోన్యవైరముల్ ♦ వాయుఁగాక

కవితరాజపోషణమున ♦ గ్రాలుఁగాక

నీతిపాలనమునరాజు ♦ నెగడుఁగాక.

ఇందు—తథాస్తు.

విశ్వా—తథాస్తు. తథాస్తు.

పంచమాంకము,

సర్వముసంపూర్ణము.

